

Graham Hancock
Dobrodružství nevysvětlitelného

V této knize, která vznikla současně s televizním seriálem "Velké záhady", zavedou známí odborníci a žurnalisté z celého světa čtenáře do vzrušujícího světa mýtů a mystérií. Poháněni kouzlem, které vyvěrá z každé velké záhady, hledají Graham Hancock, Paul de Saint-Hilaire, Herman Vuijsje a Ian Wilson, kteří stejně jako editor této knihy se zároveň podíleli na vzniku dokumentárních filmů, odpovědi na otázky, jež po staletí, ba po tisíciletí zaměstnávají fantazii lidí. Tomuto okouzlení propadl i Robert Eisenmann, a svou hypotézu na téma počátků křesťanství blíže popsal v příspěvku Tajemství svitků od Mrtvého moře. Velký rozruch, který vyvolaly dřívější Eisenmannovy práce na dané téma, nakonec dokládá, že i v naší osvícené době je stále více lidí okouzlováno prastarými mýty a mystérii. Odkud se však bere tento zájem v dnešní době, která se především zabývá otázkou: Co z toho mám?

Mýtus je ohrožován zapomením. Dnes stojíme nad přírodními silami, nad celou přírodou. Hvězdy nás zajímají nanejvýš jako exotické kuriozity, anebo jako cíle kosmických výletů.

Mohou se však lidé doopravdy zřít mýty? Filozof John Campbell prohlásil, že "mysterium nebo záhada nám umožňuje si uvědomit, jakým zázrakem je vesmír, nebo jaký zázrak představuje sama lidská bytost. Člověka jímá respekt před tímto tajemstvím a před poznáním mystéria..."

Po Osvětimi, po Hirošimě, v níž "zemřel Bůh", a po Černobyli, jímž mohly "skončit dějiny", se zdá, že nárok na uznání existence může mít pouze to, co lze skutečně uchopit, a že v toku času má jedině okamžik jakýs takýs význam.

Z toho pohledu je pak lidstvo bez historie, bez minulosti a bez budoucnosti. "Obzor se vytratil," povzdechl si svého času jeden spisovatel. Přesto však v našich městech existuje stále více lidí, kteří se chtějí dovědět, co se nachází za obzorem.

Dřívější bohatství mýtů a bájí částečně nahradily velké záhady. Každé mysterium obsahuje příběh, který se sice dá přizpůsobit naší potřebě pochopit, ovládnout a manipulovat, nevydá však zároveň své tajemství. Neboť záhada zůstává záhadou - a zůstat musí. Ač bychom převelice rádi řečnili, vysvětlovali, filozofovali a různě analyzovali, nakonec člověk přece jen nedokáže žít bez mystéria, bez onoho dobrodružství nevysvětlitelného. "Každá záhada má nějaké řešení!" prohlašuje se už od začátku moderní doby. Ale je tomu tak skutečně? Věříme, že věda by nám dokázala odpovědět na všechny naše otázky. Avšak významní učenci potvrdí, že toto neodpovídá pravdě. Víme sice, jak něco funguje, ale co to je, se ještě dlouho nedozvíme. Mysterium nám dá poznat, že stále ještě existují zázraky a že každý jednotlivec může zažít dobrodružství nevysvětlitelného. A nelitoval by nakonec v hloubi duše každý, kdo se třeba jen jedním z příběhů této knihy intenzivně zabýval, kdyby skutečně našel řešení záhady, jež ho tolik zaujala? To platí například o Robertu Eisenmannovi a jeho průkopnických výzkumech na poli dějin raného křesťanství stejně jako o ženevském policejním komisaři Karlu Mortierovi, který se již čtyřicet let snaží najít záhadně zmizelé umělecké dílo.

Právě tak to platí o Grahamu Hancockovi, který se pustil do pátrání po ztracené arše úmluvy..., a přesto se neodhodlal překročit poslední práh. Když stanul v etiopském Aksúmu před kaplí, v níž se prý nacházela ona pověstmi opředená schránka, k níž měl přístup pouze její tajuplný strážce, zarazil se: "Nikdy nebudeme mít úplnou jistotu," prohlásil pak, "ale sám pro sebe vím, že archa úmluvy je zde." Záhada tedy trvá a je to tak dobře. Jak napsal Jorge Luis Borge:

"Řešení není zdaleka tak zajímavé jako záhada sama. Záhady obsahují nadpřirozeno, téměř cosi božského. Řešení je jen řemeslo..."

Popisky k obrázkům:

7) Na protilehlé straně: V jeskyních poblíž Kumránu u Mrtvého moře bylo mezi lety 1947-1956 nalezeno množství popsaných svitků, které vrhají nové světlo na počátky křesťanství. Výklad textů je dodnes předmětem urputných diskusí.

8) Nahore: "Obzor se vytratil." Vypravěči, jako tento Egyptan na obrázku, téměř vymizeli v době, která nanejvýš uznává bezprostřední zkušenost a význam přisuzuje pouze dnešku.

Vpravo: Jihofrancouzský Languedoc, který ve 12. a 13. století patřil mezi kulturně nejvyspělejší oblasti Evropy a byl střediskem katarů, se po pustošivé křížové výpravě římské církve proti "kacířům" již nikdy zcela nevzpamatoval.

Hledání ztracené archy úmluvy

Při zničení jeruzalémského chrámu v roce 587 př.n.l. se definitivně ztrácí stopa jednoho z nejposvátnějších předmětů židovského národa a celého anticko-křesťanského světa: Archa úmluvy, bájná schránka z akáciového dřeva, ve které měl Mojžíš na příkaz Boha přenést kamenné desky Desatera přikázání do zaslíbené země Kanaan, se od té doby už nikdy znovu neobjevila. Avšak v průběhu let a tisíciletí, jež od té doby uplynula, nikdy zcela neutichly pověsti, že relikvie ještě existuje. Stále znovu se vynořovaly zprávy, že "ztracený poklad" se nachází na nějakém tajemném místě této Země a že jej pak jednoho dne nalezne jistá vyvolená osoba.

Nezřídka se však tato proroctví spojují se znepokojivými až otřesnými vizemi. Ve Zjevení svatého Jana se například znovuobjevení archy úmluvy spojuje s poslední bitvou v Harmagedonu a s představou Posledního soudu: Tu se otevřel Boží chrám v nebesích a bylo v něm vidět schránku jeho smlouvy; rozpoutaly se blesky a rachot hromu, zemětřesení a hrozné krupobití (Zj 11,19).

Onoho osudného dne se část moře promění v krev a všichni živí tvorové v něm budou zahubeni, lidé zahynou nesmírným žářem, slunce se zatmí a nebe i země pominou. Teprve pak zanikne tisíciletá říše a z nebe sestoupí svaté město, nový Jeruzalém, krásný jako nevěsta ozdobená pro svého ženicha (Zj 21,2).

Není málo těch, kdo se domnívají, že apokalypsa předpovězená ve Zjevení nás brzy stihne. Podle jejich mínění můžeme v poslední době pozorovat mnohé z oněch znamení, která podle biblických textů ohlašují blížící se konec světa. Nemám nikterak v úmyslu posuzovat, zda tito "moderní apokalyptici" mají či nemají pravdu, zajímá mě pouze otázka, co se stalo se zmizelou relikvií. Řada velmi pozoruhodných událostí osmdesátých a devadesátých let tohoto století probudila můj zájem o tajemství kolem archy úmluvy, takže jsem nakonec dospěl k přesvědčení, že posvátný biblický předmět snad není navždy ztracen - i když nikdo nemůže předem říci, zda bude kdy nalezen a otevřen.

Co vlastně byla nebo je archa úmluvy? Druhá kniha Mojžíšova (Exodus) vypráví, že byla vyrobena proto, aby v ní mohly být uloženy dvě kamenné desky s Desaterem přikázání, jež Mojžíš obdržel od Boha na hoře Sínaj. Jiné pasáže téže biblické knihy přesně udávají rozměry posvátné relikvie: Zhotovil schránku dva a půl lokte dlouhou, jeden a půl lokte širokou a jeden a půl lokte vysokou (Ex 37,1), což přepočteno odpovídá přibližně rozměrům sto dvanáct centimetrů do délky a šedesát osm centimetrů do hloubky a do výšky. Navíc je známo, že schránka měla tvar truhlice, že byla vyrobena z velmi odolného akáciového dřeva a uvnitř i zvnějšku byla opatřena zlatou obrubou. Konečně se praví, že byla uzavřena těžkým pozlaceným víkem, osazeným dvěma zlatými figurami, dvěma cheruby.

Byla tedy snad archa úmluvy pouhou bohatě zdobenou, drahocennou zlatou truhlicí? Zřejmě nikoli, neboť biblické i jiné prameny mluví o tom, že z ní vycházel oheň a světlo.

Byla stvořena k tomu, aby nepřátelům Izraele zasazovala palčivé rány nebo je sežehla, dokázala prý dokonce snižovat hory, vysušovat řeky, ničit celé armády a srovnávat města jako Jericho se zemí. Když byla schrána kolem roku

1250 př.n.l. zhotovena, nesli ji zvláště vybraní nosiči na pozlacených tyčích z akáciového dřeva, které byly protaženy čtyřmi zlatými kruhy na rozích schrány, z hory Sínaj pouští dál. Zajišťovala jim vítězství v každé bitvě a po dobu dvou století, mezi lety 1200 až 1000 př.n.l., sehrávala rozhodující úlohu při dobývání Palestiny vyvoleným národem.

Kolem roku 1000 př.n.l. přenesl pak král David relikvii do Jeruzaléma, do nového hlavního města Palestiny. Král Šalomoun, Davidův syn a nástupce, pak dal o něco později na vrcholku hory Mórija, zvané též chrámová hora, vystavět svatyni, v níž měla být posvátná archa úmluvy uložena. Tento chrám, který byl vůbec první v historii židovského národa, byl zamýšlen výhradně jako místo odpočinku schrány Hospodinovy smlouvy. Chrám byl dokončen kolem roku 955 p. n. l. a archa úmluvy umístěna do velesvatyně, tedy do centra tohoto posvátného okrsku.

Někdy mezi 10. a 6. stoletím př.n.l. však archa úmluvy z chrámu zmizela, což byla událost, o níž se židovské písemnictví kupodivu nikde nezmiňuje, jako kdyby relikvie vůbec nikdy neexistovala. Některé indicie však naznačují, že schrána zmizela již o něco dříve, než Nebúkadnesarova vojska v roce 587 př.n.l. Jeruzalém a chrám vypálila a zahladila poslední stopy posvátné relikvie. V novém chrámě, který byl vystavěn na troskách starého, když se židovský národ v roce

538 př.n.l. vrátil z babylonského zajetí do Jeruzaléma, schrána určitě nikdy nebyla; nic ovšem nenasvědčuje tomu, že by si Babylóňané tento "poklad" ponechali jako kořist.

V roce 1987 vyslovil profesor hebraistiky a srovnávací religionistiky Richard Elliot Friedman názor, jež sdílejí mnozí vědci. Podle Friedmana je zmizení relikvie "jedním z největších mysterií bible": "Neexistuje žádný náznak toho, že by byla archa úmluvy odklizená, zničena nebo ukryta.

Nenajde se dokonce ani letmá poznámka typu: *... a jednoho dne schrána smlouvy zmizela a nikdo neví, co se s ní stalo...* Jeden z nejdůležitějších náboženských objektů Židovstva, přinejmenším z biblické perspektivy, prostě přestává být součástí tradice."

Studium starých rukopisů tuto tezi potvrzuje. Podrobná četba Starého zákona vydá více než dvě stě na sobě nezávislých poznámek o arše úmluvy - a sice velmi přesné informace až do doby vlády krále Šalomouna (přibližně 970-931 př.n.l.); v následujících stoletích se však o posvátné schráně neobjevuje prakticky žádná zpráva. V těchto okolnostech tkví vlastní problém - nebo přesněji: v nich spočívá vlastní záhada. Mysterium archy úmluvy není pouze v jejím zmizení - pro to, že neobyčejně drahocenná zlatá truhlice zmizela, by bylo možné najít bezpočet vysvětlení -, nýbrž spíše v okolnosti, že bez ohledu na svou nesmírnou náboženskou hodnotu náhle mizí v nicotě neproniknutelného mlčení. Jako černá díra ve vesmíru je tato relikvie v novějších knihách Starého zákona přítomna již jen prostřednictvím své nepřítomnosti. Není tedy divu, že se přímo vnucuje předpoklad, jako by chtěl někdo něco zatajit a zamlžit důležité informace. Bylo by možné, že kněží a znalci Písma zcela úmyslně ponechávali osud nejvyšší židovské relikvie v temnotách, aby zaručili, že místo, na němž se nacházela - a možná dodnes nachází - zůstane navždy utajeno? Právě tento předpoklad rozhodně inspiroval dobrodruhy a hledače pokladů všech dob, občas dokonce celé expedice, aby hledali "ztracený poklad", dosud však bez úspěchu.

Předpoklad - již dávno přenesený do oblasti legend -, že archa úmluvy dosud existuje, inspiroval v nedávné době fantazii nejúspěšnějších hollywoodských filmařů naší éry:

V roce 1981 posílá Steven Spielberg svého dobrodruha Indiana Jonese (hraje Harrison Ford) ve filmu Dobyvatelé ztracené archy pátrat po starozákonní relikvii. Žil jsem tehdy v Keni a neměl jsem možnost film zhlédnout, dokud se po dvou letech nedostal také do kin v Nairobi.

Propojení akčnosti, dobrodružství a archeologie mě natolik zaujalo, že jsem si pak představoval, jaká by to byla senzace, kdyby skutečně někdo archu úmluvy našel.

O několik měsíců později jsem se delší dobu zdržoval v Etiopii a podnikl jsem cestu na severozápad, do provincie Tigre, rozdělené občanskou válkou. Tam jsem v Aksumu, "posvátném městě Etiopanů", narazil na neobvyklý příběh, který se týkal archy úmluvy. Při pátrání po přesnějších informacích o "ztraceném pokladu" došlo krátce nato k setkání, které mělo změnit můj život.

Již se setmělo a vzduch nad Etiopskou vysočinou se citelně ochladil. Toho mnicha jsem viděl již z dálky. Shrbený se opíral o hůl a šoural se ze vchodu malé kaple ke mně.

Působil unaveným dojmem, ale pozorně poslouchal, když jsem mu byl představován. Pak mi kladl ve své mateřštině, v jazyce tigriňa, různé otázky: Z které země přicházím?

A jaké mám povolání? Zda jsem křesťan? A co po něm vůbec chci?

Snažil jsem se každou otázku vyčerpávajícím způsobem zodpovědět a přitom jsem se pokoušel poněkud podrobněji zkoumat v šeru obličej svého inkvizitora. Oči starého muže pod převislými víčky byly kalné od šedého zákalu a jeho smolně černá tvář byla pokryta nesčítnými hlubokými vráskami. Měl dlouhý, stříbrobílý vous a podle všeho byl zcela bezzubý, neboť jeho hlas zněl silně a rozhodně, ale artikulace byla značně nejasná. Jediné, co jsem bezpečně zjistil, bylo, že muž, s kterým jsem mluvil, měl bystrý rozum a že dotěrné otázky nekladl z pouhé zvědavosti. Když se toho o mně konečně dověděl dost, podal mi ruku. Působila křehce a poněkud mi připomínala pocit, který člověk má, když si sáhne na papyrus. Z roucha, které měl na sobě, se šířila slabá, nezaměnitelná vůně kadidla.

Bez okolků jsem přešel k věci. Ukázal jsem na budovu, která se za ním tyčila do tmy, a řekl jsem: "Slyšel jsem o etiopské legendě, podle níž se zde, v této kapli, uchovává archa úmluvy Starého zákona. A vy jste údajně strážce této relikvie. Jsou tyto pověsti pravdivé?"

Několik okamžiků panovalo v temném, chladném prostoru tísnivé ticho. Potom, asi po deseti sekundách, které mi připadaly jako věčnost, stařec stroze odpověděl: "Ano, jsou pravdivé!"

Toto setkání pro mě bylo jakýmsi zasvěcením do tajemství kolem "ztraceného pokladu". Jak již bylo řečeno, k tomuto setkání došlo v roce 1983 během mého prvního pobytu ve starém městě Aksumu v etiopské provincii Tigre. Těsně předtím se ke mně donesla legenda, na niž jsem se pak mnicha ptal. Příběh vyprávěl o královně ze Sáby, etiopské vládkyni, která kdysi, jak se popisuje v bibli, navštívila Jeruzalém a otěhotněla s králem Šalomounem. Po svém návratu do tehdejšího hlavního města své říše, právě onoho "posvátného"

Aksumu, přivedla na svět syna, jemuž dala jméno Menelik.

O dvacet let později cestoval mladý etiopský princ podle pověsti do Jeruzaléma, aby tam rok pobyl na dvoře svého otce. Před svým návratem do Etiopie se mu podařilo najít způsob, jak ukrást archu úmluvy z velesvatyně chrámu, který Šalomoun postavil, a vzít relikvii s sebou do Aksumu.

"Takovým způsobem se relikvie dostala do Etiopie, do posvátného města Aksumu... a od té doby tam zůstala," vyprávěla legenda.

Moje zvědavost byla samozřejmě probuzena a nenechal jsem si ujít příležitost vyhledat údajného strážce archy a zeptat se ho, co je na příběhu pravdy. Mnichova odpověď byla, jak vidno, překvapivě jednoznačná. Stařec pak ještě dodal: "To není legenda, to je historie."

"A odkud to tak jistě víte?" vyzvídala jsem.

"Protože jsem strážce. Zním přece podstatu a historii posvátného předmětu, který mi byl svěřen do opatrování."

Starý muž, který mě tak ochotně informoval, je nejmladším z řady vyvolených mnichů, jimž již před staletími připadl úkol střežit posvátnou archu úmluvy. Během dalšího rozhovoru na

mě tento muž učinil neobyčejný dojem, jak klidem a jistotou, které vyzařoval, tak nesmírnou obětavostí, již musel prokázat při plnění svého úkolu. Jak mi dále sdělil, jeho řád po něm vyžadoval, aby relikvii, o níž se věří, že je to archa úmluvy, opatroval s absolutní odevzdaností a bez ustání. Jako strážce pokladu je povinen pálit ve dne v noci kadidlo a neustále se zdržovat v blízkosti posvátné schrány.

Od té doby, co byl jmenován strážcem, nikdy neopustil okrsek kapličky, v níž je tento drahocenný poklad uchováván.

I když jsem byl zpočátku velmi skeptický, začal jsem během tohoto setkání stále více pochybovat o své "nevěřivosti":

Copak by tento muž skutečně obětoval tolik ze své osobní svobody chytře vymyšlenému podvodu? Nebylo snad přece jen možné, že by tento mnich byl opravdu pověřen střežením drahocenného starého uměleckého díla? A kdo by mohl vyloučit, že se přitom přece jen nejedná o posvátnou relikvii Židů, která před tisíciletími zmizela?

V následujících měsících jsem tyto otázky předložil celé řadě významných akademicky vzdělaných odborníků a ti mi jednoznačně potvrdili, že pověst o Šalomounovi, královně ze Sáby a Menelikovi zaujímá v etiopské kultuře a mytologii skutečně klíčové místo. Tato vyprávění však prý nemají žádný historický podklad a jsou tedy předurčena k tomu, aby tvrzení, že drahocenná starozákonní relikvie se nachází v Aksumu, usvědčila jako legendu. V této souvislosti mi předložili několik zničujících argumentů, které jednoznačně vypovídaly proti tvrzením starého mnicha. Nejvěrohodnější námitku mi předložil jeden archeolog: Vysvětlil mi, že město Aksum nemohlo být založeno dříve než ve 2. století př. n. l., to znamená, že mohlo vzniknout až několik staletí po době vlády krále Šalomouna. Z toho vyplývá, že Aksum neexistoval ani v době, kdy Šalomounův syn Menelik měl údajně po svém návratu z Jeruzaléma přinést relikvii do Etiopie. Poněkud rozčarován těmito zdrcujícími výroky jsem došel k názoru, že nemá smysl, abych trávil další čas honbou za přeludem.

Můj zájem o tajemné místo pobytu posvátné schrány Židů se znovu probudil v roce 1989. Tehdy jsem při svém pobytu ve Francii v jednom skrytém zákoutí severního portálu slavné gotické katedrály v Chartres objevil náhodou zvláštní sochu.

Představuje královnu ze Sáby, u jejíchž nohou je zobrazen etiopský otrok. Poblíž reliéfu se na jednom opěrném sloupu nachází malá skupina soch, představující přenášení archy úmluvy do vlasti bájně královně. A pod tímto vlysem nápis ve středověké latině hlásá, že relikvii s sebou odnesli Etiopci a skryli ji někde ve své zemi. V jedné z dalších soch jsem pak ještě objevil zahalenou biblickou postavu, která svírá v rukou kalich, z něhož ční kámen.

Při dalším zkoumání jsem se dověděl, že sochy, které jsem objevil na severním portálu katedrály v Chartres, vznikly na konci 12. a na začátku 13. století, tedy v době křížových výprav - a zároveň v epoše, kdy několik literárních děl přineslo do západního křesťanského světa jedno z nejstarších mysterií všech dob: tajemství grálu. Středověké eposy vyprávějí, jak rytíři Artušovy družiny hledají posvátný předmět obestřený tajemstvím; dnes se většinou soudí, že se jednalo o kalich, do něhož Josef z Arimatie zachytil krev ukřižovaného Krista.

Při studiu historických dokumentů jsem k svému překvapení objevil podivuhodné paralely mezi výpověďmi o grálu a o arše úmluvy. Oběma relikviím byly například připisovány věštecké, prorocké funkce ve společenstvích, která je uctívala a sloužila jim. O obou posvátných předmětech se tvrdilo, že jsou zrozeny z čistoty srdce a že jsou tak těžké, že ani celé hříšné lidstvo [s nimi] nemůže pohnout z místa (Parzival, II,9). Jak grál, tak archa úmluvy byly uctívány jako studnice veškerého požehnání a dobrodiní, jež nabízejí nejlahodnější nápoje a pokrmy této země v přehojné míře (Parzival, II,9). O obou relikviích se věřilo, že je v nich skryta síla, která nehodné poutníky, jež se k nim blíží, ztrestá smrtí. Prameny se nakonec shodovaly ještě v jednom bodě: O arše úmluvy i grálu se tvrdí, že z nich vychází oslnující, nadpřirozený třpyt, nadpozemské světlo.

Tyto pozoruhodné shody mně dodaly odvalu k detailnější analýze dvou nejstarších verzí příběhu o svatém grálu:

Nedokončené dílo Chrétiena de Troyes *Le Roman de Perceval ou Le Conte du Graal* (Román o Percevalovi neboli Povídka o grálu) vzniklo kolem roku 1180 na dvoře flanderského hraběte Filipa; přibližně o třicet let později, v období mezi rokem 1200 a 1210, byl sepsán Parzival, rozsáhlejší verze Wolframa von Eschenbacha, která se v některých bodech od předlohy podstatně odlišuje. Obě díla vznikla téměř ve stejném období jako severní portál katedrály v Chartres.

Při čtení obou artušovských románů jsem k svému velkému překvapení zjistil, že ani jeden z obou pěvců nedává grál do souvislosti s kalichem, do něhož byla zachycena Kristova krev. Chrétien popisuje posvátný předmět jako tajemnou zlatou nádobu neurčitého tvaru, zatímco Wolfram von Eschenbach popisuje grál ještě záhadněji, prostě jako kámen.

Odkud pramení toto očividné tajnostkářství? Čím déle jsem o tom přemýšlel, tím silnější jsem měl nutkání, abych vzal v úvahu jednu udivující a zároveň zářející alternativu:

Nejednalo se snad u svatého grálu a u archy úmluvy o jeden a týž tajemný předmět? Nebo jinými slovy: Neztvárnili Chrétien a Wolfram - nebo dokonce nemuseli ztvárnit - svůj grál tak, aby mohl být chápán i jako symbol nebo jakýsi literární kód pro reálnou, historicky doloženou archu úmluvy a v ní uchovávané kamenné desky Desatera příkázání? Veškeré legendy o grálu jsou zároveň příběhy hledání, a to především bájněho hradu svatého grálu, a ještě dále hledání vyššího zasvěcení. Nebylo však také možné, že by sám fakt hledání byl již součástí onoho kódu, který, když už jej někdo "rozlouskl", by mohl ukázat cestu k místu uchování archy úmluvy? Další své úsilí jsem zcela soustředil na Wolframova Parzivala a studie vztahující se k tomuto velkolepému literárnímu dílu. Přitom jsem narazil na práci medievalistky Helen Adolfové z roku 1947, v níž bylo výslovně konstatováno, že poetické zobrazení svatého grálu u Wolframa von Eschenbacha muselo být dosud neznámým způsobem ovlivněno etiopským podáním historie archy úmluvy. Se svým vlastním badáním jsem začal v bodě, kde Helen Adolfová přestala, a nakonec jsem došel k závěru: Nejenže byl Wolfram von Eschenbach etiopskou verzí ovlivněn, ale dokonce věděl, že archa úmluvy se v Etiopii skutečně nachází.

Tento překvapující závěr vyplýval z řady důkazů a náznaků obsažených v historických pramenech, tak rozmanitých a komplexních, že je na tomto omezeném prostoru nelze vůbec reprodukovat. Budiž však řečeno alespoň toto: Pro tento závěr mělo rozhodující význam zjištění, že během 12. a 13. století došlo k tajné výpravě rytířů z řádu templářů do Etiopie. Wolfram von Eschenbach měl, jak známo, velmi úzké kontakty s tímto řádem, který se mimo jiné podílel také na stavbě katedrály v Chartres. O templářích se středověcí němečtí autoři zmiňují na mnoha místech svých děl. Moje zkoumání nyní naznačovala, že templáři seznámili Wolframa von Eschenbacha s tvrzením Etiopanů, že vlastní posvátnou židovskou archu úmluvy. A zřejmě ho přesvědčili, že není proč pochybovat o tvrzení, že se tam relikvie skutečně nachází.

Povzbuzen a zaujat těmito novými poznatky jsem pochopil, že jsem se až příliš snadno nechal odradit akademickými kapacitami. Koncem roku 1989 jsem se tedy do Etiopie vrátil, abych se podruhé vydal po stopách záhady. Ani fakt, že v Etiopii tehdy zuřila občanská válka a Aksum i provincie Tigre byly tehdy odříznuty od zbytku světa, mě od mého úmyslu nemohl odradit. Než jsem opustil Londýn, rozmlouval jsem dlouho s veleknězem etiopské pravoslavné církve v Anglii. Duchovní mi podal informace, které pro mě byly neobyčejně zajímavé. Vyprávěl, že posvátná schrána byla v minulosti za válečných časů, a zvláště při ohrožení Aksumu, občas dopravena z "posvátného města" na jiné místo, a to do ostrovního kláštera Daga Stefanos uprostřed jezera Tana.

K tomu prý zřejmě došlo i v minulém roce, protože ozbrojený konflikt mezi vládou a vzbouřenci postihl ve zvýšené míře oblast kolem Aksumu.

Jelikož mi bylo jasné, že v návštěvě Aksumu mi zabrání občanská válka, rozhodl jsem se, že se vypravím nejprve na ostrov Daga Stefanos; ten totiž ležel tehdy ještě na území kontrolovaném vládou. Po tříhodinové plavbě na člunu jsem na ostrově přistál, ale ke svému rozčarování jsem zjistil, že v klášteře nebylo po objektu mého pátrání ani stopy. Mniši rozhodně popírali jakékoliv spojení s posvátnou archou úmluvy a já jsem přitom neměl dojem, že by se mě pokoušeli nějakým způsobem oklamat nebo mi něco zatajit. Byl jsem už rozhodnut, že ostrov Daga Stefanos zase opustím, když jsem zcela náhodou narazil na novou stopu: Jeden starý poustevník mi sdělil, že archa úmluvy se nachází na jiném ostrově, Tana Kirkos, který leží poměrně daleko ve východní části jezera Tana.

Pln zvědavosti, i když bez přílišného optimismu, jsem pokračoval v plavbě člunem po jezeře a pozdě odpoledne jsem dorazil k svému cíli. Ovšem i tamější mniši popírali, že by se archa úmluvy nacházela pod jejich ochranou. Pokud jsou prý informováni, nebyla z Aksumu vůbec odvezena. Vyprávěli mi však, přičemž se odvolávali na starobylé rukopisy, že když byla tato relikvie v dávné minulosti dopravena do Etiopie, skutečně byla přinesena nejprve na tento ostrov:

"Posvátná schrána úmluvy byla uchovávána na ostrově Tana Kirkos ve stanu. Zůstala tu asi osm set let. Tehdy jsme byli židovského vyznání. Když jsme se později stali křesťany, vzal král Ezana schránu s sebou do Aksumu a uložil ji ve velkém chrámu ve městě."

Jak jsem již věděl, byl král Ezana jednou z rozhodujících postav v etiopských dějinách. Po jeho konverzi ke křesťanství v roce 331 n. l. - což byl "úspěch" syrských misionářů - rozhodujícím způsobem ovlivnil osud své země, území aksumského království například několikanásobně zvětšil. Podle verze mnichů z Tana Kirkos se archa úmluvy dostala na tento etiopský ostrov asi kolem roku 470

př.n.l., tedy přibližně osm set let před příchodem krále Ezany k vládě a před christianizací země. To znamenalo, že legendy o králi Šalomounovi, královně ze Sáby a jejich společném synu Menelikovi se nesměly brát doslova. Nanejvýš v nich bylo možné vidět jakousi metaforu historické pravdy, jako příběhy zrozené fantazií, které však přece jen měly pravdivé jádro; totiž fakt, že se židovská relikvie opravdu nachází v Etiopii.

Při dalším pátrání na ostrově Tana Kirkos jsem narazil na nesmírné bohatství legend a vyprávění, v nichž se jasně odráželo tvrzení, že obyvatelé ostrova byli až do přijetí křesťanství v celé zemi židovského vyznání. Z vyprávění a z různých archeologických nálezů také vyplývalo, že židovská víra, kterou vyznávali, byla rozhodujícím způsobem ovlivňována zbožňováním a uctíváním posvátné archy úmluvy.

V další fázi jsem se důkladněji zabýval studiem dějin Židů v Etiopii. Jediní věřící Židé, kteří zůstali v Etiopii, jsou falašové, takzvaní "černí Židé", jejichž původ byl pro vědce dlouhou dobu záhadou. V průběhu svého bádání jsem zjistil, že podoba náboženství této národnostní skupiny je velmi starobylá, z čehož lze usuzovat, že jejich předkové ztratili již ve velmi dávných dobách spojení s ostatním židovským světem - zřejmě již kolem roku 400 př.n.l., kdy se archa úmluvy údajně dostala do Etiopie. Další z mých hypotéz naznačovala, že kraj kolem jezera Tana byl odnepaměti vlastí falašů. V tomto jezeře totiž také pramení Modrý Nil, což nás přivádí k další domněnce, že první židovští přistěhovalci putovali do Etiopie podél této řeky nebo jejích vedlejších ramen a touto cestou pronikli až do příslušné krajiny. Tento dohad je podložen jistými specifickými prvky, vlastními kultuře a tradicím falašů. Pokud byly moje úvahy pravdivé, což se ukazovalo jako stále zřejmější, táhli předkové posledních Etiopanů židovského vyznání do své nové vlasti podél Modrého Nilu, své putování přerušili pravděpodobně v Asuánu v horním Egyptě a později ještě jednou v Meróe v Súdánu, než se vypravili po řekách Atbarah a Takazze až do Etiopie.

Další měsíce jsem se intenzivně zabýval etiopským křesťanstvím. Pozorným sledováním důležitých místních křesťanských obřadů jsem zjistil, že z nich doslova trčely kulisy starých židovských rituálů.

Nejnápadnější však byla skutečnost, že ve všech více než dvou tisících křesťanských kostelích v Etiopii se ve svatostánku nachází napodobenina archy úmluvy. Tento kultovní předmět, známý pod jménem tabot, hraje rozhodující úlohu téměř při všech náboženských událostech v této zemi.

Taboty, pocházející z nejdůležitějších kostelů, se například nosí, zahaleny do tlustého sukna, městy v průvodech při radostném procesí, které do detailu odpovídá starozákonním rituálům.

Mnohé nasvědčovalo tomu, že křesťanství v Etiopii není nic jiného než tenká slupka na starém židovském náboženství.

Pražidovský prvek se projevuje nejen v tabotech, ale také zvláštním tancem kněží, velebením laického stavu nebo pozoruhodně starobylými zvuky sistrumu (chřestačka), tamburíny, trubek, bubnů a činelů. Všechny tyto prvky a hudební nástroje náležejí do doby velmi vzdálené a v jiných zemích dávno zapomenuté.

Téměř všechny objevené, komplexní a propletené souvislosti odkazovaly k té podobě uctívání židovské archy úmluvy, která je doložena ve Starém zákoně. Stále silněji jsem byl přesvědčen, že toto archaické dědictví by se sotva uchovalo s takovou niterností a věrností po tolik staletí, kdyby se tu jednalo o pouhé napodobování. Domněnka, že by věřící ztratili jakýkoliv vztah ke smyslu a účelu svých náboženských obřadů, nebyla příliš pravděpodobná. Jinými slovy: Většina mých pozorování a hypotéz svědčila pro to, že archa úmluvy se skutečně nachází v Etiopii.

V této situaci jsem se rozhodl, že se bez ohledu na všechny těžkosti a nebezpečí občanské války odvážím cesty do Aksumu, abych tam znovu vyhledal kapli, ve které byla archa úmluvy údajně uchovávána. Musel jsem však čekat až do ledna roku

1991, než jsem tuto expedici do severní Etiopie mohl uskutečnit.

Část roku, který mě ještě dělil od mé cesty, jsem strávil tím, že jsem prověřoval některé konkurenční "teorie" o místě úkrytu posvátného předmětu. Jedna z nich naznačuje, že si relikvii na konci 10. století př.n.l. přivlastnil egyptský faraon Šešonk; podle jiné teze uloupil schránu král Jóaš v 8. století př.n.l. během občanské války v Izraeli; a nakonec třetí, velmi rozšířená verze tvrdí, že posvátnou schránu zničili nebo jako kořist odvěkli Babyloňané pod vedením Nebúkadnesarovým, když v 6. století př.n.l. srovnali jeruzalémský chrám se zemí.

Na konci svého zkoumání jsem byl uspokojen tím, že žádná z těchto "teorií" nebyla podle mého mínění udržitelná.

Všechno jako by svědčilo pro teorii etiopskou, protože ta byla navíc podpořena doklady o živých formách uctívání "ztraceného pokladu" a archaickými relikty ve víře celé jedné lidské kultury. Legendy o královně ze Sáby, včetně vymyšleného příběhu, že přivedla na svět syna krále Šalomouna, který později unesl z Jeruzaléma archu úmluvy, zkreslovaly dosud jasný pohled na skutečnou podstatu a zpochybňovaly smysl seriózního bádání o místě úkrytu relikvie. V tomto bodě jsem souhlasil s pojetím běžným ve vědeckých kruzích; ovšem pouze v tomto bodě...

Kdyby se tedy archa úmluvy skutečně nacházela v Aksumu, zbývá ještě osvětlit otázku, jak se tam dostala. Podle mého názoru souvisela odpověď s těmi historickými zprávami, o nichž jsem se dověděl na ostrově Tana Kirkos. Jinými slovy: Je třeba se ještě jednou vrátit k vyprávěním o údajném příchodu posvátné schrány na ostrov, k němuž mělo dojít v 5. století př.n.l., tedy celého půl tisíciletí po vládě krále Šalomouna. Jak lze tuto časovou posloupnost vysvětlit?

Starý zákon obsahuje, jak už bylo řečeno, více než dvě stě odkazů na schránu smlouvy z doby před Šalomounem. Později, až do roku 620 př.n.l., se nenajde už ani zmínka. Náhle se však objeví ve druhé knize Letopisů a u proroka Jeremjáše zpráva, že relikvie z chrámu zmizela. Měli jsme tedy co dělat s časovým obdobím přibližně tří set let, během nichž jako by se archa úmluvy rozplynula ve vzduchu. Neobsahoval snad Starý zákon ještě jiné pasáže, které nebyly dosud brány v úvahu a přitom by mohly napomoci tuto záhadnou mezeru vyplnit?

Abych mohl na tuto otázku odpovědět, vzal jsem si na pomoc neocenitelný nástroj moderní vědy: počítačovou verzi bible, která mi umožnila obsáhlý text stále znovu prozkoumávat podle zcela určitých kombinací slov. Jelikož jsem už věděl, že v období, které mě zajímá, nejsou v textu Starého zákona žádné přímé zmínky o arše úmluvy, zkoušel jsem to se slovy nebo s úseky textu, souvisejícími nějakým způsobem s relikvií již ve starších spisech. Doufal jsem, že tímto způsobem bych mohl najít alespoň nepřímé odkazy na osud a možná i místo uložení "pokladu".

Opravdu jsem pomocí této techniky našel doklad, že schrána smlouvy se musela ještě v roce 740 př.n.l. nacházet ve velesvatyni jeruzalémského chrámu. Ve svědectvích z této doby se totiž opět vynořily klíčové fráze. Krátce nato jsem při pátrání po dalším takovém pojmu obdržel jednoznačný odkaz na to, že relikvie nebyla pravděpodobně ještě ani v roce 701 př.n.l. ztracena. Tudíž musela zmizet v poměrně krátkém časovém období mezi lety 701 a 620 př.n.l. Co se asi stalo během těchto osmi desetiletí, co mohlo být důvodem pro odklizení tohoto drahocenného posvátného předmětu z tradičního místa?

Odpověď na tuto klíčovou otázku mi poskytl renomovaný izraelský znalec bible dr. Menahem Haran z Hebrejské univerzity v Jeruzalémě. Při našem setkání v říjnu roku

1990 v Izraeli nadšeně přitakal mému časovému vymezení domnělého zmizení archy úmluvy. Sám moje údaje dokonce ještě zpřesnil a s určitostí doložil, že relikvie byla z velesvatyně odklizená mezi lety 696 a 642 př.n.l., tedy za vlády krále Menaše. Podle Haranova pojetí tu existuje jediné vysvětlení: Kněží věrní židovské tradici mohli vzít archu úmluvy do úschovy, protože nenapravitelný hříšník a odpadlík Menaše se dopustil ohavnosti tím, že ve velesvatyni vystavil obrovskou sochu pohanské bohyně plodnosti Ašéry. Kněží, zděšení představou, že by posvátná schrána smlouvy mohla být poskvrněna přítomností takového monstra, ji tedy mohli dopravit na bezpečné místo.

Ani dr. Haran ovšem nebyl s to říci, kde by se toto bezpečné místo mohlo nacházet. Brzy nato se však přece jen naskytlo možné vysvětlení. V době kolem roku 650 př.n.l. byl daleko od Jeruzaléma vystavěn druhý židovský chrám, a to na ostrově Elefantina na horním toku Nilu v Egyptě. V té době to byla vůbec jediná židovská svatyně na světě mimo Jeruzalém.

Šalomounův dům boží byl vybudován jako místo odpočinku pro schránu Hospodinovy smlouvy - a není tedy možné, že by byl chrám na ostrově Elefantina vystavěn k přesně stejnému účelu? Jinými slovy: Neuprchli kněží věrní zákonu snad s jejich nejsvětější relikvií před Menašeho ohavnostmi z Jeruzaléma do Egypta a nenašli si tam novou domovinu?

Ostrov Elefantina leží přesně uprostřed Nilu proti starodávnému městu Asuánu. Je zajímavé, že předkové falašů se na své cestě z Izraele do Etiopie údajně zastavili právě na tomto místě.

S pocitem, že moje bádání postupuje velmi slibným směrem, jsem ostrov navštívil a několikrát jsem rozmlouval s archeology, kteří pracovali na vykopávkách starobylého židovského chrámu. Vědci sice nevěděli nic o propojení s falaši, ale byli toho názoru, že by moje domněnky mohly být pravdivé. Jejich nálezy přinejmenším potvrzovaly, že chrám byl s velkou pravděpodobností postaven kolem roku 650

př.n.l. židovskými kněžími, kteří sem před Menašeho útoky ukryli tradiční židovský ritus.

Archeologové mi poskytli ještě další doklad o správnosti mých úvah: V 5. století př.n.l. byl chrám během prudkých srážek mezi přistěhovalci a Egyptany zničen. Ve stejné době se také

na ostrově uprostřed Nilu ztrácejí stopy Židů. Nic ovšem nenasvědčuje tomu, že by cizinci byli pobiti; spíše se zdá, jako by odtáhli dál. Kam však směřoval jejich druhý exodus, zůstávalo dosud tajemstvím.

Mozaika, se kterou jsem si již dlouho lámal hlavu, najednou sama začala do sebe pěkně zapadat. Mniši na ostrově Tana Kirkos přece tvrdili, že archa úmluvy se na jejich ostrov dostala v 5. století př.n.l. - tedy v době, kdy byli Židé vyhnáni z Elefantiny. Tato domněnka naznačovala, že cesta židovských emigrantů vedla podél Modrého Nilu a jeho přítoků až na ostrov Tana Kirkos - a že nově příchozí s sebou na tento malý ostrov v Etiopii přinesli svou nejsvětější relikvii. I kdyby řada vědců tento řetěz indicíí odmítla jako příliš intuitivní, byl jsem nyní přesvědčen o tom, že jsem záhadu vyřešil. Moje "objevy" totiž odpovídaly nejen na otázku, kde se nacházejí Židé z Elefantiny, ale osvětlovaly nadto také tajemství původu etiopských "černých Židů", falašů. Na pozadí této argumentace bylo nakonec také pochopitelné, proč třicet milionů etiopských křesťanů dodnes uctívá napodobeniny archy úmluvy, přestože tento posvátný předmět zbožňování nemá s jejich vírou vlastně nic společného.

Při svém dalším pobytu v posvátném městě Aksumu v lednu roku

1991, během posledních dnů strašlivé občanské války, jsem zjistil, že i tam se při církevních obřadech používá jedna z těchto napodobenin. Při každoročním procesí Timkat, velmi neobvyklé směsici křesťanských a starozákonních rituálů, nabývá uctívání archy úmluvy nejvelkolepější a nejextatictější podoby. Posvátný předmět, který je v průběhu procesí vynesena z kaple, je rozložitá hranatá truhlice zahalená do sukna. Ihned jsem věděl, že tu nemůže jít o skutečnou archu úmluvy, což mi prozradilo chování jejího strážce Gebry Mikaila, jehož úkolem bylo nevzdálat se až do smrti od této relikvie. Když se procesí dalo do pohybu, zůstal mnich klidně stát opřený o šedou žulovou zeď kaple. Nevzhlédl ani ve chvíli, kdy kněz a věřící ztratili z dohledu; truhlice, kterou s sebou nesli, pro něj očividně neměla žádný význam.

Když průvod konečně úplně zmizel, stáhl se Gebra Mikail do nitra kaple a krátce nato jsem znovu zaslechl jeho pomalý, nerytmický nápěv. Pravděpodobně v té chvíli zapálil kadidlo a přinášel před posvátnou schránou smlouvy obětí svému Pánu.

Jedno však bylo nesporné: Za předpokladu, že mnichova vyprávění souhlasila a že moje dosavadní rekonstrukce byla pravdivá, musela se relikvie nacházet i nyní uvnitř kaple.

Od doby, kdy jsem se začal o velké mysterium kolem "ztraceného pokladu" zajímat, jsem se po téměř osm let domníval, že vím, proč nemohla být tato záhada dodnes vyřešena, přestože tolik náhodných znamení a symbolů ukazovalo cestu k tajné skrýši relikvie. Etiopané vědí, že nejjednodušší řešení, jak ukrytý strom, spočívá v tom, že se zasadí v lese. A co jiného jsou tisíce napodobenin archy úmluvy v téměř dvaceti tisících etiopských kostelích než "les znamení", ve kterém je předmět, na nějž znamení odkazují, před nezasvěcení skryt? Uvnitř tohoto lesa leží sama archa úmluvy, o tom jsem přesvědčen. A jelikož jen strážce může nahlédnout do svatostánku této kaple, zůstane zřejmě on tím jediným člověkem na celém světě, který zná pravdu o vnější podobě a vnitřní podstatě oné relikvie, po níž lidstvo po tisíciletí pátrá.

Když v roce 1993 občanská válka v Etiopii skončila, vydal jsem se ještě jednou do Aksumu, tentokrát v doprovodu filmového štábu. Chtěli jsme natočit televizní dokumentární film o arše úmluvy. Krátce nato jsme se dověděli, že Gebra Mikail více než před rokem zemřel. Skrz mřížoví vysokého železného plotu kolem kaple jsme rozmlouvali s jeho nástupcem, mladším mnichem, který nesl jméno Abba Tesfa Mariam. Ptali jsme se ho, zda je pravda, že v kapli je uschována pravá archa úmluvy a proč se nepoužívá při procesí Timkat. Jaký důvod může mít používání napodobeniny přímo na tomto místě?

"Pravá schrána se nikdy nevzdálí ze svého místa, ani při procesí Timkat, ani při jiné příležitosti. Je příliš cenná, příliš posvátná a ukrývá v sobě nekontrolovatelné síly.

Zůstane stále zde u mě a já musím zůstat v její blízkosti," vysvětloval nám Tesfa Mariam.

"A vy, vy z její moci nemáte strach?" zeptal jsem se ho.

"Cítím mnohem víc než strach," odpověděl mi s bázní v hlase.

"Když jsem vstoupil poprvé do velesvatyně, abych zapálil kadidlo, třásl jsem se po celém těle. Bylo to hrůzostrašné, a to se dodnes nezměnilo."

Během tohoto setkání jsem vzpomínal na to, jak mi Gebra Mikail před dvěma lety vyprávěl, že archa úmluvy způsobuje zázraky a že sama je zázrakem, který se stal skutečností.

Z "krásy" tohoto prostého vyznání neuvěřitelně hluboké víry jsem se nedokázal tak snadno vymanit, výroky starého strážce archy úmluvy v sobě skrývaly zvláštní, tajemné a magické kouzlo. Tento pocit mě vyzýval, abych na tomto místě zůstal stát. Pokud jiní pocítí potřebu strhnout tajemnou roušku, obklopující posvátnou kapli v Aksumu a vyrvat etiopským mnichům jejich tajemství, ať to udělají. Já za svou osobu dávám přednost tomu, zastavit se na prahu.

Podpisky

Proti titulní straně: Král Artuš a dvanáct rytířů jeho družiny. Příběhy, které se od 6. století vázaly k postavě bájněho krále, se ve středověku rozšířily po celé Evropě.

V literatuře byl život členů Artušovy družiny povýšen na ideál dvorského rytířstva. Když pak Chrétien de Troyes, Wolfram von Eschenbach a další pěvci propojili pověst o Artušovi s legendou o grálu, stali se z rytířů Artušovy družiny ušlechtilí hledači tajemství svatého grálu.

- Biblioth+que Nationale, Paříž.

Vlevo: Poutník na Camino de Santiago de Compostela.

Nahoře: Tento kamenný reliéf, zachycující bohatě zdobenou truhlici na kolech, byl nalezen v Kafarnaumu a je považován za zobrazení archy úmluvy. Ve skutečnosti však nikdo neví, jak nejposvátnější kultovní předmět židovského národa doopravdy vypadal.

Nahoře: Autor Graham Hancock s obyvateli Etiopské vysočiny v provincii Tigre při obřadu Timkat v Aksumu.

Nahoře: Pohled z údolí Cedron na skalní svatyni v Jeruzalémě, která byla zbudována na místě, kde stál původně Šalomounův chrám.

Nahoře: Na této minci, která pochází z doby Šimona Bar-Kochby, je vyobrazen chrám v Jeruzalémě. - Biblioth+que Nationale, Paříž.

Dole: Král David, Šalomounův otec. Na tomto dřevorytu Johanna Grüningera (1485) pozoruje David Bat-šebu při koupeli.

Vpravo nahoře: Model Šalomounova chrámu v Jeruzalémě, který byl v roce 587 př.n.l. rozbořen Nebúkadnesarovými vojsky.

Dole: Šalomoun vítá královnu ze Sáby s jejím doprovodem.

Královna přikazuje služebníkům, aby složili dary před Šalomounovým trůnem. - Malba od Jacopa Tintoretta, 1542/43.

Zcela dole: "Král Šalomoun splnil královně ze Sáby každé přání, jež vyslovila... Pak se odebrala i se svými služebníky do své země." (1 Kr 10,13) - Detail z obrazu od Piera della Francesky (1416-1492).

Na protější straně nahoře: V bombastickém filmu z roku 1981

pátrá po "ztraceném pokladu" hrdina Indiana Jones (Harrison Ford). - Snímek z filmu Dobytelé ztracené archy Stevena Spielberga.

Dole: Mojžíš s deskami zákona v ruce obklopen šlehajícími plameny. - Malba ze Sarajevské hagady z Katalánie, 14. století.

Vpravo: Král David vzývá archu úmluvy. - Malba z kostela Kiriath Jearim (poblíž Jeruzaléma), který je zasvěcen "Panně Marii od archy úmluvy".

Dole: Kočovní národ synů Izraele zobrazoval i "příbytek" svého Boha jako stan (srov. Ex 25-26). - Rekonstrukce příbytku božího, kolem roku 1600.

Vlevo: Archa úmluvy obsahovala dvě kamenné desky s Desaterem přikázání, které Bůh předal svému služebníkovvi Mojžíšovi.

Izraelité spatřovali v relikvii přímé ztělesnění Boha.

Nahoře: Věž kostela "Panny Marie od archy úmluvy" v Kiriath Jearim, ve kterém byla relikvie po určitou dobu uchovávána.

Spojení Panny Marie a archy úmluvy vzniklo ve středověké literatuře z pojetí Marie jako nositelky Nového zákona, zatímco archa úmluvy byla považována za nositelku Starého zákona.

Vlevo: Dobytí Jericha. Při zvuku polnic z beraních rohů se zřítily jeho hradby. - Mozaika z 5. století, Santa Maria Maggiore, Řím.

Na protější straně nahoře: Mojžíš určil Jozua za svého nástupce a poručil mu, aby dovedl židovský národ do zaslíbené země Kanaan. Sedm kněží neslo archu úmluvy s deskami zákona před průvodem vyvoleného národa. Když dospěli k Jerichu, vyslal Jozue dva zvědy do města. Nevěstka Rachaba poskytla Jozuovým posílům úkryt a zachránila je tak před nepřáteli izraelského lidu.

Nahoře: Po sedmi dnech obléhání padly hradby Jericha. Na obrázku je znázorněn vstup synů Izraele s archou úmluvy do města.

Nahoře: Když národ izraelský na svém putování do země Kanaan dospěl k řece Jordánu, rozestoupily se jeho vody a Izraelité přešli suchou nohou přes Jordán. - Mědirytina z tisku Biblia sacra, 1754, Benátky.

Vpravo nahoře: Jezero Genezaretské, zvané Galilejské moře.

Dole: Nad hrozivými srázy byl poblíž Jericha ve skalách vytesán klášter.

Zcela dole: Hvězda Davidova, židovský symbol víry. Dva trojúhelníky, z nichž je vytvořena, znázorňují prolínání viditelného a neviditelného světa. - Na obrázku detail zdi v Jerichu.

Nahoře: Během křížových výprav do Svaté země vznikly první duchovní rytířské řády, které si kromě zásobování křižáků vzaly za úkol i boj proti "nevěřícím". Na této miniatuře je znázorněn člen řádu německých rytířů, nad ním prilba a štít.

- Velký heidelberský kancionál (Manesský rukopis), Universitätsbibliothek, Heidelberg.

Vpravo: Pohled na křižácké město Akko s vrakem lodi v popředí.

Zcela nahoře: Pečeť chrámu božího hrobu (s řeckým nápisem).

- 11. století.

Nahoře: Pečeť řádu templářů. Řád, založený v letech

1118-1119, odvozuje svůj název ze sídla velmistra v bývalém chrámovém okrsku v Jeruzalémě.

Vlevo nahoře: Detail z mapy Středozeří, na němž je zanesena křížová výprava francouzského krále Ludvíka IX.

(1248-1254). - Metropolitan Museum of Art.

Nahoře: Reliéf na severním portále katedrály v Chartres představuje královnu ze Sáby (uprostřed) s etiopským otrokem u nohou.

Nahoře: Cesta "ztraceného pokladu" podle Grahama Hancocka.

Dole: Typické dvojstěžňové felúky na Nilu poblíž Asuánu.

Nahoře: Nil je jediným vodním zdrojem v Egyptě. Ještě dnes čerpají obyvatelé některých venkovských oblastí vodu přímo z řeky a ženy - na snímku v místě Kena v Horním Egyptě - nosí drahocennou tekutinu ve džbánech na hlavách jako za biblických časů.

Vpravo nahoře: Zříceniny židovské osady na ostrově Elefantina v horním Egyptě. Přibližně v roce 650 př.n.l. tu byl postaven v tehdejší době jediný židovský chrám mimo Jeruzalém, aby v něm mohla být po určitou dobu uchovávána schrána smlouvy, když byla za panování krále Menašeho odvezena z Jeruzaléma.

Ostrov Tana Kirkos s klášterem uprostřed jezera Tana v Etiopské vysočině, kde byla archa úmluvy uchovávána asi po osm set let, než ji konečně král Ezana převezl do jejího nynějšího útočiště v posvátném městě Aksumu.

Nástěnná malba v kostele Maria Zion v Aksumu představuje svatého Jareda s chřestačkou (sistrum) a modlitební hůlkou před králem Gebre Maskalem, synem křesťanského krále Kaleba z Aksumu. Podle etiopské tradice žil svatý Jared v 6. století a byl považován za "vynálezce" etiopské církevní hudby. Při dlouhých bohoslužbách se věřící opírali o modlitební hůlku.

Vlevo: Kostel Maria Zion v Aksumu byl znovu vybudován v 17. století na základech budovy ze 4. století.

Vlevo nahoře: Nástěnná malba v kostele Maria Zion v Aksumu představuje návštěvu cizího panovníka v posvátném městě Etiopanů. Dům boží v pozadí je právě kostel Maria Zion.

Interiér kostela Maria Zion v Aksumu.

Malba na ovčí kůži líčí v jednotlivých scénách etiopskou verzi legendy o královně ze Sáby a její návštěvě u krále Šalomouna. V horní řadě se ukazuje, jak královnin vyslanec pluje do Izraele a jak je přijat Šalomounem.

Královna svého posla následuje a setkává se s izraelským králem (dolní řada). - Zobrazení vychází ze staré sbírky legend Kebrä Negest (Nádhera králů), kterou sestavil mnich Ješak ve 14. století. Jeho úmyslem bylo dokázat, že Etiopie je skutečnou dědičkou a nástupkyní Izraele. Podle této etiopské legendy byl Šalomoun návštěvníci natolik unesen, že se ihned rozhodl, že s ní zplodí dítě. Na královninu počest uspořádal hostinu a pozval ji do své komnaty. Tam ji svedl.

Po návratu do vlasti porodila královna ze Sáby syna, jemuž dala jméno Menelik. Po návštěvě u svého otce, který jej zasvětil do Mojžíšovy víry, byl v Etiopii pomazán na krále.

Nahoře: Původní archa úmluvy se nikdy nevzdaluje ze svatostánku kaple v Aksumu. Při veřejných obřadech jako při tomto procesí Timkat se používá kopie relikvie (na snímku pod deštníky).

Dole: Klášter Maria Zion v Aksumu, kde byla archa úmluvy uchovávána pod zámekem v kapli, zvláště pro ni vybudované.

Následující dvoustrana: Kult kolem archy úmluvy je rozšířen u věřících v celé Etiopii. Téměř třicet milionů křesťanů uctívá dodnes napodobeniny posvátné schrány. Na obrázku je zachycena každoroční slavnost Timkat v Aksumu.

Vpravo: Kněz z Aksumu.

Zcela vpravo: Kněz z Aksumu s umělecky vázanou biblí.

Nahoře: Jáhnové při procesí o slavnosti Timkat.

Nahoře: Starý zákon sepsaný ve starém severoetiopském liturgickém jazyce ge*ez, který má řadu příbuzných rysů s biblickou hebrejštinou.

Vpravo: Obraz, který jako by přesně odpovídal starozákonnímu popisu: Kněží v Aksumu tančí na počest archy úmluvy. V ruku drží sistrum - hudební nástroj, který byl používán v Egyptě již asi před 5000 lety.

Skvostně vyzdobený interiér etiopského kostela Debry Berhana Selassie v Gondaru.

Kněží vnesli schránu Hospodinovy smlouvy na její místo do svatostánku domu, do velesvatyně, pod křídla cherubů.

Cherubové totiž rozprostírali svá křídla k místu, kde byla schrána, takže zakrývali shora schránu i její tyče. Tyče však byly tak dlouhé, že jejich konce bylo vidět ze svatyně před svatostánkem, avšak zvenčí viditelné nebyly.

1 Kr 8,6-8.

Kněz, který střeží přístup ke svatostánku v jednom z ostrovních klášterů na jezeře Tana. Každý etiopský kostel uchovává ve svém svatostánku napodobeninu archy úmluvy. Tyto repliky jsou považovány za téměř stejně posvátné jako skutečná archa úmluvy a bez takové napodobeniny nemůže být žádný kostel postaven.

Chronologická tabulka Archa úmluvy

kolem 1250 př.n.l.

Doba předpokládaného vzniku archy.

1000-970 př.n.l.

Doba vlády krále Davida. Založil izraelskou říši, která zabírala veškeré palestinské území, hlavním městem byl Jeruzalém. Během jeho vlády se archa úmluvy dostala do Jeruzaléma.

970-931 př.n.l.

Doba vlády krále Šalomouna. Stavba jeruzalémského chrámu.

955 př.n.l.

Archa úmluvy je vystavena v hlavním chrámu, postaveném jako příbytek pro schránu smlouvy s Hospodinem.

697-642 př.n.l.

Doba vlády krále Manasseho, který zakázal kult Jahveho a v hlavním chrámu dal postavit sochu bohyně plodnosti Ašery. V důsledku toho židovští kněží přenesli archu úmluvy na jiné místo. kolem 650 př.n.l.

Stavba druhého židovského chrámu na nilském ostrově Elefantině, již pravděpodobně provedli židovští kněží, kteří tam uprchli před represemi krále Manasseho, ohrožujícími jejich náboženské tradice. Lze se domnívat, že tento chrám byl postaven speciálně pro archu úmluvy.

587 př.n.l.

Nebúkadnesar zničil Jeruzalém i hlavní chrám. Většina obyvatelstva byla odvečena do zajetí v Babylóně.

538 př.n.l.

Po dobytí Babylónu Peršany povolil král Kýros Židům návrat do jejich vlasti a obnovení chrámu v Jeruzalémě.

5. stol. př.n.l.

Chrám na Elefantině byl zničen v průběhu neshod mezi židovskými přistěhovalci a místním egyptským obyvatelstvem;

Židé byli vyhnáni z ostrova. asi 470 př.n.l.

Podle svědectví mnichů z ostrova Tana Kirkos se archa úmluvy objevuje na jejich klášterním ostrově, kde byla opatrována zhruba osm století židovskými mnichy.

331 n.l.

Etiopský král Ezana přijímá křesťanskou víru. V průběhu jeho vlády proniká křesťanství do celé země. Archa úmluvy je přenesena do Aksumu, svatého města Etiopie.

1096-1099

První křížová výprava, která končí dobytím Jeruzaléma a založením křížáckého státu ve Svaté zemi.

1118-1119

Založení templářského řádu v Jeruzalémě. kolem 1180

Chrétien de Troyes napsal *Le Roman de Perceval ou le Conte de Graal* (Román o Percevalovi neboli Vyprávění o grálu).

S tímto dílem se rozšiřuje po Evropě představa o svatém grálu.

1200-1210

Wolfram von Eschenbach dokončuje svého Parzivala. Zhruba ve stejné době je dokončen severní portál katedrály v Chartres se sochařským výjevem královny ze Sáby, svatého grálu a archy úmluvy.

1981

Režisér Steven Spielberg natáčí film *Raiders of the Lost Ark* (Dobyvatelé ztracené archy) s Harrisonem Fordem v hlavní roli Indiany Jonese.

Tajemství svitků od Mrtvého moře

Víra hledá jistotu, věda důkazy. Víra působí směrem dovnitř, věda směrem ven. Věřící se snaží na základě vnitřního přesvědčení, které mu propůjčuje trvalou sílu, žít v očekávání spásy, která má přijít v daleké budoucnosti.

Řídí se podle dávných příkázání, protože se v nich potvrzuje pravdivost jeho víry. I vědec uznává převzaté poučky, ty se však musí vždy znovu a znovu prověřovat obecně uznanou kritickou metodikou. Věřícímu činí často potíže sledovat vědce, kteří usilují o demytologizaci životopisů zakladatelů náboženství a proroků a jejich zasazení do přezkoumatelného vztahu k reálným událostem. Teologové zde stojí před zvláště těžkým úkolem: na jedné straně musí z individuálního přesvědčení nebo kvůli svému úřadu zachovávat svou víru včetně jejich mystérií; na druhé straně si musí jako vědci, ať už je jejich vyznání jakékoliv, klást otázku,

kteřá mystéria v bibli, týkající se Ježíše, se zakládají na historických skutečnostech a která se dají vysvětlit pouze ochotou lidí věřit.

Vždy, když se v krajích zakladatelů náboženství skuteční archeologické objevy, které vrhnou nové světlo na jejich život a učení, vzplanou staré pochybnosti a spory.

Někdy jde i o víc, například když nové poznatky původní teorie a dogmata zásadně zpochybní. Tak tomu bylo i při senzačním objevení kumránských svitků v letech 1947 až 1956, které otřásly řadou názorů na rané křesťanství a jeho poměr k židovské víře, považovaných do té doby za jisté. Až dosud se považovalo za takřka vyloučené, že by se někdy našly rukopisy hebrejských textů, které by mohly být starší než texty tradované středověkými vykladači, tzv. masorety.

Ty se opíraly o verze datované přibližně obdobím 90 až 100 n.l. - některé svitky od Mrtvého moře jsou však takřka o čtyři sta padesát let starší. Jak prohlásil J. M. Allegro již po zběžném seznámení s nimi, nepřispějí kumránské svitky pouze k "vyjasnění způsobů čtení", nýbrž "vzbudí i pochybnosti o spolehlivosti našich textů".

Chirbet Kumrán se nachází na severozápadním pobřeží Mrtvého moře. Osada se rozprostírá na terase na severovýchodním břehu vádí Kumrán před jeho ústím do Mrtvého moře. Krajina směrem k západu příkře stoupá, je divoce rozeklaná a vyprahlá. Pouze v chráněných údolích odolává skromná vegetace. Jeruzalém je vzdálen vzdušnou čarou necelých pětadvacet kilometrů, Jericho patnáct, Betlém necelých třicet a Masada zhruba padesát. V této krajině došlo v 1. století př. n.l. a v 1. století n.l. k četným událostem, které přispěly rozhodující měrou k vytvoření rabínskému judaismu a křesťanství před Pavlem a po Pavlovi.

Plošina stoupající od pobřežní oblasti brzy do výšky sto až dvě stě metrů poskytovala dobré podmínky k zakládání bezpečných úkrytů. V jedenácti jeskyních zde byly od roku 1947 postupně objeveny četné rukopisy, většina psaná starou hebrejštinou, některé aramejsky, jiné ve staré řečtině.

Texty, psané na zvířecí kůže, řidčeji na papyrus, byly většinou uchovávány v podobě svitků a chráněny v hliněných džbánech.

V polovině padesátých let bylo na úpatí skal Kumránu vykopáno sídliště kumránského společenství. Již v roce 1949

bylo odkryto pohřebiště s přibližně stovkou hrobů. Badatelé zjistili, že mrtví byli pohřbíváni bez šperků a osobních cenností; zhruba třicet až čtyřicet procent tvořily hroby žen a dětí. Mince nalezené v okolí sídliště pocházejí - jak bylo zjištěno - z období 130 př.n.l. až 69 n.l. Kumrán tedy průkazně existoval jako sídliště společenství spojeného vírou přibližně od 130 př.n.l. až do svého zničení Římany v roce 68 n.l. během židovské války (66-70).

Příběh objevení je dobrodružný: Jeden mladý beduínský pastýř hledal zbloudilou kozu a náhodou při tom narazil na otvor jeskyně, v níž zahlédl větší počet hliněných džbánů. Možná je pravdivá jiná verze, podle které chlapec hledal archeologické předměty, jež chtěl prodat betlémským obchodníkům. Ale ať už je tomu jakkoliv, objevením této První jeskyně v létě 1947 byla nalezena rozhodující stopa.

Ohlas na zprávu o svitcích a jejich datování byl obrovský, interpretace, kontroverze a spekulace, které vypukly brzy poté, neutichly dodnes.

První z jedenácti jeskyní obsahovala několik nejdůležitějších svitků: Komentář k Abakukovi, Knihu učení, Řád obce, hymny a chvalozpěvy, tak zvaný Válečný svitek, tj.

Řád války, (se zprávou o válce Synů světla proti Synům temnoty) a apokryfní knihu Genesis. V září 1952 byla objevena Čtvrtá jeskyně, nejbohatší ze všech. Celkem se v dalších jeskyních našlo ještě třicet papyrových svitků: dvacetkrát kniha Izaiášova, sedmadvacetkrát pátá kniha Mojžíšova a osmkrát kniha Danielova. Podle současného stavu bádání lze považovat za jisté, že četné svitky jsou předkřesťanského původu. Mnohé pocházejí podle testu radiokarbonovou metodou až ze 4. století př.n.l., byly však doplňovány až do doby zničení Kumránu.

Svitky ze Čtvrté jeskyně rozdělili Robert Eisenman a Michael Wise při jejich publikování do těchto kategorií: mesiášská a vizionářská vyprávění, texty proroků a pseudoproroků, interpretace biblických textů, kalendářní texty a kněžské služební třídy, závěti a napomínání, listy o spravedlnosti a texty zákonů, žalmy a tajemství a texty sloužící k věštění a magii. Zpřístupňování a překládání dokumentů, avšak i komentáře k nim, vyvolaly opět prudké spory a pracné protiinterpretace. Neboť obec v Kumránu a první Ježíšovi přívrženci používali jako klíčové texty tatáž starozákonní proroctví, pouze je rozdílně intepretovali - buď jako návody k jednání a s ohledem na svého aktuálního "vůdce", nebo jako proroctví, která se již naplnila. Tato příbuznost způsobuje, že někteří interpreti dnes hovoří o podobnosti mezi obcí v Kumránu a raným křesťanstvím jeruzalémské prvotní církve, která hraničí až s identitou, zatímco jiní trvají na tom, že se jedná o dvě samostatné skupiny, které působily ve stoletích kolem začátku letopočtu.

Obyvatelé Kumránu se stáhli do "pouště", aby zde založili svaté společenství, které chtělo přísně zachovávat zákon a žít v očekávání Mesiáše zvěstovaného prorokem Izajášem (Iz. 7,14). Svitky popisují Kumrán jako svaté město a chrám boží, jako svatý dům Izraele a mystérium nejvyšší svátosti pro Árona, který je svědkem pravdy pro soud a vyvoleným (boží) vůle, aby sejmul vinu země a vykonal odplatu nad bezbožnými...

Kolem poloviny 2. století př.n.l. bylo přesvědčení, že se blíží konec časů oznámený proroky, velmi rozšířené. Podle komentáře k Abakukovi z První jeskyně se ohlašují události prorokované Abakukem pro toto období již v okamžiku, kdy byla založena kumránská obec, uskutečněné částečně za života jejich Učitele spravedlnosti, který sice nebyl jejím zakladatelem, avšak pravděpodobně jejím určujícím duchovním vůdcem. Podobným způsobem spojoval Pavel později Starý zákon s chápáním Ježíše jako Ježíše Krista, pomazaného, to znamená: zvěstovaného Mesiáše.

Kumránské texty nepřinášejí žádné líčení dobových událostí, Řekové a Římané nejsou dokonce ani zmíněni jménem. Místo toho se pouze obecně proklínají nepřátelé (kittin, pohané) a vzývá se zlo, světlo a tma, ctnosti a neřesti. Jasný odkaz na původ "nepřátel" nacházíme však i tam, kde se referuje o tom, že do země vnikla cizí vojska. Obětovali před svými standartami a klaněli se svým zbraním, praví se zde.

Skutečně Římané obětovali v této době před svými standartami, na kterých byla vyobrazena podoba zbožštělého císaře.

Čteme-li kumránské texty, je nápadná jejich blízkost k dochovaným verzím Starého i Nového zákona, a to nejen stylisticky - obrazně, nýbrž právě i obsahově. Katechismus kumránské společenství v Knize učení a v Řádu obce není vypracován jinak než nejstarší křesťanský katechismus, který vychází ze starozákonních mýtů druhého tisíciletí před Kristem. Centrálním tématem jsou dvě cesty, cesta světla a cesta temnoty. Kníže světla stojí proti andělu temnoty.

A toto jsou jejich cesty na zemi, praví se, aby se (jejich poznáním) osvítilo srdce člověka a aby se před ním vyrovnaly všechny stezky pravé spravedlnosti a jeho srdce získalo bázeň ve všech příkázáních (3) božích: a duch pokory a shovívavost a velká mírnost a věčná dobrota a rozumnost a prozíravost a moudrost a setrvání v důvěře ve všechny (4) skutky boží a spoléhání se na hojnost jeho milosti a duch poznání v každém plánování činu a horlivost ve spravedlivých příkázáních a (5) svaté myšlení v neotřesitelném smyslu a hojnost milosti pro všechny syny pravdy a čistota podle (budoucích) nádhery v odmítání všech ohavných model a pokorná pouť (6) ve věděni o všem a opravdové skrývání tajemství poznání. To jsou tajemství ducha pro syny pravdy na zemi.

A utrpení pro všechny, kteří v něm krácejí (je přivede) ke spasení (7) a plnosti spásy v délce dní a plodnosti semene se všemi věčnými požehnáními a věčně trvající radostí v životě věčném a plnosti slávy (8) s velikostí slávy ve věčném světle. (9) A co se týče ducha zloby (patří k němu): lakomství a nečinnost rukou ve službě spravedlnosti, bezpráví a lež,

povýšenost a pýcha srdce, podvod a klam, nemilosrdnost (10) a přemíra ničemnosti, prchlivost a přemíra bláznivosti a vášnivá zpupnost, činy ohavnosti v duchu smilstva a cesty ohavnosti ve službě nečistoty (11) a posměšný jazyk, slepé oči a hluché uši, zvilost a zatvrzelost srdce, kráčení po stezkách temnoty a zlobná zákeřnost. A utrpení (12) pro všechny, kteří v něm krácejí, (se děje) k velkému potrestání rukou všech Andělů zkázy k věčnému zatracení mocným hněvem božím.

Popisovat jednání člověka obrazem dvou cest je starozákonní tradice, nové naopak je přísné postavení těch, kteří jsou věrni zákonu, proti jeho porušovatelům, a to tak, že se vedle sebe kladou abstrakta, která v hebrejštině zahrnují i konkrétní čin. Smýšlení a čin se později spojují i v novozákonním učení. V obou případech je předem naprogramováno eschatologické zacílení na příchod Mesiáše a poslední soud, při kterém bude Bůh zkoumat lidské putování po stezkách světla nebo tmy.

Shody mezi kumránským společenstvím a raným křesťanstvím se však neomezují pouze na aspekty učení, paralely existují i u organizačních forem obcí. Kumránskou skupinu vedla dvanáctičlenná rada. Jí podřízeni byli dozorcí (hebrejsky: mebaqqer). Byli odpovědni za přijímání nových členů a prováděli rozdělování majetku. Stejná dělba úkolů existovala i v prvních křesťanských obcích: dozorcí (řecky: episkopos) byli představenými sborů, byli odpovědni za přijímání nových křesťanů a spravovali majetek.

Bez znalosti svitků a vnitřních židovských poměrů kolem začátku letopočtu sotva pochopíme určité aspekty soužití a řádu rané křesťanské církve. To platí i pro postoj prvních křesťanů k vlastnictví, který v hlavních rysech odpovídá duchu Kumránu. Na konci prvního roku po přistoupení ke společenství se novic zřekl svobodného užívání svého majetku, který mu však zpočátku ještě formálně patřil. Úplná rezignace se uskutečňovala na konci druhého roku. Až do formulací zákonů se dají zjistit shody mezi Kumránem a prvotním křesťanským společenstvím. Protože hovoříme o čase ve společenství, je třeba poukázat i na další udivující podobnost, například při řešení sporů. Kniha učení k tomu píše: Nikdo nechť nepředloží radě právní spor proti svému spolubratru, aniž jej nejprve předložil dvěma svědkům.

(6,1) Stejně zní křesťanský předpis, o kterém nás informuje Nový zákon: Je třeba se nejprve obrátit na toho, od koho si přejeme, aby se nám dostalo spravedlnosti, jestliže se vzpírá, předložme spor dvěma svědkům; když to nestačí, nechť je věc předložena radě obce.

K objevu kumránských svitků došlo v okamžiku, který nebyl pro jejich rozluštění a publikaci právě příznivý. Palestina se tehdy rozpadala na dvě části, stát Izrael teprve nabýval své podoby. Spisy se dostaly do různých rukou. Materiál, který byl zachráněn před květnem 1948, tedy v době britského mandátu nad Palestinou, byl rozptýlen po celém světě a teprve postupně ho vykoupil Izrael. Svitky jsou dnes uloženy v Svatyni Knihy (tj. Bible). Naopak, to co bylo objeveno po červnu 1949, kdy byla východní Palestina v jordánských rukou, se dostalo do Rockefellerova muzea ve východním Jeruzalémě. Svitky v izraelském držení byly poměrně dobře zachovalé, svitky ve východní části města byly rozpadlé na tisíce a tisíce fragmentů. V roce 1967 přešla i tato část svitků v důsledku šestidenní války pod izraelskou správu.

Francouzští dominikánští kněží z École Biblique (Škola biblických studií) ve východním Jeruzalémě zkoumali dokumenty, které jim byly přístupné. Brzy je posílila skupina sedmi vědců: tří katolíků, jednoho protestanta, jednoho presbyteriána, jednoho anglikána a jednoho ateisty; žid se výzkumu nezúčastnil. Když však École Biblique ani po čtyřech desetiletích nepublikovala kompletní texty, vyšlo v roce 1991 žurnalistické odhalení Tajná kauza Ježíš od Michalea Baigenta a Richarda Leigha, která zčásti popouštěla uzdu divokým fantaziím. Mimo jiné se tu hovořilo o komplotu zosnovaném Vatikánem, který chce zadržet určité informace, jež by způsobily zmatek v křesťanském učení a narušily důvěrně známý obraz Ježíše.

Zpracovávání nálezů bylo však skutečně neobyčejně obtížné, protože svitky byly v mimořádně špatném stavu. Po přibližně dvou tisících let se trámy a podstavce, na nichž stály

hliněné džbány se svitky zabalenými do plátna, rozpadly. Ti, kdo je vykopávali, nacházeli ve vrstvách hlubokých až jeden metr - ve směsi hlíny, kamení, střepů a plátna - kousky textilu, často velké jen jako poštovní známky. Sotva dvě procenta držela pohromadě jako souvislý text. To alespoň částečně vysvětluje, že po více než čtyřiceti letech byla zveřejněna jen třetina zajištěných zlomků. Přesto mohlo luštění svitků bezpochyby pokračovat rychleji.

Nakonec práce neobyčejně urychlil skandál, který rozčeřil hladinu. V interview označil vedoucí výzkumných prací, profesor John Strugnell, protestant, který konvertoval ke katolicismu, židovství jako "hrozné náboženství", jako "křesťanskou herezi", která neměla přežít, a vzápětí byl propuštěn. Izraelské úřady umožnily nyní přístup k textům i jiným vědcům a začaly současně texty publikovat na mikrofiších.

"Oficiální" teorie o svitcích označovala dlouho příslušníky kumránského společenství za eseje, o nichž podal zprávu přece již Flavius Josephus. Dominikáni považovali Kumrán za poustevnu, klášter v divočině, obývaný mírumilovnými mnichy, kteří žili v celibátu a nořili se do svatých písem. Majetek měli společný a vedl je biskup. Tuto tezi o Kumránu jako obci esejců šířila katolická zpravodajská agentura ještě v roce 1994, kdy Izrael zapůjčil Svatému stolci kumránské texty pro výstavu ve Vatikánské knihovně.

Takovéto úvahy však toho, kdo texty studuje nezaujatě, v žádném případě nenapadají. Do obrazu Kumránu jako izolovaného kláštera, tak drahého dominikánským kněžím, a jeho písemnictví jako pozůstalosti jediné sekty nálezy z let 1947 až 1956 tak docela nezapadají. Bylo objeveno na tehdejší dobu velké množství textů - největší zachovalá židovská knihovna starověku s 80 000 až 100 000

individuálních zlomků, které se dají uspořádat do 20 000

souvislých pasáží z 800 různých rukopisů. Většina svitků byla získána zvenčí, čímž padají představy o Kumránu jako velkém skriptoriu. Nalezené svitky jsou rozsáhlou dokumentací tehdejší literatury. V důsledku toho zrcadlí svitky i časové spory a náboženské hlavní proudy tehdejší doby, to znamená, že nálezy je třeba vykládat na pozadí dějin prvního století př.n.l. a n.l.

Po dobytí Palestiny Alexandrem Velikým roku 332 př.n.l. a pak zvýšenou měrou po roce 198 př.n.l., kdy zem přešla z egyptských Ptolemaiovců na Seleukovce, začala za Antiocha IV. Epifana systematická politika helenizace. To vedlo k povstání Judy Makabejského z rodu Hasmonejců, který padl roku 160 př.n.l. Povstání skončilo znovuvytvořením židovského státu v roce 142 př.n.l., který se dostal v roce

63 př.n.l. pod římský vliv. Hasmonejce Hyrkana II. potvrdil Pompeius jako velekněze a v důsledku toho ho jmenoval etnarchou, knížetem pod římským vrchním velením. Židovský stát, který se konstituoval po povstání Makabejců, však nemohl vlivy helénského světa, které stále silněji pronikaly i do východního Středozeří, nadále zcela potlačovat. Již od poloviny 2. století př.n.l. stáli Židé před alternativou, zda se přizpůsobit změněnému politickému prostředí, nebo odporovat striktním dodržováním zákona. Na pozadí této kontroverze se tedy vysvětluje následující rozdrobení společnosti do navzájem znesvářených skupin farizeů, saduceů, zélótů, zakitů a ebionitů.

Počínající politický úpadek země, který však nebyl doprovázen duchovním a kulturním úpadkem, se urychlil, když na trůn usedl Herodes Veliký (37 - 4 př.n.l.), který vzbudil nenávisť lidu svou přizpůsobivou politikou. Židé, kteří se zákonu podrobili bezpodmínečně, opovrhovali kompromisy, zachovávali o to horoucněji čistotu víry a toužili o to usilovněji po příchodu Mesiáše, který měl jako mstitel smést nepřátelské armády a všechny bezbožníky z tváře Země. V této naději žila i kumránská obec. I když se její příslušníci na boji aktivně nepodíleli, z jejich textů přesto jasně poznáme, že se považovali za ty absolutně čisté a zákonu věrné a byli přesvědčeni o tom, že každé provinění proti zákonu bude v blízké budoucnosti zavrženo.

V Knize učení se nazývají kumránští Lidem vykoupení božího, ve Válečném svitku Dětni světla. Spojenectví obratu se připravuje pro čas boží, jenž následuje po panování Beliala - Dábla, které je ztotožňováno s historickým panováním bezbožného krále nebo velekněze. Příchodem boží doby skončí veškeré utrpení a hříchy a věrní zákonu dojdou své odměny ve spasení, míru, radosti i ve slávě spojené s životem věčným.

Teocentrické výpovědi Knihy učení jsou zhuštěnou podobou sebeuvědomění obce. Vyvoleným vládne duch pravdy, přijali svatého Ducha a krácejí po cestách světla. Bůh je miluje a oni jsou jeho společenstvím. Od všemohoucího Boha přichází veškeré bytí a dění. Již předtím, než cokoli existovalo, stanovil svá určení, a když určení vstoupí podle božské vůle do bytí, plní jeho úkoly podle jeho božské vůle, plní to jeho úkoly podle jeho nádherného plánu. Neměnná jsou v jeho ruce rozhodnutí o všech. Pečuje o ně ve všech jejich záležitostech, neboť stvořil člověka, aby vládl zemi, určil mu (také) dva duchy, ve kterých má chodit až do času svého navštívení. Jedná se přitom o ducha pravdy a ducha pomýlení.

V příbytku světla jsou počátky pravdy, avšak z jeskyně temnoty pocházejí pokolení zbloudilých (20)... Kvůli andělu temnoty se však dostávají i všichni synové spravedlnosti na nepravé cesty, všechny jejich přestupky, jejich hříchy, jejich vina a jejich bezbožné činy jsou pod jeho panováním v souladu s tajemstvím božím až do jeho času. Všechna jejich utrpení jakož i časy jejich úzkosti jsou následkem moci jeho nepřátelství a všichni duchové jeho osudu usilují o to (25), aby přivedli syny světla k pádu. Ale Bůh Izraele a jeho anděl pravdy pomáhá všem synům světla. Stvořil duchy světla a temnoty a na ně vložil každé dílo... každé konání na jejich cesty... Jednoho (ducha) miluje Bůh (IV,1) po všechny věčné časy a ve všech jeho činech má věčně zalíbení, obcování s druhým a všechny jeho cesty si oškliví na věky.

Pro svitky od Mrtvého moře a svědectví raného křesťanství je společný rovněž zjev Jana Křtitele, který byl s'at v pevnosti zcela blízko Kumránu na rozkaz Heroda Antipy, syna a následovníka Heroda Velikého. V evangeliích, která vznikla mnohem později, je Jan Křtitel označován za Ježíšova učitele: Zákon a proroci až do Jana; od té chvíle se zvěstuje království Boží praví se například u Lukáše (Luk.

16,16). Jan Křtitel a Kumrán, Ježíš a jeho bratr Jakub, vůdce jeruzalémského sboru po Kristově smrti - tato spojení popisují, jak v následujícím ještě rozvedeme, první "palestinské křesťanství".

Za života Ježíšova hrají farizeové, zmiňovaní často i v evangeliích, významnou roli v politickém a náboženském životě Galileje a Judeje. Na rozdíl od Heroda Velikého a jeho přívrženců, protežovaných saduceů, kteří ovládali chrám a náboženský život Jeruzaléma, byli farizeové pro svou zbožnost, která se zakládala na přísném zachovávaní etických pravidel, a kvůli znalcům Písma, kteří je doprovázeli, rovněž populární mezi ortodoxními věřícími. Saduceové byli ovlivněni helénismem a s Římany byli v dobrých vztazích.

Stavěli se proti novým náboženským tendencím a odmítali víru v božskou prozřetelnost, život duše po smrti těla a zmrtvýchvstání stejně striktně jako představu o odměně a trestu jako odplatě za chození po obou cestách.

Zélóti šli v pohrdání saducei ještě dále než farizeové.

Zástupci tohoto seskupení chtěli zákon bránit "ofenzivně" a usilovali o urychlení příchodu Mesiáše aktivním odporem.

Jejich povstání v roce 66 n.l. vedlo skutečně k vypuknutí Židovské války. Povstání vedl mimo jiné Menachem, syn Judy Galilejského, který je považován za zakladatele strany zélótů. Menachem zavedl krátkodobě v Jeruzalémě přísnou vládu, která však skončila zničením chrámu v roce 70.

Flavius Josephus, židovský historik povstání, který se smířil s Římem, používá pojmy jako zélóti, farizeové a esejci značně obecně. Stejně jako apoštol Pavel označuje i on sám sebe za farizeje. (Kumránští naopak označovali ty, kteří byli ochotní se přizpůsobit a jimiž pohrdali, jako hledače rovné cesty). Jestliže Josef mluví konkrétně o zélótech, hovoří o nich s

despektem. Evangelia však označují za zélóta rovněž jednoho z nejbližších Ježíšových učedníků - Šimona, pravděpodobně identického se Šimonem ben Kleofášem. Raně křesťanská obec, kterou vedl Jakub, se skládala dokonce převážně z následovníků "zélótského zákona". V jasném souladu s těmito texty Kumránu, které věřící vyzývají, aby se ani v nejmenším neodchýlili od zákona, vysvětluje Jakub pak také, že ten, kdo se prohřešil proti jedinému zákonu, porušil celý zákon (srovnej Jak.

2,10).

Podle názoru některých historiků byl dokonce Ježíš sám v úzkém vztahu k zélótům. Východiskem pro tyto úvahy jsou nesrovnalosti týkající se původu božského syna. Vezmeme-li evangelia jako historické prameny, jsme konfrontováni se změnami navzájem si protirečících údajů. U Matouše se Ježíš narodil v Betlémě a jeho rodina odešla později do Nazaretu.

U Marka přichází Ježíš z Nazaretu do Galileje a u Lukáše přichází rodina z Nazaretu do Betléma, kde v době Ježíšova narození nenajde místo "pod střechou". Protože město Nazaret za života Ježíšova možná ještě vůbec neexistovalo - alespoň není nikde zmiňováno - tvrdí se, že přídavek Ježíš Nazaretský neznamena údaj o původu, nýbrž opírá se o pojem nazarina, věrný zákonu. Krásné příběhy o narození Ježíše v jesličkách, vraždění nevinátek v Betlémě či útěku do Egypta nejsou než zbožné legendy.

Historicky vzato, podávají evangelia i jinak málo informací o Ježíšově životě, což v neposlední řadě souvisí s jejich poměrně pozdním vznikem. Marek a Lukáš píší mezi roky 70 a 90 n.l., v každém případě po zničení chrámu; Matouš kompiloval tradice v době mezi roky 80 a 100; Jan reprodukuje události dokonce teprve tři nebo čtyři generace po Ježíšovi. A historická fakta, která přesto vešla do evangelií, dogmatizující víra často později interpretovala jinak. Představy o Ježíšovi jako prvorozeném a jediném synovi panny jsou neudržitelné. Jistější se spíše zdá, že Ježíš byl syn jakési Marie, která předtím přivedla na svět Šimona, Jakuba, Judu a Jozesa; možná byl Ježíš dokonce identický s Jozesem. V každém případě měl více bratrů (Mk

3,31), jednu sestru, a také nevlastní a adoptivní bratry.

Pokusíme-li se přiblížit k historickému Ježíšovi prostřednictvím kumránských svitků, ukáže se jiný obraz než v křesťanské tradici. Již záhy po objevení svitků bylo jasné, že Jan Křtitel musel s kumránskou obcí udržovat velmi těsné kontakty. Pro takové spojení hovoří již zeměpisná blízkost jeho okruhu působnosti u ústí Jordánu do Mrtvého moře, neboť Kumrán leží jen asi 12 kilometrů jihozápadně od této řeky. Evangelia to potvrzují: Matouš označuje západní břeh Mrtvého moře jako Judskou poušť, a u Lukáše se praví:

... stalo se slovo Boží k Janovi... na poušti (L 3,2).

Starým hebrejským výrazem "poušť" označují svou krajinu i lidé z Kumránu. Evangelisté poukazovali tímto výrazem na proroctví proroka Izajáše o příchodu Mesiáše: Připravte na poušti cestu Hospodinu! Vyrovnajte na pustině silnici pro našeho Boha! (Iz 40,3). Avšak na toto proroctví se vztahuje i následující místo z Knihy učení (I QS 7, 12 a další): Když nastanou tyto věci v obci Izraele, nechť se odloučí ze společenství mužů zla a odejdou do pouště připravovati cestu pro něj, jak stojí psáno: Připravujte na poušti cestu...

Kromě toho sdílí společenství v Kumránu s Janem Křtitelem názor na rituál křtu, jehož účelem je očištění těla a ducha ponořením do vody. Oba spílají židovské vedoucí kastě a kněžím kvůli jejich ochotě přizpůsobit se nepříteli.

A rovněž Jan se připravoval v poušti na příchod Mesiáše - zcela ve smyslu kumránských textů.

Právě na místech svitků, kde se jedná o vodní rituály a jejich funkci jako prostředku pokání, jsou jasné paralely mezi vírou Kumránských a Janovou kajícíností. Sám rituál k očištění nevede, nýbrž teprve vnitřní obrat a vstoupení do sboru: Nemůže se očistit pokáním, nemůže se očistit očištnou vodou, ani se nemůže zasvětit v mořích a řekách, a nemůže se očistit v

žádné jiné vodě, nečistý je nečistým, pokud pohrdá příkazy božími a nenechá se pokárat od sboru své rady...

(I QS 3, 4-12).

Společné stránky vedou nakonec přímo k námitkám proti oběma hlavním proudům v židovství: svitky a Křtitele proklínají ty, kteří panují, kvůli jejich hříchům, například sňatek mezi neteří a strýcem, který odmítá zákon jako incest a jímž se podle Jana Křtitele provinil Herodes Antipas. Sbor v Kumránu potíral i rozvody, které farizeové a herodiáni trpěli nebo posuzovali shovívavě. To odkazuje některé texty z Kumránu do doby herodiánských loutkových králů v prvních desetiletích po začátku našeho letopočtu.

Následovníci Jana Křtitele byli tak četní, že začali být brzy pronásledováni, a to tím spíše, že první přívržence našel Jan dokonce v okruhu rodiny Herodovy. Doklady pro to se nacházejí u Flavia Josepha a jsou jimi vyšperkována v evangelia, která se však pokoušejí potlačit vše, co přivádí Ježíše do příliš úzkého následovnictví Křtitele.

Protože Ježíš, tak jak nám jej osvětluje duch Kumránu, není onen mírný, zázraky konající spasitel, nýbrž spasitel Zákona, který násilně vyhánil z chrámu prodavače a kupující Kumránské texty obsahují jasné odkazy na vnitřní židovské náboženské spory v Ježíšově době a umožňují přesnější zpětné závěry o historickém Ježíšovi jakož i o pozdější eschatologii evangelii nebo Pavlových spisů. Totéž platí o prvotním křesťanském sboru vedeném Jakubem, jehož organizační forma, jak již bylo řečeno, vykazuje nápadné shody s uspořádáním kumránského společenství. Oba samy sebe označují jako pokorné, skromné, chudé, a veškerá křesťanská svědectví, které leží časově před evangeliem a Pavlem, jeví v použitých obrazech a pojmech rozsáhlé shody s kumránskými svitky.

Palestinské křesťanství, jehož přívrženci se ovšem patrně neoznačovali jako křesťané, se v evangeliích sotva zmiňuje.

Pravděpodobně se přívrženci tohoto hnutí za života Jakubova vůbec nechápali jako samostatná "církve", nýbrž jako židé věrní zákonu, kteří se od ostatních proudů odlišovali pouze přesvědčením, že se Ježíš vrátí jako Mesiáš. Kvůli svému lpění na zákonu dostal Jakub, který byl v roce 62 na rozkaz velekněze Anana ukamenován, přízvisko Spravedlivý. Na apoštolském koncilu, který měl vyjasnit postavení pohanů obrácených k zákonu, požadoval přísné dodržování zákona podle příkladu jeho židokřesťanů, prvotní církve. Pavel zastával jiné stanovisko.

V kumránských textech se vždy znovu mluví o třech osobách:

Učitel spravedlnosti platí za vůdce obce, kterou sice nezaložil, jíž však ukazuje směr. Zločinný kněz, vnější nepřítel, je většinou ztotožňován s veleknězem v Jeruzalémě.

A nakonec je tu Lhář, který byl kdysi členem obce, později však byl zapuzen, neboť učil něco jiného, než je v zákoně, posunoval hraniční kameny, které vytýčili předkové a otcové kmene, aby svedl uprostřed nich lid z pravé cesty a popřel zákon.

Tímto lhářem je možná Pavel. Evangelia podávají zprávu, že se apoštol před svým obrácením podílel na pronásledování Ježíšových přívrženců, a teprve na cestě do Damašku zažil onu vizi, která způsobila jeho obrácení. Ve svitcích - v tom se dnes většina badatelů shoduje - se Damašek Kumránských používá jako krycí název pro oblast, ve které se zdržují; osada u Mrtvého moře. Podle toho nešel tedy Pavel do syrského Damašku, nýbrž do Kumránu, a zde byl uveden do nauky svitků. Mnoho z jeho slov a obrazů, především však způsob, jak používá pojmy mystérium, zjevení a poznání, nejsou ve farizejské tradici, nýbrž prozrazují ducha Kumránu. S jistotou znal Habakukův komentář, Knihu učení, Řád jednoty a Válečný svitek. Pavlovy výpůjčky u Kumránských se však nevyčerpávají pouze v pozitivních přejímkách, nýbrž mají často polemický charakter. Co má společného spravedlnost s nepravostí? A jaké spolužití světla s temnotou? Jaký souzvuk Krista s Belialem? praví se v druhém dopise Korintským (2.Kor. 6,14). Označení Belial, ve svitcích Kníže temnoty, Dábel

pokoušející Ježíše na okraji pouště, se vyskytuje pouze v tomto Pavlově dopise, jinak v Novém zákoně nikde.

Pavlovo odvrácení od Kumránu a Zákona pochopíme, uvědomíme li si jeho původ. Apoštol pocházel z Tarsu v římské provincii Kilikie, získal římské občanství a byl vzdáleně příbuzný s herodovským domem, což ho u zbožných židů, kteří odmítali stejně herodiány, helenisty a Římány, rovněž činilo podezřelým. Nazývali Pavla nepřítelem, protivníkem, lhářem a mužem, který nedokáže kontrolovat svůj jazyk. Když vystupoval v chrámu, byl obklopen rozzuřenými židy a římskými vojáky, kteří ho chránili. Rozhodující odklon od ducha Kumránu lze spatřovat v hodnocení Mesiáše. U Pavla je již nikoliv bojovným spasitelem, po kterém touží Židé, jenž vede nebeská vojska v apokalyptickém posledním boji, aby zahnal zlo ze Země. Místo toho se objevuje Mesiáš jako postava konající zázraky a zduchovělý, nadpřirozený jev, který není v nesmiřitelné opozici k Římanům a Židům ochotným se přizpůsobit, nýbrž se mírně a pacifisticky smiřuje s pozemskými poměry: Dejte císaři, co je císařovo!

To se vysvětluje také tím, že Pavel stále více působil v římsko-helénistickém světě, který nestál ani pod zákonem židovství, ani v opozici k Římu. Nové učení v Pavlově rouše se ukázalo nakonec tak přitažlivé, že se pozvedlo až na státní náboženství světové říše římské.

Jak se nová interpretace u Pavla konkrétně naplňuje, je patrné na ústředním bodě nové budovy víry: v učení o ospravedlnění. Základní počátek u Abakuka (Abk. 2,4) se v komentáři k Habakukovi (8,1 a dále) vysvětluje takto:

Avšak spravedlivý bude žít skrze svou víru, jeho výklad se vztahuje na všechny, jež zachovávají zákon v domě Judově, které Bůh zachrání před soudem pro jejich námahu a jejich věrnost vůči Učiteli spravedlnosti. Pavel naopak formuluje:

Že však nikdo nebude skrze zákon ospravedlněn před Bohem, je zjevné, protože spravedlivý bude žít z víry. Základním předpokladem vykoupení již není následování zákona, nýbrž pouze víra: neboť Kristus... nás vykoupil z kletby zákona.

(Ga 3,13).

Pavel Ježíše osobně neznal, přesto se na něj odvolává - na zjevení Ježíše Krista na cestě do Damašku (Sk 26,17 a dále):

Budu tě chránit před izraelským národem i před pohany, k nimž tě posílám, abys otevřel jejich oči a oni se obrátili od tmy ke světlu, od moci satanovy k Bohu, a vírou ve mne dosáhli odpuštění hříchů a podílu mezi posvěcenými. To je ospravedlnění od Pavla a obraz nového zvěstování jako víry v Krista, vracejícího se spasitele Mesiáše.

V epištole Galatským je rozkol s Kumránem ještě jasnější:

Odloučili jste se od Krista vy všichni, kteří chcete dojít ospravedlnění na základě zákona, pozbyli jste milosti (Ga

5,4). Přehodnocení zákona, židovských hodnot, zdůvodňuje definitivně nové učení, které se odlišuje od víry kumránského společenství a prvotní církve vedené Jakubem, která se skláněla pod zákon.

Teprve u Pavla se z Ježíše stává Kristus, Vykupitel a Syn Boží. Příslušníci obce v Kumránu se sice nazývali Synové boží, nedokázali si však Syna Božího v Pavlově smyslu představit. V pozdější době je rozkol zpečetěn: Pavel a evangelisté systematicky zatlačují židovský původ Ježíšův do pozadí a činí ani ne tak Římány jako spíše Židy odpovědnými za Ježíšovu smrt na kříži. Srovnáme-li Matoušovu a Lukášovu verzi kázání na hoře, je nápadné, že Lukáš zkrátil text v oněch pasážích, kde Ježíš používá židovskou argumentaci. Historické přesnosti to neprospívá, neboť Starý zákon byl pro Ježíše svatou knihou rozhodujícího významu, a Ježíš bezpochyby znamená židovský původ křesťanství.

David Flusser, profesor Nového zákona a raného křesťanství na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě, označuje Pavla za "náboženského génia" a realistu misie pohanům, který se bránil proti zakotvení Ježíšova učení v židovství: "Mimo jiné Pavel nechtěl, aby se stalo křesťanství přívěškem židovství... O tom, že však takovéto pohansko-křesťanské obce, které

byly vedeny podle Pavlova minima, přesto existovaly, se zachovalo velmi zajímavé svědectví. V nauce dvanácti apoštolů z 2.století stojí: Uneseš-li celé jho Páně, jsi dokonalý. Když to však nedokážeš, učiň alespoň, co zmůžeš. Co se týče pokrmu, čiň, co může snést. Ale masa model se v každém případě zcela vystříhej, to je modlářství před mrtvými modlami. (Didache 6,2-3). Těžko si dokážeme představit, jak by se takovéto křesťanství mohlo stát samostatným světovým náboženstvím."

Všeobecně se dnes uznává názor, že svitky od Mrtvého moře vznikly před životem Jana Křtitele, Ježíše, Jakuba a Pavla.

Texty zde byly a působily jako živý statek na podstatu a chtění těchto lidí, kteří sami sebe chápali jako povolání zvěstovatele slova božího. Srovnání jejich hodnot s tím, co stojí psáno v kumránských svitcích, prozrazuje jasnou analogii a závislost. Vyrovnání s otázkou významu kumránských svitků pro "palestinské křesťanství" v podstatě teprve začalo. Neboť je obtížné uvést v soulad výsledky archeologie a výklad textů se současnou křesťanskou vírou.

Odpor proti každému novému výkladu je silný a mnozí chtějí raději zachránit mýtus než redukovat legendy na fakta.

Výklad svitků však zůstává významným úkolem, protože tyto dokumenty poskytují nejlepší informace o událostech Ježíšovy doby až do Židovské války.

V roce 68 n. l. byl zničen Kumrán, o dva roky později Jeruzalém. Při masakru padly tisíce lidí, kteří se nechtěli přizpůsobit. Tehdy zaniklo i "palestinské křesťanství".

Pevnost Masada, poslední bašta židovského odporu proti Římanům, padla v roce 73 po boji plném obětí. Obránci, mezi nimi i starci ženy a děti, nechtěli padnout do rukou nepřátel živí. Nápisy na jejich praporecích svědčí o nekompromisnosti, se kterou tito lidé až do posledního dechu hlásali přísné následování zákona - hesla, která by mohla zajisté pocházet i od členů kumránského společenství:

"Věrnost Bohu, válka pro Boha, pomsta Boží, soud Boží, moc Boží."

Podpisky

Nahoře: Protože většina nejstarších dokladů byla napsána na organických materiálech podléhajících vlivům počasí, zachovaly se ve svitcích pouze zřídka souvislé texty. - Na obrázku dva svitky z mědi.

Nahoře: Profesor Robert Eisenman s pomocníkem hledají v okolí Mrtvého moře pomocí detektoru kovové předměty.

Žádanými objekty nálezů jsou především mince, protože umožňují poměrně jistou dataci dalších nalezených předmětů.

Nahoře: Ve skalách kolem Kumránu vytvarovaných větrem a dešti se používaly jeskyně jako jisté místo úkrytu pro rozsáhlou knihovnu společenství. Vlevo nahoře rozeznáme zvětšený vchod do Čtvrté jeskyně, která skrývala četné dosud neznámé texty.

Vlevo: Letecký snímek rozvalin Kumránu na plošině na severozápadním břehu Mrtvého moře.

Vpravo: Skalnaté svahy u Kumránu v době archeologických vykopávek. Při vykopávkách šlo nejen o záchranu spisů, ale i o prozkoumání životních podmínek společenství.

Dole a zcela dole: Bronzová sestercie ražená v roce 71 n. l. jako vzpomínka na obsazení Jeruzaléma Římany v předchozím roce (za Židovské války). Na minci ražené v Římě je na přední straně znázorněn císař Vespasian (69-79) a na zadní straně truchlící ženská postava pod palmou.

Vlevo: Výhled na úzkou rovinu tvořící pobřeží Mrtvého moře rozšířeným otvorem Čtvrté jeskyně. V době Ježíše a kumránského společenství byla tato oblast méně nehostinná než dnes; v údolích přežívala skromná vegetace.

Nahoře: Jeden z takřka sto tisíc zlomků, na které se rozpadlo během století asi 800 rukopisů a svitků, jež byly nalezeny v letech 1947 až 1956. Čištění a luštění textů je neobyčejně časově náročné, přiřazování kousků textu a zvláště jejich interpretace vyvolává přirozeně kontroverzní diskuse.

"Milujte vše, co vyvolil, a nenávid'te vše, co zavrhuje.

Zdržte se všeho zlého a přidržujte se dobrých děl. Čiňte v zemi upřímnost, spravedlnost a právo a nechoďte již v zatvrzelosti srdce obtíženého vinou a smilných očí, abyste činili vše zlé. Milujte všechny Děti světla, každého podle jeho osudu v úradku Božím a všechny Děti temnoty nenávid'te, každého podle jeho podílu viny v pomstě Boží."

Řád obce 1,3 a dále.; 1,9 a dále.

Vpravo nahoře: První sloupec Řádu obce nalezeného v První jeskyni. U tohoto fragmentu textu s jednotlivými chybějícími místy, které se však dají dobře doplnit, bylo poměrně lehké provést transkripci starohebrejského písma.

Vlevo nahoře: Při vykopávkách sídliště se našly i četné keramické předměty pro běžné použití.

Vpravo nahoře: Vyústění vodního tunelu, který obec v poušti zásoboval vodou nezbytnou k životu.

Vlevo: Mince z Judeje, ražená ve 4. století př.n.l. Podle individuálního provedení portréту již jasně zjistíme vliv Řeků.

Nahoře: Rozvaliny Kumránu (na snímku je pec), které byly odkrývány od poloviny padesátých let, svědčí o tom, že zde žilo jen několik stovek lidí. Plocha sídliště je totiž malá a životní podmínky byly v této oblasti nanejvýš skrovné.

Nahoře: Kalamář z keramiky. - Většina písemných svitků nalezených v Kumránu byla získána zvenčí, některé texty však byly napsány zde.

Nahoře: Kožené svitky byly uchovávány v takovýchto keramických nádobách. Tak je nemohla sežrat zvířata a svitky nevyschly.

Vlevo: Kněz John Starcky z École Biblique ve východním Jeruzalémě při studiu fragmentů textu.

Nahoře: Mapka ukazuje, že Kumrán leží v poměrně malé vzdálenosti od Jericha, Jeruzaléma a Betléma. V této palestinské oblasti se v prvním století př.n.l. a po n. l. odehrály zásadní události, které určujícím způsobem ovlivnily židovství a rané křesťanství.

Naproti: Letecký snímek Jordánu u Damiye. Od jezera Genezaretského až po své vyústění do Mrtvého moře je řeka maximálně tři metry hluboká, její klikatý tok se táhne zhruba 300 kilometrů. Osada kumránského společenství byla vzdálena jen několik kilometrů od Jordánu a tím od místa působení Jana Křtitele.

Naproti nahoře: Pohled z vnějšku na École Biblique ve východním Jeruzalémě, kam byly přineseny první nalezené svitky. Dominikánští mniši, kteří zde působí, mají velké zásluhy o transkripci dokumentů, jejich interpretace obsahů však byly velice sporné.

Naproti dole: Jean Daniélou a páter Roland de Vaux u vchodu do První jeskyně.

Nahoře: Tetradrachma s portrétem Alexandra Velikého. Za vlády diadochů, následníků dobyvatele, se řecký vliv ve východním Středomoří značně rozšířil.

Nahoře: Obraz krále Heroda z kostela sv. Marka v Benátkách (baptisterium, 13. století). Svým přizpůsobením se helénsko-římských vlivům se Herodes prohřešil proti mojžíšskému zákonu a tradicím židovského národa, za což ho jeho pravověrní poddaní začali nenávidět.

Naproti a vlevo: Ve Svatyni Knihy v Jeruzalémě se uchovává několik nálezů z Kumránu, mimo jiné i překvapivě dobře zachovaný kožený svitek se starozákonní knihou Izaiášovou, která, jak se podařilo zjistit, pochází z doby kolem r. 100

př. n. l.

Nahoře: Nástěnná malba ze synagogy z Dura-Europu (200 př. n. l.) znázorňuje Mojžíše se svitkem zákona v rukou.

Nahoře vlevo a vpravo: Fragment textu ve skutečné velikosti nalezený v Kumránu. Vedle je uvedena transkripce a překlad.

Hranaté závorky označují chybějící části textů v řádcích a jejich doplnění. Tento nález z Čtvrté jeskyně přeložili Robert Eisenman a Michael Wise.

Fragment 6 (1) ... Bezbožnost bude rozdracena ... (2) [vůd]ce obce a celého Isr[ael(le) ...] (4) nad horami ...

(5) [ti] kittim ... (6) [vůd]ce obce tak široce jako [velké] moře ... (7) před Izraelem v oné době ... (8) bude jim čelit, a oni se shromáždí proti němu ... (9) oni se vrátí k suché zemi v o(né) době ... (10) přivedou ho před vůdce [obce] ...

Nahoře: Hlavice korintského sloupu, nalezená v paláci Herodově.

Dole vlevo a vpravo: Vstup a boční stěny rituální očištné lázně kumránského sídliště. Jako u obce v Kumránu hrají očišťovací rituály i u Jana Křtitele velkou roli. Od Jana se dal pokřtít i Ježíš, čímž se tento rituál později dostal do křesťanství.

Autorem jednoho z nejslavnějších znázornění Ježíšova pokřtění Janem Křtitelem je Andrea del Verrocchio. V pozadí údolí řeky a krajina u Mrtvého moře, kterou znal renesanční malíř pouze z literatury.

"Když vešel do chrámu, začal vyhánět prodavače a kupující v nádvoří, zpřevracel stoly směnárníků a stánky prodavačů holubů; nedovoloval ani to, aby někdo procházel nádvořím s nádobou. A učil je: "Což není psáno: *Můj dům bude zván domem modlitby pro všechny národy?* Vy jste z něj však udělali doupě lupičů."

Marek 11, 15-17

Vlevo: Předtím, než Pavel jeho osobnost přeinterpretuje - a velice pravděpodobně historicky věrněji -, se Ježíš ve zprávě Nového zákona o vyhnání z chrámu jeví jako bojovný, zákonu věrný Žid. Obchodníci a směnárníci měli v jeruzalémském chrámu postavené své stoly a provozovali v Božím domě své obchody. To však bylo považováno za znesvěcení tohoto svatého místa Židů - obraz řecko-španělského umělce El Greca (kolem 1610).

Nahoře: Z kumránské doby nemáme takřka žádná znázornění lidí. Ovšem v egyptských portrétech mumií nacházíme naturalistická zobrazení obličejů. Ježíšovi učedníci byli prostí lidé, rybáři a řemeslníci; pravděpodobně se podobali postavám, jaká je zobrazena na malbě nahoře.

Vpravo: V protikladu k učedníkům byl Pavel z Tarsu v Kilikii vzdělaný Žid s římským občanstvím a důvěrně znal písemnictví své doby. Saul, pronásledovatel prvotní církve, se změnil v důsledku zážitku vzkříšení na cestě do Damašku v Pavla, velkého misionáře. Damašek bylo krycí označení kumránské osady u Mrtvého moře, kde byl Pavel uveden do učení obce.

Již brzy transformoval pozdně židovskou tradici včetně kumránských textů do mesiášsko-eschatologického spasitelského dění kolem Ježíše Krista. - Zde je Michelangelovo znázornění Pavlovy vize, které se nachází ve Vatikánu.

"Rozmlouvali s ním i někteří epikurejští a stoičtí filozofové. Jedni se ptali: "Co nám to chce ten nedovzdělanec vykládat?" Druzí říkali: "Zdá se, že nás chce získat pro cizí božstva."

Skutky apoštolů 17,18

Dobové obrazy apoštola Pavla se nezachovaly, avšak velké pohnuté okamžiky jeho života byly v křesťanském umění znázorňovány stále znovu.

Nahoře: Pavel na mozaice z 12. století v Monreale na Sicílii. Na své cestě do Říma strávil apoštol nějakou dobu na tomto středomořském ostrově.

Vlevo nahoře: Slavný je obraz Pavel káže v Athénách (1515), který vytvořil renesanční umělec Raffael (Victoria and Albert Museum, Londýn).

Dole: Poslední večeře Ježíše (vlevo) a jeho učedníků.
- Znázornění ze 6. století pochází z Codex Rossanensis ze Sýrie, nebo byzantské oblasti. Římské vlivy jsou nepřehlédnutelné, například v okolnosti, že muži u stolu leží.

Nahoře: Slonovinový reliéf z 5. století znázorňuje ženy truchlící u Ježíšova hrobu, spící strážce a Kristovo nanebevstoupení.

Nahoře: Tento vymyšlený portrét z 18. století představuje Flavia Josepha, židovského historika Židovské války (66-70

n. l.). Flavius Josephus se smířil s dobyvateli a dosáhl přízně římského vojevůdce a pozdějšího císaře Vespasiana.

Vlevo: V roce 70 vyplenili a zničili Římané chrám v Jeruzalémě, nejvyšší svatyni Židů. Uloupili z Božího domu nejen sedmiramenný svícen včetně stříbrných a zlatých rituálních předmětů, odvěklí kromě toho do Říma 700 Židů, kteří se museli jako zajatci zúčastnit triumfálního průvodu vojevůdce v hlavním městě impéria. - Reliéf z Titova oblouku v Římě.

Nahoře: Pevnost v Macheru na východním břehu Mrtvého moře, kde byl popraven Jan Křtitel. Stavba byla v 1. století př. n. l. v souvislosti s Makabejskými válkami opevněna a později Herodem Velikým rozšířena.

Naproti nahoře: Pevnost Masada. Na této skalní plošině odolávali židovští bojovníci, kteří odmítali jakýkoliv kompromis, Římanům až do roku 73 n. l. Když se však římským vojskům podařilo prostřednictvím nasypané hráze (vpravo na obraze) skalní plošinu dobýt, spáchali společně sebevraždu, aby nepadli vítězům do rukou živí.

Zcela dole: Vykopávky v Herodově paláci. - Zesílená politika přizpůsobení herodovské dynastie helénisticko-římské kultuře od 1. století př.n.l. zotročovala polarizaci židovské společnosti. Obránci Masady i lidé z Kumránu považovali věrnost Mojžíšovu zákonu za statek, kterého se není možno vzdát.

Svitky od Mrtvého moře

198 př.n.l.

Palestina připadla říši Seleukovců; pod Antiochem IV.

Epiphanes zahájilo systematickou helenizační politiku. To vedlo k povstání Makabejců.

142 př.n.l.

Znovuustavení samostatného židovského státu.

130 př.n.l.

Založení kumránské obce (do 68 n.l.)

63 n.l.

Židovský stát se dostal pod římskou nadvládu. Hyrkanos II. byl jmenován panovníkem pod římským hlavním velením.

40 - 4 př.n.l.

Doba vlády Heroda Velikého, který dal vybudovat druhý chrám.

Pro jeho helenistické zaměření většina lidu vládce nenáviděla.

4 př.n.l. - 40 n.l.

Následníkem Heroda Velikého se stal Herodes Antipas; dal popravit Jana Křtitele.

30

Ukřižování Ježíše - podle astronomických výpočtů k němu došlo v roce 33.

34-67

Přibližná doba Pavlova působení.

62

Smrt Jakuba, Ježíšova bratra. Jakub vedl jeruzalémský prvotní sbor.

66-70

Židovská válka, která skončila dobytím Jeruzaléma Římany v roce 70.

68

Zničení osady v Kumránu.

73

Pád Masady, poslední bašty židovského odporu proti Římanům.

60-130

Vznik "uznaných" evangelií.

1947-(-1956) Objevení kumránských svitků.

květen 1948

Konec britského mandátu nad Palestinou a vyhlášení státu Izrael. Zlomky kumránských textů nalezené do tohoto okamžiku Izrael postupně vykupuje z celého světa a ukládá je ve Svatyni Knihy v Jeruzalémě.

1948-1949

Palestinská válka.

červen 1949

Smlouva o příměří mezi Izraelem a Jordánskem; Jeruzalém byl rozdělen mezi obě země, Východní Jeruzalém se dostal pod jordánskou správu. Svitky získané po této události jsou uloženy v Rockefellerově muzeu ve Východním Jeruzalémě.

polovina 50. let Archeologové odkryli kumránské sídliště.

1967

Šestidenní válka: Jeruzalém byl opět sjednocen. I ta část kumránských svitků, nacházející se ve východní části města, se dostala pod izraelskou správu.

1991

Huntingtonova knihovna zpřístupnila své kopie kumránských textů.

1994

Svitky od Mrtvého moře byly vystaveny ve Vatikánu. Katolická zpravodajská agentura se drží teze o Kumránu jako obci esejců.

[dočasná poznámka překladatele: Literatura ke Kumránu, kterou jsem používal:]

Bible. Ekumenický překlad. Brno 1979.

Deuel, Leo Svědkové časů.
Praha, Odeon 1974.

Novotný, A.
Biblický slovník. (2 díly) Praha, Kalich 1956.

Pokorný, Petr Píseň o perle. Tajné knihy starověkých gnostiků.
Praha, Vyšehrad 1986.

Stemberger, G:
Geschichte der jüdischen Literatur.
München, Beck*sche Verlangsbuchhandlung 1977.

Schubert, K.
Židovské náboženství v proměnách věků.
Praha, Vyšehrad 1994.

Turínské plátno - relikvie, nebo padělek?

Náboženské relikvie patří podle mínění mnohých do středověku, kdy se věřilo v zázraky, a měly by být v nejlepším případě ponechány v onom historickém kontextu.

Neboť v našem světě vyznávajícím vědu jen málo lidí ještě věří, že tyto "svaté" předměty jsou opravdu tím, zač byly kdysi prohlášeny; a ještě méně lidí to vůbec zajímá.

Jedna relikvie však vyvolala mezi vědci během posledního století debatu dokonce vášnivější než ve středověku: turínské plátno - kus látky uchovávaný v turínském dómu a po staletí uctíváný jako autentické plátno, do něhož byl zahalen Kristus. V roce 1578 tehdejší majitelé, panující rod savojský, přivezli plátno do Turína, a když bylo při zvláštních příležitostech vystavováno na nádvoří paláce, přicházely tam zástupy věřících. Když v roce 1978 bylo možno tuto svátost vidět na hlavním oltáři turínského dómu po šest týdnů, přišly dokonce víc než tři miliony návštěvníků.

Plátno je čtyři a půl metru dlouhé a na mnoha místech propálené; tyto díry (zalátané) prý způsobil požár, jenž zachvátil v roce 1532 kapli v Chambéry, kde byla v té době relikvie uložena. Avšak to hlavní, čím se plátno vyznačuje, je stínový otisk lidského těla, nataženého na úmrtním loži, a to z přední a zadní strany; je pokryto ranami, z nichž se dá usuzovat na ukřižování. Má se jednat o otisk Kristova těla, které položili na záda na jednu polovinu látky a poté přetáhli plátno přes hlavu k nohám, takže druhá polovina plátna přikryla přední část těla. Tímto způsobem patrně vznikl otisk celého těla.

V pařížské Biblioth+que Nationale se však nachází ostře formulovaný dopis francouzského biskupa Pierra d'Arcis z Troyes, adresovaný roku 1389 tehdejšímu papeži Klimentovi VII. do Avignonu. V něm stojí, že se zmíněný služebník církve ze spolehlivého pramene dověděl, že plátno, do něhož bylo tělo zavinuto - bylo tehdy uloženo v malém městečku Lorey nedaleko Troyes - "bylo neobyčejně dovednou rukou... s velkou zručností pomalováno". Podvod byl motivován snahou "přilákat masy a mámit z nich peníze". K tomuto činu prý došlo asi o třicet čtyři let dříve, v době, kdy úřad zastával biskup Henri z Poitiers, tedy v padesátých letech 14. století.

Pro skeptiky nebylo vůbec překvapením, když bylo toto tvrzení asi o 600 let později vědci potvrzeno. 13. října

1988 sdělovací prostředky oznámily, že plátno je padělek.

Zprávu vydaly nezávisle na sobě tři ústavy pro radiokarbonové datování - v Curychu, Oxfordu a Arizoně.

Vědci prohlásili, že jejich rozbor materiálu prokázaly s pětadevadesátiprocentní jistotou, že len, z něhož bylo plátno utkáno, pochází z doby mezi rokem 1260 a 1390, a že tedy plátno nikdy nemohlo pokrývat Kristovo tělo. "Na takových padělcích se ve 14. století vydělávaly miliony.

Koupil se kus plátna, vhodným způsobem se preparoval a pak se s ním kšeftovalo..." uzavřel svou zprávu na tiskové konferenci profesor Teddy Hall, představitel oxfordského ústavu.

Jak se dalo čekat, ozvaly se hlasy, které vůbec nepřipouštěly nic jiného než akceptovat turínskou relikvii jako autentické plátno. Někteří, především francouzský mnich Bruno Bonnet-Eymard, přicházeli s nejdivočejšími spekulacemi, pokud jde o možné podvody. Jeden z nich dokonce tvrdil, že dr. Michael Tite z Britského muzea v Londýně, jenž byl pověřen kontrolou vědecké přesnosti radiokarbonového testu, a tudíž i datování, potají vyměnil vzorky materiálu originálního plátna za útržky látky ze 14. století. Tato obvinění se dají jednoznačně vyvrátit nejen fotografickými dokumenty, nýbrž i na základě mé osobní spolupráce s oxfordským ústavem. S pozoruhodnou trpělivostí upozorňoval Tite, řádný profesor ústavu pro radiokarbonové datování při oxfordské univerzitě, autory výtek, že by svou energii využili smysluplněji, kdyby se zabývali problémem konturování figury na plátně. "Myslím, že je teď nejdůležitější zjistit, jak tento obraz vznikl, popřípadě byl vyhotoven. Ať již plátno pochází z kterékoli doby, právě v tom tkví záhada."

Vskutku, mysterium turínského plátna spočívá v postavě člověka, kterou je na něm možné vidět. Odedávna mohli pozorovatelé rozeznat stínový otisk přední a zadní strany nataženého lidského těla, pokrytého ranami. Pro skutečné pochopení je však rozhodující úžasná, skrytá charakteristika tohoto obrazu, kterou odhalil teprve v noci 28. května 1898

italský advokát a nadšený fotoamatér Secondo Pia, když pořídil podle všeho vůbec první snímek plátna.

Bylo to v počátcích černobílé fotografie, kdy se s pomocí desky, na niž byla nanesena vrstva chemikálie, pořídil nejprve negativ. Pia desku osvětlil a v temné komoře neočekával nic jiného, než že se světlý podklad plátna promění v černý a nažloutle hnědá barva postavy ve světlou.

Ale v příštím okamžiku zažil největší šok ve svém životě.

Stal se svědkem zcela překvapivé změny, která se s odstíny barev udála. Místo aby vyvolaly jako na plátně samém čistě stínový, trochu přízračný dojem těla, vytvořily pomocí světla a stínu naturalistický obraz těla; přední i zadní strana byly tak jasně viditelné, jako by šlo o fotografii těla. Až do konce svého života byl Pia přesvědčen, že viděl něco, co od dob apoštolů nebylo dopřáno žádnému z lidí: skutečnou podobu Ježíše Krista, jak ho skoro před 1900 lety nesli ke hrobu.

Porovnáme-li negativ pořízený Piou s možnostmi pozdějších technik, má poměrně nízkou kvalitu. Avšak na snímku zhotoveném v roce 1931 profesionálním fotografem Giuseppem Enriem vystupuje obraz ještě zřetelněji. Navíc vyvrací domněnku, že Piův negativ je neopakovatelný výtvar náhody.

Enrieho snímek tváře 1 : 1, jenž byl na celém světě nesčetněkrát reprodukován, ukazuje "fotografii" ukřižovaného jakoby vetkanou do tmavých skvrn plátna. Přihlédneme-li k datování padělku do 14. století, nabízí se otázka, jak vůbec bylo možné načrtnout takový obraz v umělecky málo vyvinutém středověku a pět století před vynálezem fotografie.

Tato otázka fascinovala nemálo současných umělců, v první řadě Isabel Piczekovou z Los Angeles. Ve Spojených státech je tato rodilá Maďarka jednou z nejžádanějších tvůrkyň uměleckých děl s církevní tematikou. Turínským plátnem se intenzivně zabývala, ovšem teze, že jde ve skutečnosti o dílo umělce ze 14. století, ji vůbec nepřesvědčila.

Poukazovala například na to, "že v celých dějinách umění nikdo nemaloval absolutně bez obrysových linií. Ale obraz na plátně nemá žádné obrysové linie. To je skutečnost, která sotva odpovídá teorii o padělků."

Aby demonstrovala obtíže, které před umělcem při tvorbě takového obrazu vstávají, naaranžovala Isabel Piczeková nahý mužský model do stejné polohy, jakou zaujímal muž na plátně. Například k tomu, aby si mohl rukama zakrýt přirození jako jeho vzor, musel ohnout kolena a celé tělo trochu vypnout vpřed. Podle toho se zdá, že postava na plátně zaujímá pozici těla, které po smrti viselo na kříži ještě tak dlouho, dokud nenastala mrtvolná ztuhlost.

Tato poloha je pro model velmi nepohodlná, ale opravdové obtíže se objeví teprve při kresbě. Chtěla-li mít Isabel Piczeková přesný pohled na přední stranu svého modelu, musela vylézt na štafle. Aby získala příslušný pohled na záda, musela položit model na vysoko zavěšenou skleněnou desku a sama si lehnout pod ni - což ani nezkoušela.

Důležitější než skutečnost, že takové pomůcky byly ve 14. století sotva k dispozici, byl fakt, že tělo na plátně má nakloněnou polohu, čili je zobrazeno s použitím perspektivní zkratky - a to je stupeň uměleckého rozvoje, datovaný o dobrých sto let později. Kromě toho natřel každý středověký malíř plátno po celé délce podkladovou barvou, než přistoupil k malbě. Turínské plátno však nejeví žádné stopy takového zpracování.

Když na druhé straně přihlídneme k téměř fotografickému realismu obrazu, sotva si lze představit, že by obraz vznikl úplně bez lidského modelu, zejména vezmeme-li v úvahu poměrně "primitivní" umělecké techniky 14. století. Zejména "skvrny od krve" na plátně lze jen těžko považovat za dílo středověkého umělce. Četní umělci tenkrát názorně zobrazili Kristovo ukřižování, především Matthias Grünewald počátkem

16. století na isenheimském oltáři. Ale žádného dnešního diváka by nenapadlo, že by si mohl splést Grünewaldovo pojetí se skutečností; obdobně to platí i o obrazech ran v tehdejších lékařských knihách. Od objevu skrytého "negativu" - a dokonce i po radiokarbonovém testu, jenž odhalil, že plátno je padělek - evropští i američtí patologové stále znovu zdůrazňovali, že skvrny od krve a další detaily na plátně působí tak přesvědčivě, že nemohou být dílem umělce.

Při školení policistů v Anglii používal profesor James Cameron, teprve nedávno penzionovaný vedoucí oddělení soudního lékařství jedné londýnské nemocnice, snímku plátna k dokumentaci "reálné vraždy". Mezi ranami, jež nebyly způsobeny přímo ukřižováním, je možné podle Camerona na těle pozorovat množství pohmožděnin, rozeznatelných jen jako rozmazané skvrny, které mají podobný tvar. A z tohoto tvaru lze usuzovat, že byly způsobeny těžkým bičem, posázeným kovem. Takový bič pak zase kupodivu přesně odpovídá římskému flagru (důtkám), jež se našlo při archeologických vykopávkách. Přenesou-li se jeho obrysy na tělo, odpovídají přesně pohmožděninám a pruhům, které vznikají při bití oběti zezadu - jsou rozloženy vějířovitě po ramenech a lýtkách.

Z historických pramenů je známo, že oběti odsouzené k ukřižování musely samy nést na místo, kde měl být rozsudek vykonán, těžké patibulum (kříž), nebo alespoň příčný trám, na který měly být pověšeny, přičemž na něj byly připoutány s roztaženými pažemi. Pokud odsouzený zakopl a byl pravák, padl podle Camerona s pravděpodobností hraničící s jistotou na levé koleno - a právě na něm vykazuje obraz na plátně odřeniny.

Kromě Camerona se význační lékaři shodují v tom, že obraz na plátně vykazuje typické rány, které při křižování způsobují hřeby. Ovšem tyto hřeby se nevtloukaly do dlaní, jak se domnívali umělci po celá staletí, nýbrž do zápěstí. Pařížský chirurg dr. Pierre Barbet už v roce 1930 předvedl, že jen tak zůstávaly oběti skutečně viset na kříži. Jestliže se hřeb vtluče do zápěstí, jak to vidíme na plátně, zasáhne centrální nerv a palec se mimoděk vtlačí do dlaně. Když se pak podíváme na plátno pozorněji, můžeme zjistit, že se sice dají rozeznat všechny čtyři prsty, ale palec ne. K tomuto nálezu Barbet poznamenal: "Mohl by sebelepší padělatel vážně přihlídnout k této okolnosti?"

Při archeologických vykopávkách v Jeruzalémě se v roce 1968 našly tělesné pozůstatky dosud jediné jednoznačně identifikované oběti ukřižování z dob římské okupace. Byl to mladý Žid jménem Jehohanan, který žil v témž století jako Ježíš. Nález jednoznačně ukazuje, že Jehohanan byl ukřižován výše popsaným způsobem, přičemž hřeby měl vtlučené do zápěstí. To potvrzuje tezi, že turínské plátno nás seznamuje s historickými fakty, které jsou jinak v dějinách zobrazování ukřižování neznámé.

Také rána v horní části hrudníku, kterou má muž na plátně, vzbudila zájem patologů. Její elipsovité tvar odpovídá přesně ráně, kterou by způsobilo římské kopí (lancea), známé z nálezů při vykopávkách - je to právě ona zbraň, kterou podle evangelia sv. Jana vrazili do Ježíšova boku, aby zjistili, zda je už mrtev. Na plátně se opravdu nachází na příslušném místě větší skvrna, o níž lékaři usuzují, že vznikla - protože rána ještě krvácela - když bylo "hypotetické" tělo zahaleno do pohřebního roucha.

Na pozadí těchto výzkumů vyvstává znovu otázka: jde opravdu o dílo umělce ze 14. století? Nebo byl v určité době do plátna zavínut skutečný ukřižovaný člověk? Těmito úvahami se v sedmdesátých letech intenzivně zabývali dva mladí pracovníci Air-Force, dr. John Jackson a dr. Eric Jumper.

Oba fyzikové se pokoušeli zjistit, jak by mohl vzniknout obraz těla a "krvavé skvrny", a za tímto účelem provedli řadu experimentů. Sáhli přitom mezi jiným po zařízení, už dříve vyvinutém v NASA, aby prozkoumali dosud neznámé trojrozměrné vlastnosti plátna. Spolu s týmem dvou tuctů amerických vědců podrobili Jackson a Jumper v roce 1978

relikvii první úplné vědecké analýze. Byli vybaveni nejmodernější technikou, aby mohli plátno prozkoumat rentgenovými paprsky a silně zvětšujícím mikroskopem a využít možnosti UV-spektrometrie a mikrospektrální fotometrie.

Výzkumní pracovníci učinili pozoruhodné objevy, především pokud jde o obraz těla. Když byl za plátnem umístěn silný zdroj světla, takže si jej prohlíželi do jisté míry jako diapozitiv, zdálo se, že "tělo" téměř úplně mizí, jako by při pronikání látkou nestálo nic světlu v cestě. Právě tak se pod mikroskopem nedaly zjistit žádné částice, které by potvrdily použití barev nebo podobných materiálů, a to ani tam, kde se jinak dal obraz zvlášť jasně rozeznat, například v místě špičky nosu. Když pak podrobili vlákna při extrémním zvětšení přesnějšímu rozboru, vyšlo najevo, že nepatrné, téměř nepostřehnutelné barevné změny nejsou způsobeny barevnými pigmenty, které byly naneseny na plátno, nýbrž jsou výsledkem neznámých vlivů, které napadly vlákna látky, dokonce ji zčásti přímo narušily.

Někteří vědci vyslovili proto domněnku, že to, co dává vzniknout obrazu postavy na plátně je - ať už je to cokoli - vyvoláváno podobně jako zažloutnutí novin, když je necháme delší dobu na slunci. Rozdíl je však v tom, že tento proces rozpadu probíhal, jak se zdá, výlučně na té části látky, kde rozeznáváme postavu, a "sluneční světlo" rozdílné intenzity muselo vycházet z těla zavínutého do plátna. Jak by ale mohl něco takového zařídít padělatel - ať už z kteréhokoli století - to nám zůstává utajeno.

Ale co "krev"? Když bylo plátno ozářeno zezadu, daly se zřetelně rozeznat tmavé skvrny. A mikroskopický rozbor vyloučil veškeré pochybnosti: na těchto místech jsou vlákna látky jasně pokryta cizími částicemi. Pak byly odebrány mikroskopické vzorky těchto vláken. U jedenácti testů pracovišť soudního lékařství byly výsledky pozitivní - byly prokázány skutečné krevní zbytky jako hemoglobin, proteiny, albumin a žlučové pigmenty. Pro biochemiky dr. Hellera a dr.

Adlera, pod jejichž dohledem se testy konaly, byly tyto výsledky i z právní stránky dostatečným důkazem, že skvrny jsou skutečné krevní usazeniny. Jak se asi dostala krev na plátno, k tomu mohli i Heller a Adler vyslovit jen domněnku: krev musí pocházet z ran "hypotetického" těla, na nichž se již vytvořil strup, který pak za nevyjasněných podmínek dal vznik sedimentu na plátně.

Kdyby šlo opravdu o padělek ze 14. století, potom - přihlédneme-li k těmto výsledkům - se neubráníme domněnce, že měl padělatel k dispozici mrtvolu ukřižovaného člověka.

Kdyby před touto dobou neexistovaly žádné historické zmínky týkající se kusů látky, které by se daly vyložit jako popis turínského plátna, bylo by teď jediným možným vysvětlením, jež by se dalo vyvodit - nepřihlížíme-li ovšem k tvrzení biskupa d'Arcis - že plátno bylo pomalováno.

Nedá se však popřít, že existence lněného plátna s domnělým otiskem Kristova těla byla zapsána do dějin již několik staletí před dobou, kterou udává datování turínského relikvie radiokarbonovou metodou. Z této skutečnosti vyplývá otázka, jak daleko do minulosti je možno opravdu sledovat příběh turínského plátna.

Začněme dobou, která je nám nejbliž: je spolehlivě dokumentováno, že relikvie byla přinejmenším od roku 1453 ve vlastnictví savojského rodu, pozdějších italských panovníků.

Právě tak je jisté, že předtím patřila francouzskému rodu de Charny, vévodů z Lirey. Z dopisu biskupa d'Arcis víme, že plátno bylo vystavováno v Lirey v roce 1389 a i dříve, v padesátých letech 14. století, kdy zastával svůj úřad biskup Henri z Poitiers. Toto datování bylo dodatečně potvrzeno malým oloveným amuletem poutníka, vyloveným před více než sto lety ze dna Seiny. Tento amulet, jenž je dnes uložen v pařížském Musée de Cluny, ukazuje bezpochyby plátno, jak je známe dnes, a erb francouzského rytíře Geoffroi I. de Charny (otce Geoffroi II. de Charny, současníka biskupa d'Arcis) a jeho druhé manželky Jeanne de Vergy. Je to nejstarší známé zobrazení plátna v západoevropských dějinách umění. Jelikož Geoffroi padl roku 1356 v bitvě u Poitiers, potvrzuje nálezy, že se plátno kolem roku 1350 nacházelo v oblasti Lirey.

Pro naši otázku je vhodné a poučné, když si ještě jednou pročteme odůvodnění biskupa d'Arcis, proč jeho předchůdce, biskup z Poitiers, považoval plátno za padělek. Vedle nejasného poukázání na umělce ze 14. století to byla především skutečnost, že Písmo svaté se nikde o takovém otisku Kristova těla nezmiňuje a že je velmi nepravděpodobné, že by taková skutečnost zůstala dodnes skryta.

Z těchto slov se dá vyvodit, že už tenkrát pramenily pochybnosti o autenticitě z toho, že si církevní hodnostáři nedokázali představit, kde se asi ten kus látky mohl nacházet během staletí, jež uplynula od Kristovy smrti.

Podle všeho věděli tehdejší vlastníci plátna, rod de Charny, o jeho původu víc, nezanechali však o tom žádný písemný doklad.

O dobrých šest set let později máme oproti středověkým skeptikům velkou výhodu: celé generace historiků nám mezitím dodaly informace o okrajových oblastech takzvaného křesťanského světa tím, že zpracovaly dějiny ortodoxní (pravoslavné) církve, jakož i Byzance a jejího umění. Tak byl objeven dokument, který zanechal Robert de Clari, prostý francouzský voják, jenž se účastnil 4. křížové výpravy; dnes je tento text uložen v Královské knihovně v Kodani. Díky němu známe popis byzantského hlavního města Cařihradu před tím, než bylo v průběhu křížáckého tažení obsazeno, vyloupeno a podpáleno; většina jeho pokladů při tom byla zničena. De Clari se vedle známých kostelů s jejich nekonečným bohatstvím relikvií zmiňuje ještě o jednom: o chrámu Panny Marie u Blachernského paláce. Tam je uchovávána sydoine (pohřební roucho), do níž byl zavinut náš Pán, a ta se každého pátku vystavuje rozprostřená tak, že je na ní zřetelně viditelná postava našeho Pána. Nikdo, žádný Řek, ani Francouz, neví, co se s pohřebním rouchem stalo poté, co bylo město obsazeno.

Podle všeho zde šlo o jednu z nejdůležitějších relikvií v tehdejší Cařihradě. A tento popis, jenž silně připomíná turínského plátno, pochází z doby asi šedesát let před přírodovědecky zjištěným datem vzniku! K tomu přistupuje, že Ježíšovo mrtvé tělo se v byzantském umění oné doby zobrazuje většinou s rukama zkříženými nad přirozením - a to představuje také nápadnou paralelu k turínskému plátnu.

Nejlepší příklad tohoto způsobu zobrazování se nachází v budapešťském Prayově kodexu, obdivuhodně ilustrovaném maďarským rukopise v budapešťské Széchenyiho národní knihovně, který je možné spolehlivě datovat rokem 1192.

Jedna z jeho ilustrací znázorňuje Ježíšův pohřeb, přičemž tělo je zobrazeno v téže poloze jako na plátně.

Detailní pozorování francouzského vědce profesora Jeroma Lejeuna a několika jiných učenců objevila nedávno celou řadu podivuhodných shod mezi touto ilustrací a obrazem na nám známé relikvii, například tělo je v obou případech úplně nahé, což je neobvyklé. A na středověkém dokumentu lze rovněž vidět sice čtyři prsty, ne však palce. Nadto se tu zase vyskytují ony podivné otvory, vždy seřazené ve skupinkách po třech, které je možné na plátně vidět i dnes.

Určitě vznikly před požárem roku 1532, neboť kopie plátna, která byla vyhotovena roku 1516 a od té doby je uchovávána v kostele St. Gommaire v belgickém Lierre, vykazuje stejné charakteristické znaky. Ale jak se dostaly otvory na kresbu v Prayově kodexu, která přece vznikla desítky let před datem výroby plátna, zjištěném radiokarbonovou metodou?

To všechno dalo podnět ke zkoumání, zda se v historických záznamech nenajde něco, co by potvrdilo, že plátno, které Robert de Clari viděl v roce 1203 v Cařihradě, je už dříve zmiňováno v byzantském světě. A vsuktu! V Janově opatruje kněz kostela sv. Bartoloměje pečlivě starou byzantskou ikonu, jež pochází patrně z 8. nebo 9. století a zobrazuje ztracené plátno "s vyobrazením", které Byzantinci nazývali Mandylion nebo Svatá tvář z Edessy. Na rámu, do něhož byla ikona později zasazena, jsou zpracovány jednotlivé scény, které vypravují historii tohoto plátna.

Podle této ikony se plátno krátce po Ježíšově smrti dostalo ke králi Abgarovi do města Edessy, které leželo mezi říší Římskou a říší Parthů. Jedna z vyobrazených scén ukazuje, že plátno zřejmě hrálo roli při Abgarově uzdravení z nevléčitelné nemoci. Po svém uzdravení přijal král křesťanskou víru. Další scény ukazují jednoho z Abgarových následníků, jenž se křesťanství zase zřekl. Nato byla Svatá tvář ukryta na bezpečném místě a časem se na ni zapomnělo.

Na následujícím obraze je vidět, jak bylo plátno znovu nalezeno. To se stalo podle všeho v 6. století, neboť se znovuobjevení uvádí ve spojení s osvobozením Edessy z perského obléhání, které prokazatelně probíhalo asi v té době. A konečně vidíme, jak byzantské vojsko přináší Svatou tvář z Edessy do Cařihradu, jehož vládcí a obyvatelé ji nadšeně vítají. Z jiných pramenů víme, že tato doprava do Cařihradu se konala v roce 944 n.l.

Co je na této historii pozoruhodného? Město, jemuž Byzantinci říkali Edessa, se dnes jmenuje Urfa a leží v jihovýchodním Turecku, nedaleko syrských hranic. Tam se nachází dosud neodkrytá citadela, v níž se s největší pravděpodobností najdou pozůstatky z doby, kdy v Urfě (Edesse) vládlo devět králů jménem Abgar. O králi Abgaru VIII., jenž panoval ve 3. století, je známo, že přijal křesťanskou víru. Vyplývá to z řady nalezených mincí, na nichž je na jeho tíře křesťanský kříž. Abgar by byl podle toho nejstarší známý křesťanský král v dějinách.

Bohužel je jen málo známo o tom, jak se křesťanství dostalo do Edessy, i když mělo město jednu dobu na 300 kostelů.

A třebaže dnes víme, že na edesském trůně seděl za Ježíšových dob Abgar V., nedá se s jistotou říci, zda to byl zrovna on, kdo se uzdravil, když se dotkl plátna s obrazem, nebo kolik skutečných událostí padlo během doby za oběť vytváření legend.

Prokázalo se však, že atraktivitou Edessy jako poutního místa od 6. století až do roku 944 bylo právě vlastnictví tohoto plátna. Zprávy o "obraze" říkají, že prý nebyl vytvořen lidskou rukou, a připisují jeho vznik vodnaté sekreci. Takové pokusy o vysvětlení odpovídají kupodivu tomu, co o turínském plátně víme dnes.

Vyobrazení byzantských umělců sice ukazují plátno z Edessy výlučně tak, jako by na něm byl jen otisk Kristovy tváře, nicméně ta je zachycena sépiovými barvami, stínově a ve frontálním záběru. Tyto paralely připouštějí domněnku, že bylo plátno prostě složeno tak, že bylo možné rozeznat jen tvář - úvaha, která odpovídá řeckým popisům, v nichž je plátno označeno jako Tetradiplon ("4 x 2"). Pořídíme-li za účelem rekonstrukce snímek pohřebního roucha, složeného do osmi dílů, ukáže se vskutku jen obličej, a to na ploše podobné reliéfu, přesně tak, jak zobrazovali plátno z Edessy byzantští umělci. Italský vědec profesor Gino Zaninotto přitom poukázal na to, že některé zmínky o tomto plátně z Edessy z 10. století mluví i o celém Kristově tělu, které je na něm viditelné. Jedna z těchto zpráv - od Gregoria Refendaria - upozorňuje, zdá se, dokonce na Ježíšovu ránu.

To vše nás vybízí, abychom se vážně zamysleli nad tím - nehledě na radiokarbonové datování - zda plátno, které Byzantinci nazývali Svatá tvář z Edessy, není totožné s plátnem turínským.

Další indicie svědčící pro tuto tezi se dá vyvodit z dějin vývoje zobrazení Ježíše počínaje 6. stoletím - od onoho data, kdy bylo plátno z Edessy znovu objeveno. Většina zobrazení před touto dobou je hodně nejasná a sotva se podobají té hlavě s dlouhými vlasy a vousy, která je dnes pro nás běžná. Od sv. Augustina (354-430) víme, že v jeho době nikdo neměl představu, jak Ježíš a jeho matka Marie doopravdy vypadali. Neboť ani evangelia neobsahují sebenepatrnější zmínku o jejich zevnějšku a nechávají ty, kteří historicky žili mnohem blíž Ježíšově době než my, v naprosté nevědomosti.

Zdá se, že od 6. století se překvapivě prosazuje stabilní obraz Ježíšova zjevu, jako by každý najednou věděl, jak vypadal. Od té doby dominuje zobrazení, které ještě dnes intuitivně spojujeme s Ježíšem. Typickým příkladem je enkaustická ikona, kterou opatrují v klášteře sv. Kateřiny na Sinaji. A porovnáme-li Ježíšův obraz na stříbrné váze z Homsu v Sýrii, která je v pařížském Louvru, s tváří na turínském plátně, je podobnost dokonce natolik nápadná, že by si člověk skoro myslel, že výrobce vázy plátno nejen znal, ale dokonce využíval jako model.

K datování uměleckých děl tohoto druhu mohou mimořádně napomáhat mince. Nebylo sice obvyklé označovat je datem, ale jsou na nich většinou zobrazeni králové a královny, což umožňuje jejich poměrně přesně datování. Pro náš účel jsou zvláště zajímavé některé zlaté mince z doby byzantského císaře Justiniána II., jehož vláda má dvě fáze - období

685-695 a 705-711 n.l. Během prvního období své vlády dal jako první vládce razit mince s Ježíšovou tváří jakožto Rex Regnantium neboli Král králů na jedné straně a s vlastním portrétem na druhé. Na zlatých mincích, které se zachovaly, se dá zjistit nepopíratelná podobnost s tváří Ježíše na pohřebním rouchu.

Aby tomuto ještě stále hodně subjektivnímu určování podobnosti dodal vědeckosti, vyvinul dr. Alan Whanger, americký badatel v oblasti pohřebních textilií, speciální projekční metodu, při níž se promítají dva obrázky na sebe a převádějí se do stejného měřítká, aby se daly přesně zjistit kongruenční body. V případě Rex Regnantium - portrétů na mincích s Justiniánem - dovedl Whanger takto zjistit 145 kongruenčních bodů. Jestliže obraz na plátně pochází ze 14. století, byla by podobnost s Kristovým obrazem na těchto mincích, jenž byl přece sám inspirován jeho zobrazením na plátně, které se neobyčejně podobalo turínskému plátnu, přesto velmi zvláštní náhodou.

Existuje ještě další, přesvědčivější indicie pro to, že právě pohřební roucho ovlivnilo byzantské obrazy Krista - a to, ještě jednou zdůrazňujeme, šest století před tím, než mělo být plátno utkáno. Už v roce 1930 poukázal francouzský vědec Paul Vignon na to, že mnoho byzantských obrazů Krista vykazuje zvláštnosti, jako třeba povytažené pravé obočí, temnou linii pod spodním rtem a trojúhelníkové znaménko na nose - znaky, které se nacházejí i na pohřebním rouchu. Jako příklad lze uvést obrovskou mozaiku z řeckého klášterního kostela Dafni, která zobrazuje Krista jako Pantokratora (světovládce) a na níž se na nose dá rozeznat trojúhelníkové znaménko. U tohoto uměleckého díla z 11. století si těžko vymyslíme

hodnověrný důvod, aby umělec musel znázornit takové znaménko, které na plátně vzniklo asi vadou v tkanivu.

Dalším příkladem opakujících se specifických znaků Ježíšova obrazu na plátně skýtá opět zobrazení Krista jako Pantokratora, a to na fresce malého schodiště v téměř zapomenutých katakombách San Ponziano, blízko Via Portuense v Římě. Tato freska může být s jistotou zařazena do doby kolem roku 800, a to nejen podle stylových znaků, ale i proto, že katakomby byly už počátkem 9. století zapečetěny a teprve v poslední době zase otevřeny. V souvislosti s naším bádáním je rozhodujícím znakem tohoto uměleckého díla neobyčejně ostře zvýrazněný čtyřúhelník mezi obočím - stejně jako na turínském plátně - způsobený opět vadou v tkanivu. Je to skutečně jen náhoda?

V rozporu s vědecky potvrzeným radiokarbonovým datováním plátna mluví tato pozorování jednoznačně pro to, že plátno existovalo již kolem roku 800, a nadto dokazují, že toto plátno bylo dost známé, aby mohlo sloužit celé řadě umělců jako vzor. Pokud se prokáže, že tyto úvahy jsou správné, nemůže být pochyb o tom, že Svatá tvář z Edessy a turínského plátno je tatáž relikvie.

Pokud jde o tuto teorii, je třeba přiznat, že kdyby nedocházelo k zlomům v historii plátna z Edessy a turínského plátna, nikdy bychom si nekladli otázku o době jeho vzniku a nikdy bychom asi také nesáhli po radiokarbonové metodě.

Ale vyjdeme-li z předpokladu, že jsou obě plátna identická, pak se tu najednou objeví mezera. Neboť když spolubojovníci Roberta de Clari strhávali za 4. křížové výpravy v roce 1204 cařihradské zdi, v tom chaosu, ničení a plundrování se Svatá tvář z Edessy ztratila. Další svědectví pak pocházejí z padesátých let 14. století, kdy se tato svátost nacházela ve vlastnictví rodu de Charny. Nebude patrně nikdy vysvětleno, co se během tohoto půldruhého století s plátnem dělo, dohady však existují. Tak se například tvrdí, že rytíři zámožného a tajemstvími obestřeného templářského řádu uctívali jakýsi "idol", jenž představoval vousatou tvář a byl ukazován jen při nejtajnějších shromážděních řádu. Až do posledních zhruba padesáti let nic neukazovalo, že by tím bylo míněno turínského plátno. Pak ale objevila Mollie Drewová, obyvatelka domku na pozemku templářů v Templecombe (Anglie), na půdě jakousi zřejmě místní kopii onoho "idolu"

- desku s vousatým obličejem, jenž se nápadně podobá tváři na turínském plátně.

Počátkem 14. století byl templářský řád obviněn z tajných kacířských praktik. Francouzský král Filip Sličný pak dal roku 1307 všechny templáře zatknout a jejich majetek zkonfiskovat. Mezi ukořistěnými věcmi se však nenašlo nic, co by odpovídalo údajnému "idolu". Jedním z dvou předních templářů, kteří byli o sedm let později upáleni na hranici, byl Geoffroi de Charnay z Normandie. Zemřel asi čtyřicet let před tím, než se plátno tajemným způsobem objevilo ve vlastnictví Geoffroi de Charny v Lirey. Nedá se sice s absolutní jistotou tvrdit, že mezi těmito dvěma Geoffroiy byl příbuzenský vztah - odlišné způsoby psaní nic neznamenají, neboť v pravopise té doby neexistovala závazná pravidla. Kdyby však o takový vztah šlo, byli bychom schopni sestavit historii plátna téměř bez mezer - z Turínu zpět přes Chambéry, Lirey, Cařihrad a Edessu až ke skalnímu hrobu v Jeruzalému, kde to všechno začalo.

Tato rekonstrukce nevyhnutelně postrádá pádný důkaz. Ovšem jednotlivé články řetězu mohou být podloženy zcela vědecky.

Švýcarský kriminolog dr. Max Frei se v sedmdesátých letech účastnil prvního vědeckého výzkumu plátna. V souvislosti s tím odebral vzorky prachu z povrchu plátna a při rozboru zjistil několik tuctů zbytků různých druhů pylu. Vedle pylů z Itálie a Francie, kde se plátno uchovává od 14. století, se našly i pyly z rostlin, které jsou specifické pro krajinu kolem Mrtvého moře a pro tureckou step, tedy pro oblast kolem Edessy. Na základě těchto výsledků je Max Frei přesvědčen o tom, že se plátno po určitou dobu muselo nalézat v těchto oblastech - a to v době před 14. stoletím.

Podobně zjistili v osmdesátých letech dva američtí badatelé - krystalograf Joseph A. Kohlbeck a archeoložka Eugenie Nitowskiová - skoro úplnou shodu mezi složením vápence v hrobkách ve starém Jeruzalémě s vápencovým prachem, jenž se dal prokázat v překvapivě vysokém procentuálním obsahu na plátně. Jsou-li jejich výzkumy správné, pokrývalo plátno skutečně kdysi dávno mrtvé tělo na jeruzalémských pohřebištích...

Došlo tedy u radiokarbonové metody k nějaké chybě? Jelikož tento způsob analýzy si činí nárok, že může zaručit datování s odchylkou nejvýš 100 let, neodvází se ani laik zpochybňovat jejich výsledky bez vážného důvodu. Avšak také mnoho archeologů tuto metodu zpochybňuje. Pomáhala, dokud nebyla k dispozici žádná jiná metoda, ale docházelo také k více nepřesnostem a chybám, než připouštějí zastánci.

V případě takzvaného Lindowského muže se výsledky tří ústavů pověřených datováním lišily o 800 let! Analýza jedné egyptské mumie v manchesterském muzeu k velkému překvapení badatelů ukázala, že plátno, do něhož byla zavinuta, je prý o tisíc let mladší než sama mumie. Jediným vysvětlením by bylo, že by někdo mrtvolu tisíc let po pohřbu znovu zavinul.

Egyptoložka dr. Rosalie Davidová to ovšem zpochybňuje. Pak však zbývá jediná možnost: že existuje dosud neznámá veličina, která výsledky radiokarbonové metody zkresluje.

Jedním z těch, kdo v poslední době zapochyboval o správnosti výsledků testů, kterým bylo plátno podrobeno, a zaujal k otázce konstruktivní a slibný postoj, je ruský vědec dr.

Dimitrij Kuzněcov z moskevského ústavu fyzikální chemie.

Podle jeho názoru mají lněné látky zcela specifické vlastnosti, které získávají tím, že se při zpracování lnu vylučují vosky a tuky, a to způsobuje zdánlivě vysoký obsah uhlíku v plátně. Má-li Kuzněcov pravdu, znamená to, že radiokarbonové datování pláten dává klamný výsledek - "mladé" datum. Tímto způsobem by se dala také vysvětlit mylná analýza v případě mumie z manchesterského muzea.

Ruský vědec dále upozornil na nepatrné, ale významné zvyšování obsahu uhlíku u pláten, k němuž dochází, je-li látka vystavena neobyčejně vysokým teplotám. To se stalo, jak víme, právě u turínského plátna; stříbrná skříňka, v níž bylo uchováváno, se při požáru v roce 1532 roztavila.

Odborníci na radiokarbonovou metodu možný vliv ohně až dosud důsledně popírali. Kuzněcov sice zdůrazňuje, že jeho výzkumy nejsou ještě zdaleka u konce, ale pokud se mu podaří v dalších pokusech pokročit kupředu, lze očekávat přehodnocení základních zásad této metody datování, a tím také všech argumentů, o které se opírala teze, že plátno je padělek.

Do té doby však bude turínské plátno spíš vyvolávat otázky než na ně odpovídat. Existoval opravdu padělatel-umělec, jenž byl tak vynikající, že se mu dařilo klamat znalce po více než šest set let? Nebo vidíme na plátně opravdu obraz Ježíše tak, jak ležel před téměř dvěma tisíciletími v hrobce?

Popisky k obrázkům

Nahoře: Tvář na turínském plátně, jak se jeví na negativu Giuseppa Enrieiho z r. 1931.

Nahoře: Autor Ian Wilson před negativem fotografa Seconda Piy. Když Pia zhotovil r. 1898 první známou fotografii plátna, učinil neuvěřitelný objev, že obraz na látce má "vzhled negativu". Dnešní světoznámý turínský obraz Kristův je viditelný jenom jako negativ, tj. s opačnými světelnými hodnotami.

Vlevo: Turínské plátno, jak se jeví pozorovateli pouhým okem. Obraz těla je tvořen stíny a nevykazuje žádné obrysy, prakticky se "ztrácí" v tkanivu.

Nahoře: Dopis francouzského biskupa d'Arcis z r. 1389 papeži Klimentovi VII. v Avignonu, v němž označuje turínské plátno za padělek.

Vlevo: Tato akvatinta ze 16. století ukazuje, jak asi vznikl obraz těla na plátně.

Vpravo: Nejpozději od r. 1453 bylo plátno prokazatelně ve vlastnictví panovnického rodu savojského, jenž je v r. 1578

přivezl do Turína. Při zvláštních příležitostech byla relikvie - jako zde v r. 1613 - veřejně vystavena na nádvoří královského paláce.

Nahoře: Secondo Pia pořídil v r. 1898 vůbec první zaznamenaný snímek plátna.

Vlevo: Snímek Giuseppa Enrieiho s celkovým pohledem na plátno.

Detail tváře - nalevo a dole v pozitivu (zesílení kontrastů na fotografii působí, že obraz na plátně vystupuje zřetelněji, než při pohledu prostým okem), napravo v negativu.

Následující strana: Dnes známý obraz na plátně je možno tak jasně rozeznat jen po převrácení světelných hodnot. Mohl by středověký umělec pět set let před vynálezem fotografie skutečně vyhotovit takový "negativní obraz"?

Dole: Mužský model v poloze, v které se asi nacházelo tělo, jež vidíme na plátně.

Zcela dole: Americká umělkyně maďarského původu Isabel Piczeková při pokusu nakreslit mužské tělo v této rekonstruované poloze.

Ukřižovaný Ježíš, začátek 16. století. Detail z isenheimského oltáře od Matthiase Grünewalda.

Dole: Britský patolog James Cameron, specialista v oblasti soudního lékařství, používá snímky plátna pro dokumentaci "reálné vraždy".

Nahoře: Zobrazení ran na lidském těle v lékařské knize z r. 1506.

Vlevo: Detail plátna, na němž lze rozeznat rány. Podle tvaru by mohly pocházet od římských důtek (vlevo).

Dole: Na turínském plátně je možno vidět na každé ruce jen čtyři prsty - když se vrazí hřeb do zápěstí, reflexně se vtačí palec do dlaně.

Dole: Archeologové rekonstruovali, jakým způsobem asi musel být ukřižován Žid Jehohanán. Kresba ukazuje, že hřeby byly zaraženy do zápěstí, neboť jen tak by tělo skutečně zůstalo viset na kříži.

Dole: Badatelé dr. Jackson a dr. Jumper z USA objevili ohromující trojrozměrné vlastnosti obrazu na plátně s pomocí obrazového analyzátoru VP 8 vyvinutého pro výzkum kosmického prostoru.

Vpravo: Při vědeckém výzkumu v r. 1978 byla provedena mimo jiné také analýza rentgenové fluorescence, aby byly určeny jednotlivé substance plátna.

Nahoře: Tento snímek ukazuje, jak obraz těla na plátně "mizí", je-li osvětlen ze zadní strany.

Zcela vlevo: Silně zvětšený snímek tkaniva. V oblasti špičky nosu, kterou můžeme jasně vidět i pouhým okem, se nedají prokázat žádné barevné částice! Vlevo: Naproti tomu ta místa tkaniva, na nichž jsou domnělé skvrny od krve, vykazují pod mikroskopem jednoznačně cizí částice.

Nahoře: Dr. Heller a dr. Adler provedli rozbor vláken látky, která byla pokryta cizími částicemi, a mohli jednoznačně prokázat krevní usazeniny. Místa na plátně, na kterých jsou tyto stopy krve, mají kupodivu nejen tmavší a jasnější obrysy než zbytek obrazu, ale nevykazují ani jejich "negativní charakter". Po převrácení světelných hodnot, kdy je tělo možné vidět takřka "reálně", vystupují jako světlé skvrny.

Dole: Tento poutnický amulet je nejstarším známým obrazem turínského plátna v západoevropských dějinách umění. Napravo a nalevo lze vidět erby Geoffroi I. de Charny a Jeanne de Vergy. Francouzský rod de Charny, vévodové z Lirey, byli prokazatelně vlastníky plátna od poloviny 14. století. Avšak kde se relikvie nacházela předtím, je dodnes nejasné. Tato nejistota je patrně jedním z důvodů, proč středověký biskup d'Arcis označil plátno za padělek. - Paříž, Musée de Cluny.

Vpravo: Ilustrace z Prayova kodexu, zobrazující uložení Krista do hrobu. Na tomto dokumentu z 12. století je Kristovo tělo namalováno v přesně stejné poloze jako na plátně - dokonce i počet viditelných prstů odpovídá.

- Budapešť, Széchenyiho národní knihovna.

Dole a zcela dole: Dva detaily z budapešťského Prayova kodexu, jež ukazují zvláštní, do skupinek po třech seřazené tečky. Na plátně jsou rovněž taková seskupení - jde přitom o dírky v tkanivu, které vznikly dosud neznámým způsobem.

Vlevo: Na této kopii plátna, která byla zhotovena v r.

1516, jsou stejné otvory seřazené do skupinek po třech jako na originálu. Musely tedy vzniknout ještě před požárem v kapli v Chambéry r. 1532.

Dole: Byzantská ikona zobrazující Svatou tvář z Edessy, kterou Byzantinci nazývali také Mandylion. Do rámu umístil umělec (asi ve 13. století) scény, vyprávějící historii plátna.

Historie Mandylionu, jak je podána na rámu ikony z Janova.

Vyobrazené scény ukazují, jak byl král Abgar z Edessy plátnem uzdraven a přijal poté křesťanskou víru. Když se jeho následník křesťanství zase zřekl, byla svátost ukryta na bezpečném místě, kde ji objevili až po mnoha letech. Tato událost je zobrazena v souvislosti s obléháním města Peršany. Na konci vidíme, jak je Svatá tvář z Edessy dopravována do Cařihradu.

Vlevo: Abrahamův rybník (Birket Íbrahim) v Urfě (dřívější Edesse) se sousedící mešitou Halil-ur-Rahmana.

Nahoře: V Urfě existuje dosud neodkrytá citadela, v níž se pravděpodobně najdou zbytky z doby vlády Abgarovy dynastie a možná i odkazy na původ Mandylionu. Na obrázku vidíme takzvanou Citadelovou horu, na jejímž vrcholku stojí původní sloupy.

Vpravo: Obraz Svaté tváře z Edessy z první poloviny 12. století. - Kostel Salki v Kappadokii.

Nahoře: Čtyřikrát přeložené plátno. Podle všeho bylo plátno v Edesse a Cařihradu ukládáno na tento způsob - v osmi vrstvách ("4 x 2"), takže je vidět pouze tvář.

Nahoře: Od 6. století - paralelně se znovuobjevením Svaté tváře z Edessy - se prosazuje ustálený obraz Kristova zjevení, který dodnes intuitivně spojujeme s jeho podobou.

Nahoře: Kristus jako Pantokrator. - Enkaustická ikona z kláštera sv. Kateřiny na Sinaji.

Vlevo nahoře: Zobrazení Krista ze 4. století bez rysů božího syna, pro nás dnes charakteristických. - Londýn, Britské muzeum.

Vlevo dole: Kristův obraz na stříbrné váze, která byla nalezena v syrském Homsu. Srovnáme-li tento portrét s tvář na plátně, můžeme skoro vyslovit domněnku, že posloužila jako model. - Paříž, Louvre.

Dole: Kristův portrét na zlaté minci z doby císaře Justiniána II. Byzantský vladař byl prvním panovníkem, jenž dal razit mince s portrétem Ježíše. - Muzeum v St. Gallenu.

Vpravo nahoře: Tvář na plátně a portrét na justiniánské minci, dvojexpozice. Speciálně vyvinutá technika umožňuje detailně určit kongruence mezi oběma obrazy.

Vpravo dole: Na této mozaice z řeckého klášterního kostela Dafni vidíme totéž trojúhelníkové znaménko na nose, které lze najít i na turínském plátně.

Další strana, vlevo: Tento neidentifikovaný portrét muže na kopii deskového obrazu, jenž podle všeho pochází z majetku templářů, vykazuje nápadnou podobnost s tvář Krista na turínském plátně.

Dole: Kristus jako Pantokrator. Mezi obočím rozeznáme čtyřúhelníkové znaménko, jaké najdeme na turínské relikvii; tam je způsobeno vadou tkaniva. - Freska v katakombách San Ponziano v Římě, 8. století.

Nahoře: V rozporu s výsledky radiokarbonového datování existují nápadné shody mezi obrazem Krista na turínském plátně a Ježíšovými obrazy, jež byly vytvořeny v době před stanoveným datem vzniku relikvie.

Nahoře: Dr. Max Frei při odběru vzorků prachu na turínském plátně. Kriminolog prokázal mezi jiným zbytky pylu rostlin z oblasti kolem Mrtvého moře a z turecké stepi.

Vpravo: Dva přední templáři, velmistr Jacques de Molay a Geoffroi de Charnay, velký preceptor normandský, byli v r.

1314 upáleni na hranici. Kdybychom mezi tímto Geoffroi de Charnay a rodem Geoffroi de Charny z Lirey mohli zjistit příbuzenský vztah, byli bychom asi schopni zrekonstruovat historii turínského plátna, popřípadě Svaté tváře z Edessy, téměř bez mezer.

Dole: Zrnko pylu druhu *Linum mucronatum*, který je zařazován do anatolské stepi v okolí dřívější Edessy. Zjištění tohoto květinového pylu na turínském plátně svědčí podle Maxe Freie o tom, že plátno muselo být nějaký čas uchováváno v této oblasti.

Dole: Část aparatury, kterou se provádělo v Oxfordu radiokarbonové datování plátna.

Vpravo: Takzvaný Lindowský muž. Výsledky různých ústavů, které byly pověřeny určením data jeho smrti, se rozcházejí o osm set let.

Dole: Ruský vědec Dimitrij Kuzněcov přichází s tvrzením, že radiokarbonové datování plátna je založeno na výpočtech v zásadě nesprávných.

Vědecký výzkum egyptské mumie z muzea v Manchesteru.

Výsledkem radiokarbonového datování bylo tvrzení, že plátno, do něhož byla mrtvola zavínuta, je o tisíc let mladší než mumie sama. Kdyby se potvrdila hypotéza Dimitrije Kuzněcova, že pro radiokarbonové datování lněných látek musí být stanoveny docela jiné postupy, mohl by být korigován i tento jinak nepravděpodobný závěr.

ČASOVÝ PŘEHLED Turínského plátna

30

Ukřižování Ježíše - podle astronomického výpočtu v r. 33. polovina 6. stol. (- 944) Edessa (dnes Urfa) se stala vzhledem k plátnu, které zde bylo uchováváno, Svaté tváří z Edessy, slavným poutním místem. Od té doby se v umění prosazuje ustálené zobrazování Ježíšovy podoby.

685-695

Císař Justinián II. dal jako první vladař razit mince s Ježíšovým portrétem. Ježíšův obraz vykazoval nespornou podobnost s tváří na turínském plátně.

944

Svatá tvář z Edessy byla dopravena do Cařihradu.

1192

Vznik budapeštského Prayova kodexu s kresbou Ježíšova pohřbu, která jeví nápadnou analogii s turínským plátnem.

Podle dnešního názoru lze vycházet z toho, že tato kresba předpokládá obeznámení s turínským plátnem.

1202 - 1204

Čtvrtá křížová výprava. Voják Robert de Clari zanechal zprávu o sydoine, která se uchovávala v Cařihradě. Poté, co bylo město dobyto křížáckým vojskem, bylo plátno považováno za ztracené.

1307

Francouzský panovník Filip IV. Sličný dal zatknout všechny templáře.

1312

Zrušení řádu templářů.

1314

Geoffroi de Charnay, jeden z předních templářů, byl upálen na hranici.

1350

Od této doby se turínské plátno prokazatelně nacházelo v majetku rodu de Charny, vévodů z Lirey.

1389

Francouzský biskup Pierre d'Arcis označil v dopise papeži Klimentovi VII. do Avignonu turínské plátno za padělek.

1453

Turínské plátno přešlo do majetku savojského rodu, pozdějších panovníků Itálie.

1516

Byla zhotovena kopie plátna.

1532

Požár v kapli v Chambéry. Stříbrná skříňka, v níž byla relikvie přechovávána, se na několika místech roztavila.

1578

Plátno bylo dopraveno do Turína a od té doby se tam uchovává.

1898

28. května pořídil fotograf amatér Secondo Pia první snímek plátna a zjistil, že obraz na plátně má charakter negativu.

1931

Snímek fotografa Guiseppa Enrieiho potvrdil odhalení Seconda Piy.

1978

První rozsáhlý vědecký rozbor turínského plátna. říjen 1988

Oficiální zpráva, že podle výsledků radiokarbonového datování je plátno padělek, pocházející patrně z doby mezi r. 1260 a 1390.

Podivuhodné znovuzrození svatého Jakuba

Na Camino de Santiago, starodávné cestě poutníků do Santiaga de Compostela, vykonal apoštol Jakub starší mnoho zázraků, o nichž si poutníci, klerikové a veškerý lid dodnes

vyprávějí: oběšenec, jenž se celé týdny houpal na šibenici, byl ještě pořád naživu; poutník, jenž se probodl, protože ho k tomu navedl ďábel v podobě Jakubově, byl znovu probuzen k životu; a sám Jakub sestoupil na koni z nebes, aby zničil maurské vojsko. K největšímu ze všech těchto zázraků však dochází v současné době; zatímco všude v Evropě se kostely vyprazdňují, na Caminu je neustále plno. Před třiceti lety se počet poutníků snížil na několik stovek za rok, ale v roce 1993 urazilo téměř sto tisíc poutníků cestou k Jakobovi nejméně sto kilometrů pěšky nebo dvě stě kilometrů na kole.

Čím se dá toto tajemné oživení vysvětlit? Tuhle otázku jsem měl na mysli, když jsem se v roce 1989 vydal na cestu. Jako přesvědčený ateista jsem nedovedl ani sám sobě přesně vysvětlit, proč mě Camino tak přitahoval. V průběhu cesty jsem našel odpovědi na své otázky - v tichu, které vybízelo k přemýšlení, a ve chvílích setkání s jinými poutníky, z nichž mnozí cestovali z pohnutek právě tak záhadných, jako byly ty moje.

Podle středověké legendy se vydal kdysi apoštol Jakub z Palestiny až do severozápadního Španělska - což byl tenkrát nejzapadlejší kout známého světa - aby zde hlásal evangelium. Po jeho návratu do Jeruzaléma dal mu Julius Agrippa I., z bible známý král Herodes, kolem roku 44 po Kristu stít hlavu. S pomocí andělů však dopravili apoštolovi učedníci jeho tělesné pozůstatky zpátky do Španělska. Tam spočívaly dlouho bez povšimnutí, dokud v první třetině 9. století nezavedlo poustevníka Pelaya tajemné jasné světlo ke hrobu. Biskup Theodmir odkryl na tomto místě v přítomnosti velkého zástupu lidu apoštolův hrob, a proto tam král Alfons II. dal postavit tři kostely a založil klášter pro benediktiny. Tak začal vzestup poutního místa Compostely, jež bylo ve 12. století prohlášeno papežem Kalixtem II. za sídlo arcibiskupství. Na místě, kde se nachází hrob, se dnes zvedá katedrála s barokní fasádou, vybudovaná v 11.-12. století. O původu jména Compostela se ostatně vedou spory.

Zatímco jedni je odvozují od campus stellae (hvězdná pláň) a uvádějí je tak do souvislosti se zvláštními světelnými jevy nad hrobem, podle názoru jiných se vztahuje ke slovu compostum, což znamená hřbitov.

V roce 711 ovládli Španělsko Maurové. Pouze Asturie bojovala úspěšně proti islámským soupeřům a zahájila tak reconquistu (znovudobytí země), trvající téměř 800 let. Z tohoto pohledu bylo odkrytí hrobu v Santiagu darem z nebes. Již v 8. století byl Jakub povýšen na patrona Španělska, a protože podle legendy pomáhal křesťanům zvítězit nad mohamedánskými protivníky, byl rovněž prohlášen jakožto Matamoros (Maurobijce) za patrona reconquisty.

Již v roce 951 vyhledal francouzský biskup Godeschalk z Le Puy se svou družinou apoštolův hrob. V 11. století pak k němu začali velkým proudem přicházet poutníci. Zpráva o odkrytí hrobu a o světcových zázracích se rychle rozšířila, a tak netrvalo dlouho a Compostela patřila vedle Říma a Jeruzaléma k nejvýznamnějším poutním místům. Tehdejší peregrini, vybaveni tlumokem, holí a mušlí, která je označovala jako poutníky ke sv. Jakobovi, se vydávali pěšky nebo na koni jednou z cest, která je po zdolání mnohadenních etap přivedla k cíli. Podle starých pramenů mohla být taková etapa padesát kilometrů dlouhá. Jelikož zpočátku byli poutníci především Francouzi, byla cesta poutníků známá jako Camino francés (francouzská cesta). Byl to pravděpodobně také Francouz, kdo ve 12. století napsal prvního průvodce po Caminu, jenž je částí slavného kodexu Liber Sancti Jacobi aneb Codex Calixtinus. Ve své příručce pro poutníky poskytoval mnich Aimeric Picaud praktické rady a předepisoval věřícím, jakých pravidel a způsobů chování se mají držet, aby bylo jejich putování úspěšným náboženským podnikem - tak třeba, které relikvie by bylo záhodno zhlédnout a kde by měli proslovit modlitbu. V průběhu pouti bylo možno shromáždit velký počet zvláštních premií a bonů, když poutník dorazil v správném čase na správné místo - něco podobného jako při Tour de France - přičemž bylo poutníkovi dopodrobna předepsáno i jaké myšlenky měl po cestě mít.

Proud poutníků se valil na posvátné místo, aby si vyprosil od světce přízeň nebo uzdravení, především však slitování a spasení. Na mnoha místech podél cesty bylo na reliéfech kostelů a klášterů vyobrazeno, co čeká po smrti hříšníka, jemuž se nedostalo boží milosti. Jeden z nejpůsobivějších obrazů Posledního soudu se nachází na vlysu prostředního portálu katedrály v Leónu. Pomocí dalekohledu jsem si mohl prohlížet detaily tohoto tympanonu. Zejména při zobrazování zatracenců nechal umělec úplnou volnost své fantazii, ba až chlípnosti. Avšak je tu opravdu zobrazeno peklo? Nejen rysy týraných, nýbrž i jejich mučitelů naznačují, jaký osud čeká hříšníkovo tělo. Jedni mají do tváře vepsanu bolest a strach, u těch druhých - u čertů - vidíme jasně, jakou námahu je to stojí, aby dostali zavržence do kotlů s bublající smolou. Jeden z nich ponoří do kotle hlavu hříšníka, kterého drží za uši. Ubohá duše pláče, týraný zlotřilec stáhl rty do úšklebku jako klaun, který zrovna zakopl o vlastní nohu. Nahoře na portálu je nějaká žena vytahována za nohy do výše. Ta, kde měla kdysi ňadra, rozeznáme jen dva otvory, do nichž zarývá své drápy jakási nestvůra. Jinou ženu zas shazují po hlavě do jednoho z kotlů; prsa ještě má, ale visí dolů, až to vzbuzuje soucit. Archanděl Michael se svými vahami zhlíží na všechno, co se tam dole děje. Jeho tvář prozrazuje snad trochu útrpnosti, avšak žádnou opravdovou soustrast - jako by chtěl říci: "Za to všechno si můžete vy sami!"

Když jsem odložil dalekohled, zpozoroval jsem vedle sebe dvě jeptišky. Nevypadaly ustrašeně, ale vyměnily si udivené pohledy. Ty pohledy jako by chtěly říci: "To je ale hanba!"

Když středověký poutník konečně dorazil do Santiaga de Compostela, byl mu příšerný obraz soudobého světa ještě jednou názorně předveden na Pórtico de la Gloria, hlavním portálu katedrály. Reliéf na postranním oblouku na jižní straně, vytvořený ve 12. století mistrem Mateem, obráží dualistický světový názor středověku: hřích - nebo spása, nebe - nebo peklo, tma - nebo světlo; šedé tóny, tak oblíbené v současné době, tenkrát zřejmě neexistovaly.

Nad pravým obloukem umístil Mateo obraz pekelných hrůz, mučení hříšníků, kteří se provinili tím, že používali násilí a oddávali se rozkoším, zneužívali svou moc nebo se dopustili podvodu. Na tympanonu prostředního oblouku rozeznáme čtyřicet postav - jsou to ti, kteří "dosáhli" ráje. V jejich středu, v nadživotní velikosti, hrozivý a všemocný, shlíží na slabého, belhajícího se poutníka ten, kdo mu má udělit milost: Ježíš Kristus, jenž mu má odpustit hříchy, zkrátit pobyt v očištcí a zprostit strachu z pekelných hrůz. Účinek toho obrazu je znásoben tím, že Kristus odhaluje týraným duším své rány, za něž jsou, jak dobře vědí, odpovědni oni. Celý Pórtico sleduje jediný cíl: vtlouci poutníkům do hlavy vědomí lidské viny a jejího vykoupení Kristovými mukami. Všechny symboly muk, jež Kristus vytrpěl kvůli nám, předvádějí andělé po jeho straně demonstrativně před očima pozorovatele: kříž, mučící sloup, trnovou korunu, kopí, hřeby, misku s octem, důtky, třtinový stvol a houbu.

Na levé straně prostředního oblouku je zobrazen výjev, jenž ve mně - právě tak jako extrémní dualismus a představa, že nás Ježíšova smrt zbaví nějaké kolektivní viny - vzbuzuje nejen nepochopení, ale přímo odpor. Je to Abraháмова oběť; vždyť on je zcela připraven podříznout krk vlastnímu dítěti, poslušen hesla: "Rozkaz je rozkaz!"

Mně je takový obraz zrovna tak cizí jako aztécký chrám, a myslím, že mnoho věřících to dnes necítí jinak. Katolíkové našich dnů bude připadat poselství tohoto ortodoxního vesmíru, v němž je bezpodmínečné podrobení samozřejmostí a sebeurčení největším hříchem, stejně exotické jako ateistovi. Proto také římskokatolická církev už nemůže tvrdit, že je výhradní dědičkou středověkého Camina. Je jedním z mnoha dědiců; ostatní duchovní a náboženská hnutí, která od dob renesance vyšla ze středověkého křesťanstvím mohou zrovna tak dobře uplatňovat své nároky na tento odkaz.

Člověku 20. století je bezvýhradná poslušnost a strach z pekla, jež jsou příznačné pro středověkého věřícího, cizí, a také představa, že by se daly s Nejvyšším uzavírat obchody, mnohé odpudí. Avšak heslem poutníků bylo "Co za to?" Několik tisíc kilometrů dlouhé

plahočení po Caminu sloužilo k tomu, aby byly otevřené úcty mezi člověkem a vyšší bytostí uhrazeny nebo alespoň zmenšen dlužný obnos.

Netrvalo dlouho, a funkci prostředníka v tomto "obchodě" převzaly třetí osoby. Jakožto "poutníci z pověření" uskutečňovali pouť za spásou duše jiných - rozumí se za odměnu. Bůh sám platil za neomylného účetního s dobrou pamětí. Už při narození dával lidem pěknou sumičku "na dluh", a potom už to mohlo být jen horší. Když se však člověk mezitím vyzpovídal a upřímně litoval svých hříchů, mohl se v Santiagu de Compostela těšit na prémii - na zřejmé zkrácení doby, kterou by později musel strávit v očistci.

To, že se mu tak vycházelo vsťric, mělo ráz jisté slevy, týkající se ovšem trestu, nikoliv viny. Ještě vyšší úleva čekala na poutníka, jenž došel k svému cíli v Galicii ve Svatém roce. Pak totiž mohl dosáhnout "úplného odpustku", zaručeného glejtem, s nímž se dalo projít očistcem v okamžení. Očistec je doplňkem představy o onom světě a vznikl v raném středověku; papežova pravomoc udílet hříšníkům odpustky dostala svou formu až později. V roce

1300 nařídil papež Bonifác VIII., aby byl napříště vyhlašován Svatý rok vždy na přelomu století. Poutníci, kteří v tomto roce navštívili Řím, mohli počítat s "úplnými odpustky". Ale jako u všeho, co mělo co činit s udílením odpustků, podlehl nápad se Svatým rokem, jak se zdá, inflaci. Řím měl brzy takový rok k dispozici pro každé čtvrtstoletí. To ovšem ještě nebylo vůbec nic ve srovnání se Santiagem de Compostela, kde každý rok, v němž 25. červenec - svátek sv. Jakuba - připadl na neděli, měl platnost Svatého roku. První odpustky pro poutníky přidělil katedrále v Santiagu papež Inocenc III. v roce 1198.

Pro pouť k sv. Jakubovi má představa o očistci prvořadý význam. Když už zemřelý jednou seděl v purgatoriu, bylo všechno v pořádku. Pokud se nedopustil žádného ze smrtelných hříchů, což by ho neodvolatelně odloučilo od Boha, musel však nejprve projít očistou, aby pak mohl vydržet pohled Všemohoucího, upřený na něho. Duše zůstávala v očistci, dokud proces očisty neskončil. Mohla být ovšem spasena před uplynutím lhůty - s pomocí nahromaděných odpustků nebo na přímlovu jiných.

Jak se ale spočítaly odpustky k danému termínu v "hlavní účetní knize"? Při svém vlastním putování jsem se na to vyptával mnohých poutníků, ale nesetkal jsem se s nikým, kdo by mi to mohl vysvětlit. Tak jsem se rozhodl vyrukovat s touto otázkou v malé víšce Villafranca del Bierzo, tam, kde se věřící dívají na hrozivě vystupující výšiny Kantaberského pohoří - na poslední a nejvyšší bariéru, která je ještě dělí od cíle. Kdo ztratil odvahu nebo kvůli onemocnění či vyčerpání opravdu nemohl pokračovat v pouti, našel přesto na tomto místě vytouženou milost. Musel vstoupit do kostela v Santiagu de Villafranca branou Puerta del Perdon (Brána odpuštění), aby získal úplné odpustky pro všechny své hříchy. Této okolnosti vděčila kdysi Villafranca za svůj veliký rozkvět. Pokud tedy existovalo místo, kde věděli něco o očistci, pak to muselo být zde.

V kostele Santa Maria, jak mi bylo řečeno, mohu najít mladého kněze, jenž je zevrubně obeznámen s dějinami kostela sv. Jakuba ve Villafrance. Když jsem tam dorazil, sloužil právě večerní mši. Čekal jsem, až se návštěvníci odejdou.

Kněz, vytáhlý mladý muž, se objevil ve dveřích a zapálil si cigaretu. Když jsem potom v kanceláři mladého duchovního zavedl řeč na očistec, všiml jsem si, že mu nějak divně cuká v koutcích úst. "Nemáme už stejné představy jako lidé před pěti nebo šesti sty lety," namítl a vysvětloval, že purgatorio není podle dnešního učení žádné konkrétní místo, nýbrž stav duše. V předešlých letech potkával mnoho poutníků, ale žádný z nich neusiloval o to, aby si zkrátil pobyt v očistci. Beztak už se nestává, že by zde lidé kvůli nemoci nebo slabosti museli přerušit pouť do Compostely: dnešní poutníci vstoupí do kostela nanejvýš proto, aby si pořídili snímek na památku.

Ke konci středověku a za reformace se počet poutníků do Santiagu de Compostela znatelně snížil; první doba rozkvětu Camina skončila. Avšak v 17. a 18. století se poutní místo zase

dostalo do popředí zájmu: za protireformace se katolická církev usilovně snažila získat převahu nad protestantismem. Celé Santiago a velká část Camino francés dostalo barokní háv a byl zahájen razantní "restyling" podle zbrusu nové marketingové formule, zaměřené zcela na požadavky doby. Potom následoval opět pokles zájmu, jenž trval až do druhé poloviny našeho století. V osmdesátých letech došlo k neočekávanému novému vzestupu, který trvá v nezmenšené míře dodnes. Jak se to dá vysvětlit? Na tuto otázku mi dal odpověď Elías Vali-a Sampedro, farář z Cebreira legendárního místa odpočinku poutníků.

Na nebi se stahovaly temné mraky, když jsem zdolával poslední kilometry nehostinné vysočiny, kde Camino prochází napříč Kantaberským pohořím. Sotva jsem za sebou zavřel dveře ubytovny, vypukla bouřka. Brzy nato začala mše.

V Cebreiru toho vlastně moc není kromě hostince a praerománského kostela, v němž don Elías Vali-a sloužil mši pro čtyři Belgičany, jednoho Holanďana a dva Němce, zatímco venku se míhaly blesky a burácely hromy. Hospodská, která zároveň přisluhovala při mši, byla farářova sestra.

Místní obyvatelstvo doplňovali ještě farářovi rodiče.

Spojení náboženství a pohostinství není nic nového. Od 11. až do 19. století zde už benediktini udržovali klášter, spojený s kostelem a hostincem. Cebreiro patřilo k celému řetězu klášterů, které řád ve 12. století zbudoval podél Camina, aby fyzicky i duševně pomáhal poutníkům.

Později večer jsem rozprávěl v tmavém hostinském pokoji - světlo kvůli nepohodě nesvítilo - s donem Vali-ou. Zatímco jeho rodina, vyzbrojená svícný, hlučně stoupala po schodech nahoru, vypravoval mi duchovní, jak sem byl povolán v roce

1959 jako mladý kněz. Camino byl v té době sotva něčím víc než vzpomínkou. Z kostela a kláštera zbyly trosky. Za rok přišli do Cebreira nanejvýš tři nebo čtyři poutníci, jednou dokonce ani jeden.

Společně se svou rodinou začal kněz Cebreiro opravovat - nejprve kostel z tesané červené žuly, postavený v 9. století, a vedle něho zbytky kláštera, do něhož umístil hostinec. V mihotavém světle svící ukazoval Elías Vali-a na půldruhého metru tlusté zdi výklenky, do nichž byla zasazena okna.

V roce 1982 vydal Guía del Peregrino, Červenou knížku poutníkovu, která se mezitím stala mezinárodním bestsellerem. Tak vykročil ve stopách legendárního Aimerica Picauda. Když však poutníci i nadále na cestách bloudili, vydal se tam spolu se svými pomocníky a namalovali všude, od Pyrenejí až po Santiago, žluté značky, které od té doby sloužily věřícím jako ukazatele cesty.

Tím, že znovu vybudovat Cebreiro, navázal kněz na starou tradici: již ve středověku zasvětili mniši San Juan de Ortega a sv. Dominik de la Calzada svůj život péči o poutníky a opravám cesty do Santiaga. Sv. Dominik dlážděných cest, jak zní doslovný překlad jeho jména, našel důstojného nástupce v San Elíasi se štětcem. Trvalo to ovšem drahnou chvílí, než Vali-ův entuziasmus vyvolal ohlas. Až do osmdesátých let nedostal od biskupů žádnou odezvu na své dopisy. "Buď vůbec neodpovídali, nebo namítali, že se musí zabývat důležitějšími věcmi." Avšak od té doby, kdy byl Camino de Santiago prohlášen evropským kulturním dědictvím, scházejí se církevní autority pravidelně s vědci, aby se zabývali dějinami a budoucností legendární cesty poutníků - a počet účastníků pouti se každým rokem zdvojnásobuje.

Don Vali-a, jenž zemřel několik měsíců po našem setkání, se od té doby stal mužem oslavovaným a žádaným. Obával se ovšem, že by mohl být Camino přeplněn: "Na pouť se má člověk vydat nejraději sám, a to v zimě," vysvětloval mi a dodal:

"Poutníci jsou na svých cestách mnohem otevřenější, pokud jde o jejich náboženské zážitky, než když jsou doma. Na své problémy nedbají, ty nechávají doma, a vedeni pocitem svobody objevují nové světy. Proto mohou lidé na cestách projevovat hlubší pochopení i tam, kde to

snad vůbec nečekali. Lidi, kteří by pro jiné nehnuli ani prstem, zde zvou a podporují naprosto cizí, často docela prostí lidé - el Camino nos une a todos, pouť nás spojuje."

Don Elías Vali-a věřil hned od svého prvního dne v Cebreiru, že bude Camino zase žít. "Vždy bude existovat potřeba duchovna. Mohou nastat krize, ale ať v té či oné formě, tato potřeba se bude vždy vracet." A jak se ukázalo, měl pravdu:

Začátkem osmdesátých let vydávala santiagojská kapitula ročně méně než 1000 Compostelanas, tj. úředních průkazů o vykonané pouti. V roce 1993 už jich bylo skoro 100 000.

Nový rozkvět Camina není zásluhou katolické církve, což dosvědčuje příběh dona Vali-y. Mezi poutníky, které jsem potkával, tvořili pravověrní katolíci, kteří beztak putují raději do Lourdes nebo do Říma, menšinu. Camino de Santiago je něčím pro individualisty, pro něž je cesta důležitější než cíl.

Také dnes se tu lopotíme, trmácíme, abychom obnovili rovnováhu - ale už ne mezi člověkem a Stvořitelem, nýbrž mezi člověkem a jeho bližními; nebo chceme znovu najít svou vnitřní rovnováhu, ale podle svých vlastních představ, a neřídíme se již návody té či oné knihy. "On vit le Camino - prožíváme tu cestu," prohlásila mi Odile Lutardová, předsedkyně nadace Compostellances v Castelnau-le-Médoc, která organizuje průvodcovskou službu v oblasti pro poutníky procházející přes Gironde. "Dál už nic. Není třeba nic říkat, odpovídat nebo vysvětlovat."

Motivy putování jsou rozmanité; mnozí lidé se vydávají na Camino, aby tam oslavili svou stříbrnou svatbu, jiní považují pouť za jakýsi rituál při přechodu do nové životní etapy, za jakousi závěrečnou přestávku, aby mohli nově uspořádat svůj myšlenkový a citový svět. Ve středověku byly naopak důvody pro vykonání poutě "objektivní" a kolektivní, člověk se dal unášet vlnou, a mohl proto své důvody také otevřeně vyložit. Dnes si lidé počínají zdrženlivě. To platí zatím dokonce i pro kněze.

U Ermita de Valdefuentes jsem potkal dva do hněda opálené mladé muže v krátkých kalhotách, kteří se představili jako Juan José a Txomin, kněz ze severošpanělského přístavu Bilbao. Zeptal jsem se jich, jaké stanovisko zaujmou a co si konkrétně od cesty slibují, až později předstoupí v Santiagu de Compostela před apoštola Jakuba. "Mám dvě prosby - peticiones," odvětil Juan José. "Aby zase přibývalo tolerance a aby v zemi Basků zavládl mír." Txomin neměl v úmyslu nic konkrétního. "Rád bych si s ním pohovořil, ale nedovedu si ho dobře personifikovat. Muselo by to být v jakési extázi." - "Jak to?" otázal se ho jeho přítel po krátké odmlce. "Jak může člověk cítit něco osobního k takovému světcovi? Není to přece nic víc než určitý druh modelu."

Pustili se do opravdového sporu, týkajícího se jejich náboženských představ, a já jsem nabyl dojmu, že o těchto věcech spolu ještě nikdy nemluvíli. Také pro ně se víra oddělila od pojmů, chyběl jim "kanon irrationality"

- a náboženství se stalo částí jejich soukromí.

Noha sužuje muže zní název mé zprávy o vzpouře mých "podřízených". Tolik krásy snad ani na světě není, aby mohla povzbudit osamělého poutníka. Jednou se pokouší domluvit po dobrém s mrakem a vysvětlit mu, že má svou dešťovou zátěž odhodit někde jinde; jindy se člověk neustále drží kolejí - jsou ideálním průvodcem na cestách, přímočarým a spolehlivým. Železniční trať sleduji nejraději, jako třeba tu, která vede rozsáhlými žitnými poli Mesety, náhorní roviny mezi Burgosem a Leónem. Když se trať po dvou dnech odklání, připadám si trochu zaskočen; upnul jsem se ke kolejím, tak jako se zvíře bez matky upne na první bytost nebo objekt, které na ně nějak zapůsobí, ať už je to člověk, ovce nebo třeba židle.

Ale nejintimnější vztah se vyvine mezi člověkem a částmi jeho těla. Na konci dne, vyplněného putováním, kdy pro nohu nastane čas vysvlékání, bude to nejněžnější a nejšetnější způsob obnažování, při němž se až tají dech. S jakou oddaností a vzrušením je milovaný orgán zbavován svých škrťících obalů, s jakou vášnivou horlivostí je to, co se tu

objevuje před naším zrakem, prohlíženo. Jen pomalu, pomaloučku... poslední vrstva, poslední ponožka; jaká tajemství nám asi odhalí?

Mezi mou nohou a mnou vládla zpočátku, jak se zdálo, ničím nezkalená pohoda. Ale ponenáhlu se začaly na našem štěstí objevovat stíny. Moje pravá noha to sice odbývala sentencemi ve stylu "spolu, dokud nás smrt nerozdělí", ale zatím se zdráhala na našem vztahu opravdu vážně pracovat. Tak jsme si v sobě časem vytvořili jakousi výbušnou směs lásky a nenávisti.

Ve městě Santo Domingo de la Calzada mi moje noha - učiněná markýza - definitivně pohrozila stávkou. Znamená to snad předčasný konec mého putování? Uchýlil jsem se do jednoho městského paláce, který nějaké místní bratrstvo zařídilo jako útulek pro poutníky. Tlusté knihy hostů, jež svědčí o vděčnosti, mi dělaly po tři dny mého pobytu věrnou společnost. Za osamělých večerů jsem četl to, co vzrušovalo moje předchůdce. Nepídíl jsem se po slovech nadšení či radosti, soustředil jsem se na strádání svých předchůdců, na jejich zoufalství a bídu. Hledal jsem spojence, kteří se mnou sdíleli můj osud, bratry a sestry, kteří si spolu se mnou sednou a popláčí a pomohou mi stěžovat si na rozzlobenou nohu. A skutečně: celý sbor nářků mi zazníval v ústrety a natíral balzámem mé rány. "Jsem docela vyřízený," psal hoch z Nizozemí, jenž musel nejprve dva a pak sedm dní čekat, "až se mu zahojí sval na noze." Ze zoufalství si koupil kolo, ale tím se jeho bolesti jen zhoršily. Teď v Santo Domingo pochyboval, zda vůbec kdy dorazí do Santiaga de Compostela. Ale i on listoval v tlustých knihách a narazil v nich na svědectví odhodlanosti. To mu pomohlo: když všichni říkají, že to tak být musí, ani jemu asi nezbývá než zatnout zuby.

"Neklesejte na mysl!" zaznělo mi z drsných hrdel těch týraných, mučených a kulhajících nešťastníků pod boží ochranou. A stále znovu jsem narážel na vyprávění, z nichž jsem mohl čerpat naději, třeba to, jak se natažená šlacha na patě přes noc stáhla. Ten případ se opakoval: příští den jsem mohl poprvé zase chodit bez bolestí. Zůstával jsem ještě jednu noc a pak už bylo jasné, že mám svou nohu zase pod kontrolou. Ale nebyl to žádný z těch zázraků, které se na Caminu de Santiago pravidelně dějí, neuzdravily mě ani modlitby, ale potvrdilo se tak docela běžně přísloví:

"Sdílená bolest je poloviční bolest." Pocit sounáležitosti s mými trpícími předchůdci byl zřejmě účinnou medicínou.

Svatý Dominik de la Calzada (1019 - 1109), stavitel silnic a mostů, byl znám svou trpělivostí, s níž snášel zvraty osudu. Jeho hrob v kostele, který zbudoval na poutní cestě, je jednou ze světcových relikvií, kterou musí podle Aimerica Picauda navštívit každý věřící. Ale pro moderního poutníka má Camino uchystány i jiné relikvie než ostatky sv. Dominika - hlavu Jana Křtitele a kleště, jimiž byly Ježíšovi vytaženy hřeby z rukou a nohou. Přesně vzato celá cesta do Compostely je jednou velkou relikvií, skropenou kapičkami potu všech poutníků, kteří v průběhu staletí vstoupili na tuto cestu.

Prakticky každý poutník, ať již je věřící, nebo ne, přikládá význam skutečnosti, že mnozí jiní před ním se dostali stejnou hrbolatou cestou až k hvězdným pláním. Kdo putoval po celý dlouhý den a vidí, žíznavý a unavený, cíl své etapy před sebou, uvědomuje si pouto, jež ho spojuje s předchůdci, kteří včera nebo před několika staletími pohlíželi na toto město a kochali se jeho noční krásou. Stejně jako dřívější generace, tak i poutníci 20. století prahnou po spojení s něčím, co je mimo ně samé, po tom, co by přineslo úlevu jejich někdy bolestnému vědomí individuality. Ale tato touha po transcendentnu se již neupíná k Ježíši, Panně Marii nebo svatým, nýbrž k jiným osobám. Umožnit tento zážitek "transcendentního" pocitu pospolitosti je dnes, jak se zdá, hlavní atrakcí pouti ke sv. Jakubovi.

Výměna pocitů, které dáváme nebo dostáváme, nabyla v našem každodenním životě charakter nabídky a poptávky - avšak na Caminu platí jiná pravidla. Musíme se třeba naučit akceptovat, že chudí se v tomto kraji s námi štědře rozdělí o svůj skrovný majetek, aniž bychom jim to mohli splatit.

Slyšel jsem mnoho historek o poutnících, kteří si mysleli, že si mohou všechno koupit nebo musí za všechno zaplatit; jsou to moderní varianty klasických legend o poutnících, jež jsou často čerpány z biblické dějepřavy.

Vskutku, skoro všichni moderní poutníci jsou ve srovnání se severošpanělskými venkovany boháči, a přece musí získat zkušenost, že za určitých okolností je snadnější brát než dávat. Mně samému uštědřili tuto lekci v obci Aguiada, kde mě pozvala dál jedna stařenka, když jsem se jí ptal na studnu, která měla být někde poblíž. V chudičké kuchyni, úplně prázdné, až na sporák a rozpadající se skříň, jsem dostal velký pohár vody. O něco později mi ukrojila pár krajíců chleba a s vypětím všech sil otevřela zavařovací sklenici, v níž se nacházely kdoví jak dlouho vlastnoručně udělané chorizos, uzenky, kořeněné paprikou. Co jsem nestačil sníst, musel jsem si vzít s sebou na cestu.

Josefa Leboňová nebyla, jak jsem se dověděl, vdaná. Když jsem se jí zeptal na děti, nápadně ztichne. Tím víc se ve mně ozývá pocit, že jí za to musím něco dát. Ale odmítla - to by přece na jejím místě udělal každý.

V Santo Domingo de la Calzada, kde se moje noha přes noc tak tajemně vyléčila, se před téměř 600 lety odehrál nejslavnější ze všech zázraků na Caminu. Jakýsi mladý německý poutník pohrdl milostnými návrhy hospodské dcerky a ta se mu pomstila tím, že ho obvinila z krádeže. Byl oběšen, ale sv. Jakub ho svým zásahem uchránil před smrtí.

Snad jsem za to mohl sám, ale pokud šlo o hospodské dcerky, byla moje cesta neobyčejně chudá na dobrodružství. Většinou se o moji stravu staraly staré ženy. Nebylo to o nic lepší, ani pokud šlo o pastýřky. Jejich romantická setkání s poutníky kdysi inspirovala básníky; ale možná si církev tyhle historky vymyslela jen proto, aby se zdálo, že je o všem informována. Rozhodně jediné "pastýřky", které jsou potkával v opuštěných krajích severního Španělska, byli... chlapi, dospělí muži a staré ženy.

Aimeric Picaud, zbožný autor průvodce poutníků z 12. století, nevynechal jedinou příležitost, aby napomenul své čtenáře, že Bohu musí sloužit v askezi. Opilost vede k hádkám a prostopášnosti, a rozkoš číhala tehdy podle všeho na poutníka na každém rohu. Proto mnich nabádal k neustálé bdělosti, co se týče "služek hospodských, jež peněz a smilstva lačny, z návodu ďábelského v noci k lůžkům poutníků se přibližovati ve zvyku mají, jakož i žínek povětrných, jež namnoze na lesnatých místech poutníkům do cesty vstupovati si troufají." Měly by být "nejen vyobcovány, nýbrž i majetku zbaveny a odříznutím nosu veřejně označeny."

Snad měl Aimeric Picaud při svém požadavku, odříznout běhnám nosy, na mysli onen zázrak, týkající se poutníka a ďábla, který kastilský král Alfons X. v polovině 13. století opěvoval v jedné ze svých Cantigas - přesně podle zásady: něco se musí hříšníkům přece uříznout!

Ten příběh, o který jde, se týká zbožného kožišníka Giralda, jenž se v noci před svým odjezdem do Santiaga dopustí nevěry a vydá se na cestu bez zpovědi. Po několika dnech se mu zjeví rozhněvaný Jakub a vybídne ho, aby si na důkaz pokání uřízl onu část těla, kterou hřešil. Giraldus je poslušen výzvy, myslí si však, že teď už život nemá žádnou cenu, a vrhne se na svůj meč. Později vyjde najevo, že ta neblahá rada nepocházela od Jakuba, nýbrž od přestrojeného čerta, jenž se za Jakuba vydával. Naštěstí se o tom světec doví a s pomocí Marie, patronky poutníků, se mu podaří ještě včas vysvobodit duši ubohého hříšníka z ďáblůvých drápů a dopravit zpátky do jeho těla. Avšak Marie rozhodne, že onu část těla, kvůli níž to všechno začalo, zpátky nedostane.

Podle mého názoru neobráží takové příběhy nic jiného než kolektivní fantazírování oněch poutníků, kteří - podle Aimerica Picauda - když se přiblížili k Santiagu, z lásky k apoštolovi "smyli ze sebe špínu svého pohlaví". Stalo se to při překročení řeky Lavacolla ve stejnojmenné vesnici.

Lavacolla znamená doslova "umyj si krk". Avšak Picaud nazývá tu obec Lavamentula - "umyj si úd"! Mnich se neostýchal pojmenovat věci pravým jménem. Asi se to jasněji ani nedalo říci, když varoval před ďábelskými svody rozkoše. Dnes by měl dobrák Picaud radost z té cudnosti, která vládne na Caminu. Za jeho doby byly v cíli každé etapy hospody, v nichž nabízely své služby prostitutky; ale moderní poutníci jsou milovníci přírody a nocují v refugios, kde už před západem slunce panuje klid a mír. Kdo za našich dnů vstoupí na Camino, nepotřebuje už přísná napomenutí; stanoví si svá pravidla sám.

Poslední část Camina je zároveň nejdylitější - podobá se Arkádii. Ta rovinatá galicijská krajina v severním Španělsku se mi vtiskla do paměti jako nekonečná paleta malých políček ve všech odstínech zeleně. Všude vidím malé lidské postavičky, které sázejí, sejí, hnojí, pasou dobytek a orají. Ženou zvířata do stájí, vozí úrodu na drkotavých trakařích, nebo vlečou na zádech otýpky se na.

To všechno vidíme, když procházíme kolem: jako by nás ovanul cech dávno minulých časů. A co slyšíme... Kdo u nás ještě zná řeč lidí, kteří jsou zvyklí pracovat s ostatními na polích a rozmlouvat s nimi na velkou vzdálenost? A kdo z nás ještě tráví celý dny se zvířaty a mluví s nimi? Zde ještě takovou zvířecí řeč dokonale ovládají a beze studu používají: psovi, jenž má ovce shánět dohromady, udělíme rázný povel; na ovce se musí jemně, zvláště když mají zdolat překážku; a voly hezky zčerstva pobídneme, aby táhli pluh.

A přitom tu zdejší lidé ani nenapadne, že by se měli nějak lišit od ostatních. Ženy s temně hnědými obličejí, plnými tvářemi a bystrými očima vesměs jako by vypadly z nějaké pohádky bratří Grimmů, když je tak pozorujeme, jak s kotlíkem přikrytým šátkem jdou do lesa za svými muži, kteří tam štípou dříví, nebo jak nesou v košíku na trh vejce. Ale většinou jsou na poli, po boku svých mužů a synů.

Pluh táhne volské spřežení pod hrubým dřevěným jařmem a jeden z mužů přendává vidlemi hnůj z trakaře do brázdy.

Jinde sázejí ženy brambory. Někdy uvidíme i postavy, které nestojí sehnuté na poli, nýbrž se líně plouží po krajině bez jasněho cíle - to jsou staří, poznáme je už z dálky.

Tvář galicijské krajiny má v sobě něco keltského: zídky s navršených kamenů, jež se střídají s velkými vztyčenými břidlicovými balvany, ohraničují pole, z nichž některá ještě nejsou ani oseta, kdežto na jiných už obilí vyhání klasy.

Také uprostřed volné planiny vidíme často velké břidlicové balvany, které se podobají obeliskům porostlých mechem.

Camino de Santiago zde často představuje jen úvozovou cestu, vydlážděnou přírodními kameny, a mezi nimiž kvete vřes a pomněnky. Četné malé dvorce jsou ploché, elipsoidního tvaru a střechy mají pokryté drsnou břidlicí.

Všude lze vidět obrovské duby a vrby; začaly růst někdy ve středověku a teď mají v průměru přes metr. Krajina působí dojmem Praevropy, je to kulturní krajina našich vzpomínek a lidové fantazie. Vytvářeli ji lidé, kteří zde žijí, ale tak jednoduchými prostředky, že se zdá, jako by se kultura a příroda navzájem doplňovaly.

Když mě dělilo od Santiaga už jen několik dní cesty, spatřil jsem v dálce holé hory, které mi dávaly pocit svobody. Ty vrchy jsou sytě zelené, rozsáhlé plochy svítí žlutě - kvete tam kručinka - nebo fialově tam, kde roste vřes. V malé vesničce pod Ligonde jsem si udělal přestávku u jednoho z románských kostelíků, kterými kraj tolik oplývá. Zde dosahují své vrcholné prostoty. Jsou postaveny podle téhož vzoru, ale čím výš stoupáme do hor, tím jsou nižší. Ty široké, hrubě tesané stavby se čím dál víc podobají stodolám, jsou však pravoúhlé. Tyto boží stánky jsou doslova sevřeny mrtvými. Hroby navršené do tří pater obklopují budovy, od nichž je dělí jen několik metrů.

Kostel, před nímž teď stojím, je zasvěcen Santiago peregrino, sv. Jakubu poutníkovi. Před vchodem se tyčí kamenný kříž, dole je vyryt příkaz pro poutníky: "Pětkrát odříkat modlitby Otčenáš, Ave Maria a Gloria."

U městečka Castrojeriz prochází Camino pod slavným Gotickým obloukem, jenž spojuje klášter sv. Antonína s hostincem, který k němu patří. Poutní cesta je zde na krátkém úseku zastřešena. Čas spolu s obrazoborci a kyselým deštěm obrousil na tomto místě ostré hrany, příznačné pro středověký světový názor. Blažení a zatracení dostali na reliéfu kostelního portálu ze 14. století dávno tytéž nevýrazné obrysy. Skoro všechny hlavy scházejí, a mnohé postavy, podle jejichž křídel soudíme, že to musí být andělé, se změnilly v malé, ošklivé se šklebící netvory; kde byly dříve oči, jsou dnes jen trochu větší otvory. Tváře zbožných církevních otců brázdí hluboké vrásky, jako by byli vlečeni za vlasy do pekel. Vypadá to, jako by tento rozpadající se Poslední soud chtěl ilustrovat naše moderní chápání dobra a zla: dnes si musí každý stanovit meze sám!

I na jiných místech je Camino "zastřešen". Klášterní budovy, v nichž byly ve středověku zřízeny hospice pro poutníky, se stavěly většinou přes cestu. V průběhu staletí se mnohé z nich rozpadly v ruiny, ale přemostění často vydrželo.

Skoro všude, kde poutní cesta vedla pod takovouto klenbou, to dříve představovalo symbolické spojení mezi církví a hospicem; šlo zde ruku v ruce zaopatřování potravy pro duši i tělo. Ale může být zjevná popularita tohoto typu stavby založena pouze na symbolice? Nebyl to tak trochu žert, poskytnout poutníkům na té tisíce kilometrů dlouhé cestě alespoň kousek střechy? Nejvíc přispěli k výstavbě sítě přístřeší pro poutníky benediktini. A ti si cenili více svobody hosta než napomínání. Uvědomovali si, že svými střešními konstrukcemi vyvolávají typické pocity poutníka?

Přes svou délku má v sobě Camino něco intimního. Získávání zkušeností je omezeno na zcela určité okolí. Ta dlouhá trasa se trochu podobá obývacímu pokoji. Poutníci jsou kvůli společnosti a výměně informací odkázáni na sebe, ale protože určité místo srazu - jako třeba studna na vesnici - schází, povídají si, tlachají, klábosí, kdekoli se setkají. Každé náhodné setkání je jedinečná směs intimity a antonymity.

Kontakty jsou krátké, ale intenzivní a často neobyčejně zajímavé. Neboť v naší době už je k tomu třeba trocha bláznovství, dáme-li se na takovou pouť - v neposlední řadě proto, že se těžko vysvětluje jiným, proč to děláme. Na Caminu potkáváme mládež, jsou-li prázdniny, ale také dospělí; otce rodin, kteří chápou jednotvárný život ve svých řadových domcích za svého druhu duševní klatbu, a proto vyrazí na cestu; lidé, kteří celé roky sedí naproti stále stejným obličejům, teď vychutnávají svou náhlou samotu, a když na té takřka liduprázdné rovině spatří opuštěnou postavičku, jak se stále přibližuje a zvětšuje, s rozkoší se ptají: "Kdo to asi je?"

Snad se dá nová obliba Camina vysvětlit přívětivostí vesničanů, s níž se po cestě setkáváme, nebo pocitem, jako bychom byli v "obývacím pokoji". Putování splňuje jistou potřebu, dnes většinou skrytou, protože koliduje s naším moderním kodexem chování, předepisujícím zdrženlivost a respektování soukromí a znemožňujícím projevit a přijímat spontánní a nenucená gesta přátelství mimo náš hodně scvrklý okruh "intimních" známých. V tomto směru splňuje Camino, i když je starý jako Metuzalém, dokonale touhu, která se projevila teprve v posledních desetiletích.

Cesta je to, co si z ní sami vytvoříme. Proto se mohl Camino stát kulisou neustále nových náboženských směrů. V podstatě se tzv. Do-it-yourself charakter putování do Santiaga de Compostela v průběhu staletí stal jen ještě intenzivnějším.

Naši novodobí poutníci se chtějí spíše vyrovnat sami se sebou než vykoupit svou vinu u Všemohoucího. Někteří z nich se ani nesnaží dorazit k cíli, a jarmarku v Santiagu se raději vyhýbají. Tito muži a ženy končí svou cestu na Monte del Gozo - Hoře radosti -, na níž středověcí poutníci s úlevou vyhazovali klobouky do vzduchu, když tam hluboko dole spatřili věže katedrály.

Kdyby Camino neexistoval už tak dlouho, mohl by si člověk pomyslet, že je to všechno výsledek vychytralého "novodobého církevního marketingu". Trasa tu leží jako nedokončená hrubá stavba: zařízení interiéru si vyberte podle osobních zálib!

Modernější už to snad ani nemůže být! Jsme částí kolektivu statisíců v průběhu celých staletí. Ale své plány můžeme vytvářet tak, jak se to nejlépe hodí nám. Dalo by se říci, že teprve naše doba, více než tisíc let od objevení hrobu, nabízí skutečné možnosti, jak prožít Camino s jeho zvláštní specifikou - totiž uvědomit si, že na startu a cíli nezáleží: důležitý je úsek mezi nimi. Teprve pro současného poutníka představuje cesta osobní, spirituální zkušenost.

Podpisky

Nahoře: Poutníci si v Santiago de Compostela kupovali mušle, které byly důkazem toho, že absolvovali pouť k hrobu apoštola Jakuba. Postupně se pak Jakubova mušle stala všeobecným atributem poutníků. Prý chránila před úklady zlých nepřátel, před bleskem a nepohodou.

Dole: Autor statě Herman Vuijsje šel v r. 1989 ve stopách poutníků po Camino de Santiago de Compostela.

Dole: Poutníci z celé Evropy putovali různými cestami k apoštolově hrobu. Tato mapa, pocházející z r. 1648, ukazuje nejdůležitější cesty do Galicie, které tenkrát poutníci používali.

Zcela dole: Zázrak Jakuba staršího u šibenice: oběšený nevinný mladík byl apoštolem zachráněn. - Norimberská škola (kolem 1520-1530), Francká galerie, Kronach.

Vpravo: Iniciála ze čtvrté části Knihy Jakubovy, tzv.

Pseudo-Turpina, s vyobrazením Turpina z Remeše, současníka Karla Velikého. V knize se píše o apoštolově uctívání, o jeho životě a smrti a jeho zázracích. Kromě toho kniha obsahuje

slavný Průvodce poutníků. Nejstarší exemplář pochází z doby kolem r. 1140-1150. - Katedrální archiv, Santiago de Compostela..

Nahoře: Apoštolovi učedníci převážejí Jakuba spřežením býků královny Lupy na pohřebiště. V pozadí je vidět loď, na níž bylo Jakobovo tělo dopraveno z Palestiny do Španělska.

- Neznámý mistr, 15. století, Prado, Madrid.

Vpravo: Karel Veliký spatřil v noci hvězdnou cestu. Potom se mu ve snu zjevil sv. Jakub a vyzval ho, aby osvobodil apoštolův hrob od Almoravidů. - Karlova schrána v dómu v Cáchách, 1215.

Nahoře: Pórtico de la Gloria z katedrály v Santiagu de Compostela ukazuje na postranním oblouku z jižní strany obraz pekelných muk a čtyři anděly (v oblouku). - Sochy vytvořil mistr Mateo v letech 1168-1188.

Vlevo nahoře: Pórtico de la Gloria s tympanonem oslavy Krista, čtyřmi evangelisty, osmi anděly z pašijí a čtyřadvaceti starci z Apokalypsy. Na prostředním sloupu poznáváme apoštola Jakuba. - Mistr Mateo, 1168-1188.

Vpravo: Iniciály listiny o udělení jubilejního odpustku v Santiagu de Compostela ve Svatém roce - s Jakubem Maurobijcem, jenž pomáhal křesťanům v bitvě u Clavija.

- Z doby kolem 1500. Katedrální archiv, Santiago de Compostela.

Citát(I):

Svatá ctnost apoštola, jenž byl přepraven z jeruzalémského kraje, září v Galinii v božích zázracích. U apoštolské baziliky totiž Bůh stále koná jeho prostřednictvím boží zázraky. Přicházejí choří a jsou vyléčeni, slepcům se znovu vrátí zrak, chromým se narovnají údy, němí nabudou řeči, posedlí d'áblem se ho zbaví, truchlící najdou útěchu; co však je ještě významnější: modlitby věřících jsou vyslyšeny, jsou z nich sňata břemena provinění a netíží je okovy hříchů.

Z kázání veneranda dies (pamětihodný den) Knihy Jakubovy z 12. století.

Románský kostel sv. Jakuba ve Villafranca del Bierzo z 12. století s Puerta del Perdon (Brána odpuštění). Kdo zde již neměl sílu pokračovat v pouti, obdržel v tomto kostele stejný odpustek jako v katedrále v Santiagu de Compostela.

Předchozí strana nahoře: Mnoho křížů vytesaných z kamene provází poutníky na dlouhé cestě do Santiagu de Compostela.

Zde poutnický kříž u Ma-eru.

Předchozí strana dole: Hrob sv. Dominika (1019-1109), jenž vybudoval na Camino mosty, útulky a cesty pro poutníky.

Nachází se v katedrále v Santo Domingu de la Calzada, na místě, kde prý došlo k slavnému zázraku na šibenici a dalším.

Nahoře: Pohled z Cebreira na hranici mezi Kastilií a Galicií. Cebreiro, brána do Galicie, leží ve výšce 1293

m nad mořem a představuje poslední velký kopec před Santiagu de Compostela.

Vpravo: V kostele Santa Maria la Real je sloužena mše.

Legenda vypravuje, že začátkem 16. století se tu hostie změnila v maso a víno v krev. Každým rokem se 8. a 9. září k tomuto kostelu koná pouť.

Dole: Jakub starší jako poutník. - Hans Gleng, kolem r.

1520. Musée d'art et d'histoire, Fribourg.

Nahoře: Podél Camino de Santiago ukazují četné žluté šipky nebo mušle poutníkům správnou cestu.

Vlevo: Náhorní rovina Nesety.

U San Juan de Ortega.

Kaple nuestra Señora de las Nieves (panny Marie Sněžné) mezi Balsou a San Xilem.

Další strana nahoře: Ovce před klášterním kostelem Santa María del Manzano (Marie Jabloňového stromu) v Castrojeriz.

Další strana dole: Jakub jako poutník v klášterním kostele Santa María del Manzano v Castrojeriz.

Dole: Poutníci u Palas do Rei.

Dole: Dva poutníci ke sv. Jakubovi. Titulní list lipského vydání (1521) Průvodce poutníků Hermanna Kuniga von Vach, který putoval horní cestou z Einsiedeln do Santiaga a odtud dolní cestou dále do Cách. Svou zprávu uzavřel v r. 1495.

Zcela dole: Poutníci ke sv. Jakubovi na cestě do Santiaga de Compostela. - Dřevoryt, 16. století.

Další strana: Panteón Real (Královské mauzoleum) baziliky San Isidoro v Leónu, "Sixtinské kaple románského umění", s freskami z poloviny 12. století.

Citát (II):

Jak šťastni jsou ti, kteří mají u Boha takového přímluvce a dárce milosti! Proč váháš, příteli sv. Jakuba, vydat se na toto místo, kde se setkávají nejenom všechny národy a jazyky, nýbrž i sbory andělů, a kde jsou lidem promíjeny hříchy? Nikdo nemůže spočítat dobrodiní, která apoštol prokazuje všem, kdož ho o to z celého srdce prosí...

Z kázání veneranda dias (paměťihodný den) Knihy Jakubovy z 12. století.

Předchozí strana, uprostřed: Římská silnice a římský most u Cirauqui.

Nahoře: Proutěná kukuřičná sýpka (Hórreo) u Portos.

Vlevo: Krok za krokem se poutník blíží po kamenité cestě k Sandiago de Compostela.

Dole: Keltské kruhové domy u Ferreios.

Nahoře: Poskytování přístřeší poutníkům patří k dobročinnosti. - Vitráž v severní růžici dómu ve Freiburgu im Breisgau, polovina 13. století.

Dole: Poutníci se vyptávají na cestu.

Zcela dole vlevo: V četných ubytovnách se poutníci stravují.

Již Karel Veliký požadoval, aby se poutníkům vycházelo vstříc. Je třeba jim poskytnout alespoň přístřeší, místo u krbu, aby se ohřáli, a vodu, aby uhasili žízeň. Obraz z florentské školy, 14. století, Vatikánská pinakotéka.

Předchozí strana: Katedrála v Santiago de Compostela časně zrána, pohled od Paseo de la Herradura.

Vlevo: Za barokní západní fasádou katedrály v Santiago de Compostela, vytvořenou Fernandem Casas y Novoa mezi r. 1738

a 1750, se skrývá největší románský kostel Španělska.

Nahoře: Compostelana, potvrzení o vykonané pouti do Santiago de Compostela.

Nahoře: Kazatelna románské katedrály v Santiago de Compostela, cílí milionů poutníků. Katedrála byla vysvěcena v r. 1211.

Vpravo nahoře: Botafumeiro, kadidelnice, vážící přes 50 kilogramů. Při velkých slavnostech nádobu rozhoupává osm mužů.

Nahoře: Sv. Jakub. Miniatura z Knihy Jakubovy, 12. století.

- Katedrální archiv, Santiago de Compostela.

Svatý Jakub

44

Jakub starší, jenž podle legendy hlásal evangelium ve Španělsku, byl po svém návratu do Palestiny na příkaz Heroda Agrippy sťat. b711

Začátek vlády Maurů na Pyrenejském poloostrově. Jen království asturské na severozápadě zůstalo křesťanským.

722

Z Asturie se šíří reconquista. Boj s arabskou nadvládou skončil dobytím Granady r. 1492. 768-814

Doba vlády Karla Velikého.

778

Tažení Karla Velikého proti Maurům v severním Španělsku. začátek 9. století Odkrytí údajného hrobu apoštola Jakuba. Světec byl prohlášen patronem Španělska a reconquisty. 950/951

Biskup Godeschalk z Le Puy je považován za prvního poutníka k Jakobově hrobu, jenž přišel z ciziny.

1019-1109

Sv. Dominik de la Calzada zasvětil svůj život péči o poutníky a vybudování Camina. kolem 1100

Vznik starofrancouzského hrdinského eposu Chanson de Roland (Píseň o Rolandovi) anonymního autora.

1119-1124

Doba vlády papeže Kalixta II. Za jeho úřadování bylo Santiago de Compostela prohlášeno arcibiskupstvím (1120). polovina 12. století Vznik prvního průvodce poutníků - Liber Sancti Jacobi (Codex Galixtinus).

1198

Papež Inocenc III. propůjčil Santiago de Compostela privilegium Svatého roku.

1982

Elías Vali-a Sampedro vydal Guia del Peregrino, Červenou knížku poutníka. konec 80. let Nečekaný vzrůst proudu poutníků do Santiago de Compostela.

Montségur - hrad svatého grálu?

Středověký epos Le Roman de Perceval ou le Conte de Graal (Román o Percevalovi neboli Vyprávění o grálu), sepsaný kolem roku 1189 Chrétienem de Troyes, je jedním z nejvíce fascinujících děl světové literatury. Zároveň s ním se zrodil symbol, jenž bude poutat mysl lidí ještě o staletí později: svatý grál, za nímž se vypraví rytíři kulatého stolu krále Artuše.

Když Chrétien psal své vyprávění, ještě sotva kdo slyšel o grálu, avšak když Wolfram von Eschenbach v prvním desetiletí 13. století tuto historii dokončil, šel už tento příběh od úst k ústům. Od té doby zaujímá stále místo v kolektivní fantazii Západu; honily se za ním celé generace hledačů spásy: romantikové, teosofové, antroposofové, stoupenci hnutí New Age... a ve třicátých letech našeho století i temní nacističtí fantastové!

Nemáme žádný důkaz, že grál opravdu někdy existoval. Jeho tvar - mohl by to být pohár nebo miska, meteorit nebo drahokam - je právě tak předmětem sporu jako jeho původ.

Avšak hledání grálu se stalo symbolem pro lidskou snahu o spojení s božstvím, o vnitřní naplnění. V každé době byli lidé, kteří jej podle vzoru rytířů kulatého stolu hledali po celý život. Munsalvaesche, tajemný hrad grálu, v němž bylo podle Wolframa von Eschenbacha toto mysterium uchováváno, bylo možno najít, jak se věřilo, jednou v Dinas Bran ve Walesu, jindy v perském Takt-i-Taqdisu nebo v Montferratu v Katalánsku. Nejčastěji se však poukazovalo na pochmurnou hradní zříceninu ve francouzských Pyrenejích: Montségur!

Tak se dostalo hledání grálu do souvislosti s jednou z nejkrvavějších kapitol středověkých dějin - takzvanými válkami s albigenskými. Když Montségur v roce 1244 po desetiměsíčním obléhání padl, skončila více než třicetiletá krvavá válka, kterou vedla římská církev proti katarům.

S pádem hradu bylo zároveň zničeno jedno hnutí uvnitř křesťanství, které existovalo už od jeho vzniku: gnosticismus.

Známí historikové stále znovu popírali jakoukoliv souvislost mezi legendou o grálu a katarstvím - a fakty to koneckonců také nelze doložit. Dají se ovšem najít symbolické svazky mezi grálem a montségurskými katary a jejich gnosticistickým učením!

V roce 1945 objevil egyptský rolník Muhammad Ali poblíž vesnice Nag Hammadi několik papyrových svitků; ukázalo se, že to je po staletí ukrytá sbírka gnostických rukopisů, mezi nimi také slavné evangelium svatého Tomáše. Do té doby jsme o tomto náboženském hnutí věděli jen ze spisů církevních Otců. Označovali gnosticismus za "kacířství, které se zakládá na travestii křesťanské věrouky, je pošpiněno čarodějnictvím, zatíženo neúnosným balastem mytologických přeludů a vede k propasti, z níž není úniku..."

Ortodoxní katolicismus spatřoval v gnosticismu odedávna svého velkého soupeře. Ve skutečnosti však nešlo o žádné "odštěpení" od hlavního proudu, nýbrž o učení, které by si mohlo zcela jistě, podle názoru znalce gnosticismu Gillese Quispela, činit nárok na to, že představuje skutečný původ křesťanství. Svitky, objevené u Nag Hammadi, jsou opisy textů, které určitě nevznikly později než 150 let po Kristově smrti; jeden pochází podle všeho už z doby kolem roku 50 n.l., a je proto starší než "uznávaná" evangelia, která byla sepsána mezi roky 70 a 130 n.l. Můžeme vycházet z toho, že na počátku křesťanství existovala různá hnutí a katolictví se prosazovalo jako vládnoucí učení teprve v průběhu staletí, často násilně, poté co ostatní směry vyloučilo. Gnostikové patřili k poraženým.

Křesťanské učení považuje člověka za nedokonalého a hříšného. Od dob prvotního hříchu je to bytost pomíjivá, která může být spasena jen cestou milosti skrze Kristovu muka. Jediná neměnná a věčná pravda je obsažena v Božím slově, a to je zákon; člověk na to nemá žádný vliv. Cestu k této milosti a k této pravdě ukazuje církev jako prostředník mezi Bohem a hříšným člověkem. Tímto způsobem byla "pravda" spojena s jedinou institucí - obrat, jímž se toto náboženství stalo praktickým nástrojem římského impéria. Když Konstantin Veliký v roce 313 připravil křesťanství cestu k statutu státního náboženství, zvolil výslovně ten směr, který prohlašoval člověka za nesvobodného a obtíženého hříchem. Zavedením kréda, jednotného uznání víry, které je dodnes základem jak katolictví, tak protestantství, začalo zároveň systematické pronásledování jiných věroučných směrů, především gnostiků.

V rozporu s ortodoxním křesťanstvím nepovažuje gnosticismus člověka za hříšného už per definitionem, nýbrž za nositele božství: skrývá se v něm božská jiskra. Je sice nedokonalý, ale ne proto, že na sebe vzal vinu, nýbrž proto, že si není vědom své božské podstaty. Působením zla, jež udržuje člověka v materiálním světě, ztratil vzpomínku na svůj původ. Ale může být spasen, pokud si uvědomí božství v sobě a najde cestu zpátky. A to je možné jen cestou poznání - gnosis.

V gnostické verzi křesťanství není "Stvořitel" - Jahve ze Starého zákona - Bohem, nýbrž jeho protikladem, pánem zla.

To on stvořením materiálního světa vyrval člověka z jeho duchovního počátku. Přitom si je tento demiurg zrovna tak málo vědom svého opravdového původu jako existence dobrotivého

Boha (srv. Izajáš 45, 5-7), a říká tedy podle gnostiků pravdu, když praví: Mimo mne jiného Boha není.

Neboť pravý Bůh je mu svou podstatou cizí.

Jsa sám nevědoucí, upírá Jahve také člověku vědomost o jeho božské podstatě. Proto má také vyprávění o prvotním hříchu v gnosticismu jiný význam než ve vládnoucím křesťanském učení. Had, jenž Adama a Evu přemluví, aby přestoupili Jahveho zákaz jíst ze stromu poznání, není symbolem zla, nýbrž pomůže naopak člověku k poznání božství: Vůbec nezhyne smrtí, jak Bůh ví: toho dne, kdy z něho pojíte, se vám otevrou oči a vy budete jako Bůh a budete vědět, co je dobré a co zlé (1.Mos.,3,4 f.). Když pak Stvořitel, zachvácen zuřivostí, volá: Prach jsi a v prach se obrátíš (1.Mos., 3,19), je to pro gnostika důkazem: Jahve, demiurg, chce člověka udržovat v nevědomosti, připoutává ho svým prokletím k hmotě a odsuzuje ho tak k utrpení a věčné smrti.

Z tohoto důvodu neuznává gnostické učení Starý zákon a jeho Jahveho, zato tím více uznává Nový zákon. Kristus je pro ně poslem pravého Boha, jenž vstupuje do říše nevědomosti a hmoty, aby připomněl člověku jeho původ. V očích gnostiků není proto Kristův život vyličením muk, nýbrž příkladem, jenž ukazuje cestu, jak se vzdát hmotného světa a přemoci smrt.

Království otcovo je rozeseto po zemi. Avšak lidé je nevidí. (...) Rozetni kus dřeva, a já jsem zde, zvedni kámen, a najdeš mne (Ježíš, citát z evangelia sv. Tomáše).

(Str. 112, sloupec 2) K tomu, aby pochopil Kristovo poselství, nepotřebuje gnostik žádného prostředníka. Spásu hledá v bezprostředním, osobně prožívaném styku s Bohem, Kristem nebo Duchem svatým; instance - církev - by tomu byla jen na překážku.

Dalším podstatným rozdílem mezi gnostickým a ortodoxním učením je křest. Gnostikové jej uskutečňují vložení rukou, nikoli vodou, která je vlastně hmotou! Při tom se dovolávají slov Jana Křtitele: Křtím vás vodou, on vás však pokřtí Duchem svatým (Mk. 1,8). Ježíš skutečně žehnal a uzdravoval vložení rukou a o svatodušních svátcích pokřtil své stoupence Duchem svatým. Pro gnostiky bylo tedy vložení rukou jediným opravdovým křtem, všechny ostatní svátosti považovali za padělky, které připojila církev.

Consolamentum, křest a zároveň vysvěcení na kněze, bylo považováno za okamžik, kdy jednotlivec přijal božského ducha a postoupil blíž k poznání své duchovní podstaty. Toto spásné poznání - gnosis - je možno přenášet jen z jedné osoby na druhou, v nepřetržitém řetězu, jenž začal u apoštolů. Consolamentum mělo prý v posledních dnech katarského gnosticismu ve Francii velký význam.

Pro gnostika je peklo na zemi, neboť zde vrhá demiurg člověka do pout hmoty. Jako prostředek používá hmotné požitky. Rozkoší, nejen sexuální, je člověk odváděn od svého pravého určení. Kouzlo světa ho oslepuje. Proto gnosticismus svět odmítá, neboť teprve když se člověk osvobodí od pout hmoty, může dojít spásy, jen tak může dospět k tomu, co je v něm božského. Království je v tobě a mimo tebe, stojí v evangeliu sv. Tomáše. Nalezneš-li sebe sama, budeš nalezen. Nenajdeš-li sebe sama, budeš žít v chudobě (v zajetí hmotného světa - pozn. autora). A promeškáš-li čas, abys našel sám sebe, čeká tě zkáza.

Toto pojetí dodává gnosticismu výraznou tendenci k individualismu. Jak psal jeden z jeho odpůrců, každý gnostik má do jisté míry své vlastní evangelium. To je pravda, jenže pro gnostika v tom není nic odstrašujícího, je to naopak jediná cesta ke spáse. Mnoho gnostických spisů se vyznačuje smyslem pro svobodu, jenž se dá těžko spojit se snahou církve předepisovat věřícím, podle které pravdy mají žít. Gnostické hnutí také, na rozdíl od katolického křesťanství, nikdy nevytvořilo mocenský aparát. "Církev," píše Gilles Quispel, "se stala znamenitou vůdkyní.

Organizace, manažer, zvítězila nad individuálním duchem. To byla reakce na gnosticismus, neboť ten kázal obracet se do sebe. A to žádný vůdce nemůže schvalovat..." Badatel končí břitkým srovnáním: "Velikost Říma nebyla nikdy v tom, že by plodil myslitele, zato však měl

znamenité vůdce. A i dnes dělají manažerům těžkosti ti, kteří samostatně myslí." Jaké těžkosti s tím měla církev, ukazují dějiny.

"Prvotní obec" v Jeruzalémě, která vznikla v prvních letech po ukřižování Ježíše Krista, se ještě přísně držela židovského zákona a lišila se od ostatních sekt jen vírou, že Kristus byl oním odpradávně očekávaným Mesiášem. Pavel však hlásal evangelium i mezi Židy, žijícími mimo Palestinu, a mezi pohany. Lidé, kteří neznali hebrejské pozadí nového učení, chápali podstatu Kristova poselství stále více jako zjevení vyššího poznání, jímž se mohl člověk zbavit neviditelných mocností, řídících tento svět. Bez návaznosti na historii svazku mezi Bohem a vyvoleným národem dostalo evangelium mnohem mystičtější a psychologicky hlubší charakter, bylo pojmáno jako kosmické drama, v němž měl člověk jako individuum své místo. Toto pojetí, ovlivněné rovněž perskými a indickými představami, se stalo základem gnostického učení, které se rozvíjelo mezi charismatickými skupinami v Sýrii a zvláště ve městě Edessa. Edessa, dnes turecká Urfa, kde Addai - snad apoštol Tomáš? - hlásal svou víru, se stala křesťanskou již několik let po Ježíšově smrti.

Dlouho nebylo jisté, zda získá převahu křesťanské učení formulované apoštolem Pavlem a povýšené Konstantinem Velikým na římské státní náboženství, nebo gnosticismus. Mnoho věřících totiž odmítalo dogmata a vyznání víry, jež nedávala odpověď na jejich existenciální otázky, zato se však snažilo prohloubit svou osobní víru. Avšak proti spojené moci církve a státu neměli šanci, byli v celé říši pronásledováni a vražděni.

Gnostikové ze Sýrie a Edessy, kteří již záhy uprchli do odlehlých arménských hor, kladli odpor nejdéle. Teprve v 9. století byli podrobeni a zčásti deportováni do Bulharska.

Tam našlo jejich učení odezvu nejprve mezi sedláky a drobnou šlechtou. Později se bogomilové, jak si začali říkat podle kněze Bogomila, rozšířili po celém Balkáně. V Bosně mohli vzhledem k politickým zmatkům jít po několik staletí vlastní cestou. Kolem roku 1200 byla Bosna centrem hnutí, jež se šířilo po celé Evropě a jehož duchovní vůdce byl jakýmsi "papežem" alternativní církve. Řím posílal do povstalecké oblasti jedno křížácké vojsko za druhým a deptal sedláky tak dlouho válkou, drancováním a inkvizicí, že bogomilové nakonec uvítali Turky, kteří se zde objevili kolem roku

1400, jako osvoboditele a přestoupili k islámu.

Během těchto století však jejich myšlení zapustilo kořeny v severní Itálii, v údolí Rhône, v Champagne a ostatních krajích severní Francie, a dokonce i ve Flandrech a v údolí Rýna. Jeho přívrženci byli nazýváni kataři, tj. čistí, podle řeckého slova katharsis (očista). Z toho pak později vznikl hanlivý název "kacíř" - analýza dějin píše prostě vítězové...

Nejvíce se toto hnutí rozšířilo v jižní Francii, která v době vrcholného středověku zaujímal v dějinách zvláštní místo. Zatímco se všude jinde v Evropě obyvatelstvo po staletích úpadku stěžejí znovu pozvedalo, zaznamenaly obchod a kultura v oblasti dnešního Languedoku největší rozkvět.

Krajem vedly důležité obchodní cesty, probíhala zde živá výměna s maurskou kulturou ze Španělska, byly ochotně přijímány nové ideje. V tomto liberálním klimatu rozkvetl gnosticismus, mimo jiné proto, že klerus byl zkorumpovaný, rozhazovačný a naprosto neschopný vést lid. Neočekával od věřících nic, než aby zůstali věrni církvi, což se projevovalo téměř výlučně v odvádění desátků. Naproti tomu kataři neměli žádné materiální požadavky, zato poskytovali svým stoupencům hluboké náboženské prožitky. Lid si tento rozdíl jasně uvědomoval.

Na rozdíl od ostatní Evropy se v Languedoku udržovala sociální mobilita a živá výměna mezi měšťany a šlechtou.

Kolem četných malých dvorů se rozvíjel bohatý kulturní život. Ženy se těšily vážnosti, a jestliže vlastnily pozemky nebo byly šlechtického původu, jednalo se s nimi jako s rovnoprávnými mužům. Literatura, hudba a poezie zaznamenávaly nejvyšší rozkvět. "Psalý se a zpívaly písně," poznamenává Gérard Zuchetto, sám moderní trubadúr, "které lidi vyzývaly,

aby byli svobodni. Měli se osvobodit od poručnickování církve, zbavit se nutnosti psát v latinském jazyce..."

V době, kdy knihy psali mniši a církev dohlížela na vše, co se dělo, to přirozeně působilo jako roznětka. V Římě nebyli nadšeni tím, že katarři zpřístupnili svým stoupencům evangelia v lidové řeči - okcitanštině. Dalším třecím bodem byla skutečnost, že ženy hrály u katarů v duchovní oblasti důležitou úlohu. Měly rovněž právo kázat a směly udělovat svátost, kterou samy přijaly - consolamentum.

Impulz, který daly hnutí ženy, byl jistě obrovský. Gérard Zuchetto se domnívá, že katarský perfect (parfait) - dokonalý muž - sloužil jako reálný vzor trubadúrovi, opěvujícímu dvorní lásku (Minne). Perfect byl dobrý, cudný, měl čisté srdce a ducha a hledal svět božství. Po languedockých zámcích, v nichž trubadúři za tónů arabské hudby vyzývali své šlechtické posluchače, aby se zbavili tělesných pout, oddali se čistě, nehmotné lásce a vzdali se světa, si idea "dvorní lásky" podmanila celou Evropu.

V tomto světě trubadúrů se zrodila také legenda o grálu...

Koncem 12. století vylíčil Chrétien de Troyes ve svém díle Conte du Graal (Vyprávění o grálu), jak Perceval le Gallois (Parceval Galský) hledal svatý grál. Chrétien pocházel ze severní Francie a jeho vyprávění patrně nijak nesouviselo s událostmi v Languedoku. Když však Wolfram von Eschenbach o několik desetiletí později legendu dokončil, poznamenal, že Chrétien znal jen část této historie; její původ kladl do... Provence.

Tu se před nimi zjevila posvátná nádoba grálu, z níž se linuly rozličné libé vůně (...); nese ji panna a je v ní uchována část svaté krve našeho požehnaného Ježíše Krista; může ji však vidět jen dokonalý muž.

(Historie krále Artuše a rytířů jeho kulatého stolu od Thomase Maloryho) (str. 119, sloupec 2) Pověst o grálu začíná Josefem Arimatejským, zámožným Židem, jenž dal svou vlastní hrobku k dispozici pro Kristovo mrtvé tělo. Podle jedné verze vložil ruku na pohár, který použil Kristus při poslední večeři. Jiná verze tvrdí, že šlo o nádobu, do níž Josef zachytil krev umírajícího Krista.

Později uprchl Josef s tímto grálem a několika Ježíšovými učedníky z Palestiny. Údajně se dostali až k ústí Rhôny v jižní Francii, kde se ještě dnes slaví koncem května jejich bájný příchod. Podle jiné verze doputoval Josef dokonce až do jižní Anglie.

Legenda praví, že se Josefovi stoupenci shromažďovali kolem kulatého stolu, na němž stál grál. Bylo tam místo pro 13

osob - narážka na poslední večeři Páně; avšak jedna židle, na níž sedával Jidáš, zůstávala neobsazena. Na Munsalvaesche, hoře spásy, byl pro grál vybudován hrad, v němž sídlil jeho stálý strážce, král-Rybář, v čele řádu rytířů. Avšak strážce svátosti byl záhadným způsobem - buď proto, že ztratil víru, nebo že podlehl lásce k ženě, což se nesrovnávalo s jeho slibem čistoty - zasažen ranou, která se nehojila. Poté krajina kolem hradu svatého grálu vyprahla a změnila se v holou pouštinu, která měla znovu rozkvést teprve tehdy, až se král-Rybář uzdraví.

V tomto bodě se legenda o grálu mísí s mýtem o králi Artušovi a dvanácti rytířích kulatého stolu. Jejich ideál dokonalého rytířství dostává smysl, když jim připadne úkol najít grál a vysvobodit krále-Rybáře. Odměnou jim bude pravda v duši a spojení s božstvím. Dotek sangrealu - grálu - vede k transformaci a zdokonalení.

Jen tři Artušovi rytíři se dostanou ke grálu, mezi nimi Parsifal (Perceval). Když však přichází k hradu, nenachází prostá slova soucitu, která by vykoupila Anfortase, strážce grálu. Teprve po letech marného hledání, během nichž se jeho náklonnost k násilí a tělesné rozkoši změnil v "Minne", lásku nehmotnou, která mu dodá hloubavost a oduševnělost, přichází znovu k Munsalvaesche a přináší spásu trpícímu.

Vliv legendy o grálu na ducha středověku byl obrovský. Tím více udivuje, že církev v době, kdy vládl opravdový kult relikvií, ani jednou neupozornila na symbol, jemuž se všeobecně

přikládal velký význam. Poznala snad v legendě symboly jiných kultur nebo kacířství? Jisté je, že se grál stal populární v době, kdy rozpory mezi Římem a katary vrcholily. Je opravdu pouhou náhodou, že římská církev právě v této době učinila eucharistii hlavní součástí obřadu mše?

Mešní pohár připomíná představu grálu jako poháru a dogma o transsubstanciaci (1215), podle něhož se chléb a víno v poháru podávaném při večeři Páně změnilo v Kristovo tělo a krev, zvláště nápadně odporuje učení katarů, kteří chtěli užít božství zbavené jakýchkoli hmotných pout. Proto se také objevila teze, že legenda o grálu měla přimět katolíky u severofrancouzských dvorů k ráznému zákroku proti kacířům v Languedoku. Nevzniklo snad Chrétienovo dílo z příkazu hraběte Flanderského, jenž dával každého "kacíře", kterého se mohl zmocnit, upálit?

Pokud snad církev doufala, že legenda o grálu ztratí s porážkou katarů v Languedoku svou výbušnou sílu, byla na omylu. Neboť i v jiných zpracováních příběhu, zejména v "Parzivalu" Wolframa von Eschenbacha, se dají prokázat prvky gnosticizmu. Wolframova symbolika je zaměřena na životní cestu, přičemž člověk musí nejprve hledat sebe sama, aby pak našel grál a tím také božství.

Nakolik byl Languedoc počátkem 13. století opravdu "katarský"? Podle odhadů sympatizovala s katary polovina obyvatelstva, ale jen část z nich se počítala ke credentes - věřícím. Učení vyžadovalo, aby se věřící vzdali hmotných statků a odřekli se světa. Perfecti (parfaits) přijímali consolamentum - křest vložení rukou, jenž byl od dob apoštolů předáván v nepřetržitém sledu dál; znamenal dotek Ducha svatého a předání spásné gnosis. Potom perfecti opouštěli domov a táhli do světa, aby kázali u šlechtických dvorů i v chýších chudáků; kostely neznali.

Církev se hned od začátku pokoušela zamezit šíření katarského učení, nenacházela však u languedockých vladařů takovou podporu, jakou by si přála. Při disputacích s představiteli kléru se perfecti ukázali jako rovnocenní, ne-li lepší řečníci. Proto sáhli biskupové a opati, shromáždění při jedné takové příležitosti v roce 1165

v Lombers, městečku nedaleko Albi (proto se kataré v jižní Francii nazývali také albigenští) po své poslední zbrani: otevřeně pohrozili klatbou, před níž se chvěli i císařové a králové, neboť vyobcování pro ně znamenalo politickou smrt. Ale kataré se jen obrátili k tribuně, na níž byla shromážděna skoro celá vysoká šlechta Languedoku, a zvolali:

Slyšte! Naše víra je ta, kterou vyznáváme my sami!

Otevřené přiznání, že se nebojí vyobcování, působilo v té době jako politický dynamit. Slova, která padla v Lombers, měla mít pro jižní Francii osudné následky!

Inocenc III., jenž zasedl v roce 1198 na Svatý stolec, považoval za svůj nejdůležitější úkol učinit z církve nespornou vládkyni světa. Během svého úřadu, který spravoval až do roku 1216, přijal mezi své vazaly císařství cařihradské, království srbské a bulharské a Palestinu, obsazenou křižáky. Byl to ovšem rovněž on, kdo vyzval k boji ohněm a mečem proti katarům a bogomilům.

V červnu 1209 vtáhlo do údolí Rhône obrovské vojsko křižáků.

V jeho čele stál opat Arnold Amalrich z Citeaux a velitel Simon z Montfortu. Po zavraždění jednoho z jeho legátů se papeži konečně podařilo získat pro tento plán francouzského krále Filipa II. Augusta, v neposlední řadě tím, že mu slíbil kořist. Zabírejte statky hrabat, baronů a měšťanů, kteří se nepodílejí na boji s kacíři, psal Inocenc III.

Neváhejte a připojte jejich pozemky ke svým polnostem.

Poté vtrhla do nejbohatšího kraje západní Evropy nescetná vojska rytířů a loupežné tlupy. 22. července rozbily stany před Béziers, bohatým městem, jehož počet obyvatel nesmírně vzrostl díky tisícům uprchlíků. Příštího dne z něho zbyly jen kouřící trosky. Krvavá jatka se nedají popsat, vraždilo se bez ohledu na osobu. Na otázku, zda se ve městě nemají ušetřit katolíci, odpověděl opat Arnold ze Citeaux: Pobijte je všechny! Bůh už ty své pozná!

Při tomto masakru přišlo o život zhruba deset až dvacet tisíc lidí - počet, který vedl spisovatele Yvese Rouquetta k prohlášení, že to, co se dělo v Languedoku, lze přirovnat k atomovému útoku na Hirošimu. Vzhledem k tomu, že obyvatelstvo Evropy představovalo tehdy jen pět až deset procent dnešního počtu, není toto srovnání vůbec přehnané: musíme jen počet obětí znásobit deseti... A to byl teprve začátek!

Po Béziers podnikla vojska útok na městečko Minerve. Na obrovské hranici našlo smrt sto šedesát katarských perfectů.

Očití svědkové vyprávěli, že mnozí šli na smrt za zpěvu - neboť zničení těla pro ně znamenalo spásu.

Na cestě do Toulouse se úporně bránila víska Bran. Když se obránci po několika dnech vzdali, byli "přiměřeně" potrestáni: byly jim vypíchnuty oči, uříznut nos a vytržen jazyk. Jeden muž, jemuž bylo jedno oko ponecháno, vodil tragický zástup sta vrávorajících ubožáků, kteří to přežili, po dva dny kolem dokola, než přišla pomoc. Král aragonský a další vladaři ze severního Španělska přispěchali hraběti Raimundovi VI. z Toulouse na pomoc, ale i jejich armáda byla u Muretu křížáky rozdracena. Toulouse a Languedoc čekala léta utrpení. Hrabě Raimund je tragická postava; byl věrným synem církve, zdráhal se však podílet na strašlivých činech, které církve vyžadovala.

Ukrutnosti v jižní Francii trvaly půl století. Poté už patřil blahobyt kraje minulosti, bohatý kulturní život zanikl. V této nejhustěji zalidněné části Francie klesl ke konci století počet obyvatelstva na necelou třetinu.

Languedoc se z této rány už nikdy zcela nevzpamatoval.

Pevnost Montségur byla v roce 1204 před zahájením křížové výpravy znovu vybudována Raimundem de Péreille.

V následujících letech krvavých jatek měl v sobě nepřístupný Montségur magickou přitažlivost a stal se duchovním centrem katarství.

Teprve v roce 1243, poté, co křížácké vojsko slavilo triumf v celém Languedoku, bylo zahájeno obléhání hradu, který po deset měsíců dokazoval, že je téměř nedobytný. Obránce tajně zásobovali potravinami obyvatelé vesnice pod Montségurem, kteří znali každou stezku. Když ale v noci před Vánoci roku

1243 pronikli baskičtí žoldněři, všichni rození horolezci, na vrcholek kopce vedle hradu a podřezali jeho obránce, obranná fronta zakolísala.

V březnu 1244, v noci před kapitulací, se vůdce katarů Amiel Aicard a tři další perfecti spustili po laně ze skalní stěny a dostali se s tím, co bylo později nazýváno "pokladem katarů", přes linie obléhajících. Podle ústního podání byl prý této noci na sousední hoře Bidorta zapálen oheň, jenž byl pro ty, kteří zůstali uvnitř hradu, znamením, že nyní mohou zemřít v pokoji: jejich největší poklad byl v bezpečí, ukryt někde v skalních průrvách a jeskyních Sabart+su.

Tento "poklad" vyvolal nesčetné dohady. Byly to materiální hodnoty? Nebo tajné spisy, obsahující katarské učení? Či to byl grál? Často byla vyslovována teze, že kataři měli po celou tu dobu v majetku pohár z poslední večeře Páně a ukryli ho jako svůj nejcennější majetek v jedné z četných jeskyň v okolí Montséguru. Dokonce ještě dnes lidé stále znovu pátrají po pokladu - zatím marně, možná už proto, že materiální relikvie měly pro katary jen malou cenu. Jak se však zdá, měli čtyři perfecti za oné pověstmi opřádané noci u sebe skutečně něco, co bylo pro ně nejcennější - byli to oni sami, a tudíž možnost zachovávat dál consolamentum.

Neboť jejich smrtí by byl nepřetržitý řetěz křtu vložení rukou, sahající zpět až k apoštolům a Ježíšovi, přerušen.

Jak cenný byl pro katary tento ritus, dokládá událost, která podle mínění historika Michela Roqueberta představuje "skutečné tajemství Montséguru": krátce před pádem hradu prosilo asi dvacet žen a mužů Bertranda Martiho, vůdce perfectů, aby směli přijmout consolamentum.

Jako prostí věřící by si při předání Montséguru mohli zachránit život, zatímco toto zasvěcení pro ně znamenalo jistou smrt. Když pevnost 16. března 1244 definitivně padla, patřili tito krátce předtím zasvěcení k dvěma stům pětadvaceti perfectům, kteří byli odvedeni na louku na úpatí hory a tam upáleni.

Snad ještě víc než zbraněmi byl Languedoc přemožen novým mocenským nástrojem, který papež zřídil speciálně pro boj s katarý: inkvizicí. Ta byla z velké části v rukou řádu dominikánů, jenž byl založen v roce 1216 Dominigem de Guzmánem, pozdějším svatým Dominikem. Z příkazu Inocence III. se předtím po mnoho let marně pokoušel obrátit svými kázáními obyvatelstvo Languedoku na pravou víru.

V prvních letech používala inkvizice mučidel, ještě málo místo toho nasazovala jemnější psychologické prostředky, aby vyvolala strach a nejistotu. V některých jihofrancouzských oblastech bylo veškeré obyvatelstvo systematicky podrobováno výslechům a jediný způsob, jak uniknout inkvizitorům, byl udávat jiné. Na protokolech výslechů inkvizitora Jacquese Fourniera mohl historik Emmanuel Le Roy Ladurie názorně ukázat, jak se inkvizici podařilo úplně rozvrátit sociální strukturu pokojného společenství rolníků ve vesnici Montailou - každý se stal každému nepřitelem. Montailou nakonec zaniklo v plamenech... a inkvizitor Jacques Fournier zasedl na papežský stolec...

Katarští perfecti skončili na hranici. Inkvizitoři dali dokonce vykopat tělesné ostatky zemřelých, aby je spálili.

I domy, v nichž se perfecti kdysi scházeli, byly spáleny.

Měla být vymýcena každá stopa zla. O tom, jaké podpoře se katarři těšili u obyvatelstva, svědčí fakt, že se ti, kteří přežili, mohli ještě dlouho volně pohybovat po kraji.

V podzemí vznikl celý systém skrýší. Avšak smyčka se stahovala stále těsněji. V roce 1321 byl vyzrazen a upálen poslední perfect. Řetěz consolamenta byl navždy přerušen, katarři byli vyhlazeni.

Počátkem 20. století se skupina mladých intelektuálů z Languedoku náhle nadechla pro katarství, vedl je Antonin Gadal, učitel z Ussat-les-Bains v údolí Ari+ge. Jeho zásluhou se stal Ussat v následující době poutním místem pro okultisty a esoteriky nejrůznějšího ražení.

Podle Gadala byly jeskyně kolem Ussatu, jenž je oddělen od Montséguru nehostinným horským hřbetem, posledním útočištěm katarů poté, co pevnost padla. Někde zde prý uprchlí perfecti ukryli i grál, "poklad katarů". V obrovské jeskynní "katedrále" v Lombrives prý Amiel Aicard ještě po desítky let tajně kázal, a zde prý bylo v posledním boji zadrženo pět set katarů, kteří tu tak přišli o život. Dále se Gadal domníval, že ke katarství patřil kult slunce. To vyvodil z faktu, že pevnost Montségur byla vybudována tak, aby do ní pronikalo světlo v den slunovratu. 21. června je zároveň svátkem apoštola Jana, kterého katarři uctívali. Jeskyně v Ornlaku byla, jak se zdá, rovněž orientována podle slunovratu, a když Gadal v této Betlémské jeskyni objevil vyrytý pentagram a druidský stůl, domníval se, že má před sebou chrám katarů, jejich svatyni. Pod jedním balvanem vykopal meteorit zasazený do neopracované kamenné vázy. Byl to grál?

Byl Gadal vizionář, nebo fantasta? Historik Walter Birks byl na počátku třicátých let přesvědčeným okultistou, Gadalovým stoupencem a dezignovaným nástupcem. Jak si vzpomíná, ztratil víru v ussatského učitele, když "spatřil antickou sošku Isidy, kterou Gadal v jeskyních vykopal. Pro něho byla důkazem, že katarství mělo styky se starověkým Egyptem.

Patrně zapomněl, že jsem mu ji sám daroval. Pocházela z káhirské prodejny suvenýrů." Fakta byla pro Gadala důležitá zřejmě jen tehdy, když mluvila ve prospěch mýtu!

V roce 1931 se vydal na cestu do Montséguru Otto Rahn, mladý Němec, jenž sám o sobě napsal, že přišel na svět v Michelstadtu v Odenwaldu "za magické záře grálu".

Rahn se utápěl v romantických mýtech minulosti. Setkání s Gadalem a seznámení s jeho pamfletem Cesta svatého grálu bylo pro něho zjevením. Po návratu do Německa napsal knihu, kterou nazval Křížová výprava proti grálu a v níž mimo jiné tvrdil, že Montségur je

Munsalvaesche, hrad svatého grálu, o němž čteme u Wolframa von Eschenbacha; a jeho Parzival je ve skutečnosti hrabě Trencavel, jenž zoufale bránil svou zem a katary proti křížáckým vojskům papežovým; "pokladem katarů" je pak grál, který Amiel Aicard ukryl v jeskyních u Ussatu. Ovšem grál nebyl pro Rahna pohár z poslední večeře Páně nebo miska, do níž byla zachycena krev umírajícího Krista, nýbrž drahokam, stejně jako pro Wolframa. Rahn v něm viděl kámen, jenž prý podle prastarých mýtů kdysi zdobil korunu nebo čelo Luciferovo a umožnil mu poznání... dokud jej neztratil, když ho vyhnal z nebe pravý Bůh. Lucifer, padlý anděl, je demiurg, zaslepený stvořitel Jahve, jak ho traduje gnosticismus.

Divokých Rahnových spekulací by si asi sotva kdo všiml, kdyby nevzbudily zájem nacistů, a to zejména říšského vůdce SS Heinricha Himmlera. Zmatené spleti myšlenek, kterou nacisté vytvořili z mystiky, starých hrdinských eposů a gnosticizmu, se v minulosti nevěnovalo mnoho pozornosti, a tak si jen málokdo uvědomuje, že Hitlerův brutální rasismus byl výplodem Thulegesellschaft, tajného spolku okultistů a fanatických vyznavačů velkoněmeckých idejí. Tato společnost propagovala čistotu "germánské krve" - Hitler později sám mluvil o "grálu německé krve" a odvolával se na postavy z bláznivých mýtů, Hyperborejce, milované syny boha slunce. Původ árijské rasy hledali stoupenci tohoto pobloudilého učení v ultima Thule, na mrazivém severu nebo v Tibetu.

Na průkopníka těchto zmatených idejí se pasoval Heinrich Himmler, jenž počátkem třicátých let vybudoval ze svých esesmanů elitní sbor o padesáti tisících, později dokonce o dvou stech tisících členů. Himmler horoval pro staré mýty a vytvořil z SS podle vzoru řádu německých rytířů a řádu templářů "černý řád smrti", jehož emblémem byla lebka.

K iniciačním obřadům SS patřila služba v koncentračních táborech, tam byl zocelován jejich charakter, aby mohli hájit čistotu krve... Zvlášť otřesná byla činnost tajného oddílu SS Ahnenerbe (Dědictví předků), jenž měl vytvořit okultní nacistickou ideologii a nový "světový názor" podepřít "důkazy". Ahnenerbe organizovalo výpravy do Tibetu, na Island a do Finska, kde pátralo po stopách Pragermánů, zabývalo se výzkumem staré germánské čestné služby a pokoušelo se přizpůsobit křesťanství novému "světovému názoru"; měli dokonce v plánu árizovat Ježíše nebo "objevit" páté evangelium, sepsané "neznámým" světlovlasým apoštolem.

Členům Ahnenerbe se po skončení války podařilo zničit téměř všechny doklady o činnosti organizace. Když velitel oddílu Wolfram Sievers stanul konečně před soudem v Norimberku, musel se zodpovídat jen z části šílenství, k němuž dával i on podnět: z nelidských lékařských pokusů, prováděných z příkazu Sieverse a Ahnenerbe v koncentračních táborech.

Aby vůbec mohl předělat křesťanský světový názor ve smyslu nově chápaného germánství, musel se (Himmler) vrátit zpět ke všem možným okultním ideologiím, kterých přece bylo koneckonců v dějinách Západu dost. Bádalo se například o grálu, přešlo se i na katary a valdenské, aby se už z raného středověku vytěžily důkazy o tom, že křesťanství - podle toho, jak se projevovalo - chtělo mít nad lidmi určitou moc - a v tom je chtěla SS překonat. Nepadlo ovšem ani slovo o tom, že tak lidé upadnou do docela nového područí.

(Z interviewu s profesorem Karlem Hüserem.) (Str. 131, sloupec 2) Jistou představu o Himmlerově okultním blouznění získáme ve Wewelsburgu u Paderbornu; říšský vůdce SS jej přeměnil na řádové ústředí pro svou elitní organizaci, za což muselo zaplatit svým životem několik tisíc vězňů z koncentračních táborů. Megalomanské stavby, umístěné v soustředných kruzích kolem hradu, měly představovat ideologické centrum třetí říše. Hrad SS jako diamantové jádro nového světa - tak to chtěl Himmler mít.

Dnes je ve Wewelsburgu mládežnická noclehárna a malé muzeum.

Co měl Himmler na mysli, poznáme nejspíš podle bizarní hradní síně a krypty: je to obrovská hala s kopulí, korunovanou svastikou. Dopadající světlo jí dává stroze sakrální ráz. Seřazené do kruhu stojí zde židle určené pro nejvyšší velitele SS; je jich dvanáct jako u poslední večeře Páně nebo na Artušově hradě Camelotu.

Jednou se na Himmlerův psací stůl dostala Křížová výprava proti grálu od Otto Rahna. Himmler shledal knihu "vhodnou" a nařídil, aby byl autor přijat do SS. Rahn byl přidělen k oddílu SS a zařazen do Himmlerova osobního štábu. Himmlera fascinovaly nejen Rahnovy teze ohledně grálu, nýbrž i katarství. Vždyť i katarové odmítali "židovský" Starý zákon a zahubily je machinace proradného Říma. Nacisté vítali každý útok na "maloměšťácké" křesťanství a gnostickou cestu srdce k božství v člověku si vykládali podle svého.

Rahn píše, že grál nepřinesl do Francie Žid Josef Arimatejský, nýbrž germánský národ Vizigótů, jenž jej ukořistil během stěhování národů při drancování Říma...

Fakt, že kataři založili svou říši v jižní Francii, svědčil podle Rahna o tom, že byli pokrevně spřízněni s "árijskou rasou".

V katarství přetrvávala až do 13. století, do doby Chrétiensovy, v plné aktivitě moc, nezávislá na Judei a na římském Vatikánu. Tato síla neměla zapotřebí smývat ze sebe židovskou mytologii, protože ji nikdy nepřevzala.

(Otto Rahn: Luciferovo dvorní služebnictvo) (Str. 134, sloupec 2) Rahn propagoval "obnovu katarství", jež měla vyjít z Montséguru, a Himmler ho v tom podporoval. Když se pak Rahn dostal znovu do Francie, byl v jeskyních Sabart+su přistižen při falšování "katarských" kreseb, nařčen ze špionáže a vyhoštěn ze země. Jeho další kniha, Luciferovo dvorní služebnictvo, je nepokrytě antisemitská - avšak v té době už se esesácká kariéra Otto Rahna chýlila ke konci. Ani služba v koncentračním táboře Dachau ho zřejmě nezocelila.

Hodně se spekulovalo o tom, co následovalo. Nesnesl snad tento intelektuál katovskou práci? Nebo se mu staly osudnými homosexuální sklony? Či snad - ironií osudu - odhalil ve svých žilách židovskou krev? Tak či onak, požádal o propuštění z SS a brzy poté, 13. března 1939, ho stihla smrt - podle výpovědi Karla Wolffa, šéfa Himmlerova štábu, "za sněhové bouře v rakouských Alpách". Tam však bylo v oněch dnech jasné, slunečné počasí...

Za druhé světové války prý němečtí vojáci "při pátrání po grálu" prohledali sabart+ské jeskyně. Od té doby se stále vynořují legendy o nacistických badatelích v Montséguru a o tajemném zmizení Otto Rahna. Podle jedné verze prý nacisté dokonce grál našli a v noci 2. května 1945 jej shodili nad skalní rozsedlinu v Schleigeisském ledovci nedaleko Salcburku. Kdo se od té doby odváží do přílišné blízkosti, riskuje život. Tak se to alespoň tvrdí.

Fantastické povídky!

Od té doby, kdy Antonin Gadala a jeho akolyta Otto Rahn uveřejnili své teorie, uvádí se Montségur stále častěji do souvislosti s grálem. Znovu ožil zájem o katary a Languedoc mezitím dostal název Pays Cathare (Katarský kraj), byť jen proto, aby přilákal turisty. Montségur a jeskyně Sabart+su jsou dnes poutními místy, která vyhledávají především rosenkruciáni z Nizozemska a Německa. Pokládají se opět za reinkarnaci starých katarů a grál považují za svůj nejsvětější symbol. K těmto poutníkům se přidružují stoupenci nevyzpytatelných hnutí New Age, kteří se cítí přitahováni učením, podle něhož musíme hledat Boha ve vlastním srdci.

Nyní se konečně objevila královna. Její tvář zářila tak jasně, že se všichni domnívali, že nastal nový den. Měla na sobě šat z arabského hedvábí a na zeleném hedvábném šátku nesla souhrn rajske dokonalosti, začátek a konec veškerého lidského snažení! Tento předmět se nazýval "grál" a překonával všechny představy o pozemské blaženosti.

(Wolfram von Eschenbach, Parzival 1,5.) (Str. 135, sloupec 2) Je však Montségur opravdu hradem svatého grálu? To je téměř vyloučeno. První vyprávění o grálu bylo sepsáno zhruba dvacet let předtím, než byl hrad jako útočiště katarů vybudován! A může být grál bájným "pokladem katarů"? Walter Birks, po Otto Rahnovi nejmilejší žák Antonina Gadala, to vylučuje. Tento historik, jenž se už dávno distancoval od okultních představ svého mládí a před lety napsal nejlepší knihu o katarství v angličtině, tvrdí: "Neexistoval žádný hmotný poklad, a už vůbec jím nebyl grál - pokud grál vůbec kdy existoval. Amiel Aicard zachránil pro katary consolamentum, od apoštolů jdoucí posloupnost... O grálu nikdo neslyšel, dokud o

něm nezačali psát trubadúři. Ale i bez něho zde zůstává vyprávění o katarech a o Montséguru, a realita tohoto příběhu je krásnější než všechny fantastické výmysly kolem něho. Grál je divukrásným symbolem toho, co jsme. Je to nádoba, jež zahrnuje světlo v nás.

A když najdeme sami sebe, když najdeme tento grál, pak se naplní světlem..."

Podpisky

Nahoře: Svatý grál patří od středověku k všeobecným kulturním statkům Západu, avšak názory na jeho vzhled se různí. Mnozí v něm vidí nádobu, do které byla zachycena krev umírajícího Krista, jiní ho zase popisují jako kámen. A pro další má podobu poháru, který byl podáván při poslední večeři Páně. V tomto případě by byl v úzké souvislosti s eucharistií, k níž sloužil také zde zobrazený pohár.

Nahoře: Spisovatel a filmař Roel Oostra je producentem série Velké záhady. Mýty a mystéria.

Vlevo: Na této středověké miniatuře je vyobrazen Artuš, král grálu, s rytíři kulatého stolu. Chrétien de Troyes, Wolfram von Eschenbach a jiní básníci spojovali ve 12. a 13. století legendu o grálu s románem o Artušovi.

Nahoře: Wolfram von Eschenbach nazývá hrad svatého grálu ve svém eposu o Parsifalovi Munsalvaesche, hora spásy. Tento hrad se kladl často do horských pevností východních Pyrenejí, kde kataři hledali v posledních desetiletích své existence útočiště před pronásledováním.

Vpravo: Po celá staletí jsme čerpali informace o gnostických téměř výlučně ze spisů jejich protivníků, církevních Otců.

V r. 1945 byly pak u Nag Hammadi v Egyptě objeveny popsané svitky, které vznikly zčásti v 1. století n.l. a jsou starší než uznávaná evangelia. Tento nález umožnil získat bezprostřední poznatky o gnostickém myšlení.

Dole: Konstantin Veliký (280-337) byl prvním římským císařem, jenž podporoval křesťanství a umožnil mu stát se státním náboženstvím říše.

Vlevo dole: Prvotní hřích a vyhnání z ráje. Pro gnostiky byl had symbolem moudrosti a požití zakázaného ovoce ze stromu poznání dalo podle jejich učení Adamovi a Evě možnost nahlédnout do skutečné duchovní podstaty božství. Jahve, žárlivý stvořitel hmotného světa, potom vyhnal oba z rajské zahrady Edenu, protože se cítil ohrožen ve své moci.

- Detail z fresky na stropě v Sixtinské kapli od Michelangela (1508 - 1512).

Dole: Gnostikové, např. kataři, nepovažovali Ježíše Krista za Božího syna, nýbrž za posla, jenž měl zjevit lidem pravého dobrotivého Boha. - Katedrála v Chartres.

Vpravo: Rytířská idealizace ženy ve středověku. Na této deskové malbě z 15. století se koří válečníci a šlechtici Venuši obklopené zářící aureolou.

Dole: Nizozemský vědec Gilles Quispel zachránil část dokumentů z Nag Hammadi z rukou kupců. Jeho překlad evangelia svatého Tomáše přinesl tomuto znalci gnosticizmu světovou slávu.

Vlevo: Josef Arimatejský drží v náručí mrtvého Krista. Josef prý zachytil krev umírajícího do nádoby, a proto byl také často považován za prvního strážce grálu. Podle legendy ho měl prý Kristus zasvětit do tajného učení. - Detail oltářního obrazu vlámského malíře Rogiera van der Weydena (1435).

Nahoře: Podle gnostického učení nezemřel Kristus na kříži doopravdy, nýbrž tam pouze odhodil své tělesné břímě.

Gnostikové proto zobrazovali Ukřižovaného jako triumfujícího, se zdviženými pažemi.

Naproti dole: V jihofrancouzském Languedoku, jenž patřil ve vrcholném středověku k nejbohatším a kulturně nejvyspělejším krajům Evropy, se velice rozšířilo katarství.

Vlevo: Kataři (na obrázku scéna z historické hry) měli v čele takzvané perfecty (parfaits), muže a ženy, kteří přijali jedinou svátost, uznávanou jejich náboženskou obcí: křest vložení rukou (consolamentum). Tento křest skrze Ducha svatého byl prý v nepřetržitém sledu předáván dál od dob apoštolů. Ten, kdo byl takto zasvěcen, se připravoval na věčný duchovní život a opětovné spojení s dobrotivým Bohem.

Předpokladem pro to bylo, že se perfecti rozloučili se svým hmotným majetkem a manželským druhem.

Dole: Peyreperthuse, zřícenina hradu v jihofrancouzských Pyrenejích.

Dole: Languedocká šlechta měla sice méně majetku než šlechta jiných krajů Francie, měla však daleko vyšší kulturní úroveň. Vzkvétalo zde umění a mnozí šlechtici se přiklonili ke katarům nebo je alespoň trpěli. - Herec v inscenaci, jíž se v jižní Francii pravidelně připomínají dějiny katarů.

Vpravo: Klérus byl naproti tomu převážně bohatý, ale zkorumpovaný a myslel především na vlastní obohacení. Vůči potřebám lidu zůstával lhostejný a vháněl tím značnou část obyvatelstva Languedoku do náruče katarství. - Snímek scény z historické hry o katarech.

Vpravo: Svatý Dominik disputuje s katary. Papež vyslal kolem r. 1215 do Languedoku Dominiga de Guzmána, pozdějšího zakladatele dominikánského řádu, aby obrátil katary na pravou víru, avšak přes svůj pronikavý úsudek podlehl Dominik v disputaci svým vzdělaným protivníkům.

Vlevo dole: Kataři nacházeli u chudiny a zvláště u tehdy ustanoveného stavu kupců a řemeslníků velkou odezvu.

Kontakty mezi obyvateli kraje a Araby ovládaným Španělskem, jakož i jinými oblastmi u Středozemního moře, rozšířily duševní obzor obyvatelstva a podpořily jeho boj za svobodu.

Nahoře: Kataři na hranici. - Po nepodařené misi pověřil papež Řehoř IX. dominikánský řád, aby vymýtil "kacířství" speciálně pro tyto účely vytvořeným nástrojem - inkvizicí.

Vlevo: Na této rytině z 19. století jsou zobrazeni kataři jako vrahové a lotři. Po vítězství "Kristova vojska" nad katary v r. 1244 určovala po celá staletí výlučně církev způsob, jak zobrazovat "kacíře".

Vpravo: Ve 12. století byl Languedoc nejvýznamnějším kulturním centrem Evropy. Tato nástěnná malba z konce minulého století představuje romantizovaný obraz každoročně pořádané slavnosti básníků, která byla navštěvována veškerou šlechtou kraje. - Salle des Illustres, Toulouse.

Nahoře a vpravo: Lyrika languedockých trubadúrů představovala první rozkvět světské poezie. Zaměřovala se na ideál života u dvora a byla brzy přejímána minesängry v celé Evropě. Tato dvorní lyrika měla rozhodující vliv na vytvoření světské literatury. Ilustrace ukazuje boj pěvců na Wartburgu, soupeření minesängrů, jak je zobrazil mistr Heinrich "Frauenlob" v největší sbírce středohornoněmecké milostné lyriky. - Velký heidelbergský rukopis písní (Manesský rukopis), Univerzitní knihovna v Heidelbergu.

Vlevo: Josef Arimatejský zachycuje do nádoby krev umírajícího Krista. - Ilustrace k rukopisu Roberta de Borona Roman de l'Estoire dou Graal. Kolem r. 1240. Hermetská knihovna, Amsterdam.

Rytíři kulatého stolu se chystají hledat grál. Ženy zůstávají na dvoře krále Artuše, neboť na "queste" se musí každý rytíř vydat sám. - Francouzský rukopis, 14. století.

Nahoře: Král Artuš, pověstmi opředený keltský bojovník z 6. století, opěvovaný v mnoha středověkých eposech. - Germánské muzeum, Norimberk.

Nahoře: Rytíř a básník Wolfram von Eschenbach, autor "Parzivala", nejzáhadnější verze legendy o grálu. - Velký heidelbergský rukopis písní (Manesský rukopis), Univerzitní knihovna v Heidelbergu.

Vlevo nahoře: Král Artuš tasí magický meč Excalibur v boji proti králi Lotovi. - Ilustrace Arthura Rackhama.

Nahoře: Plakát pro premiéru opery Richarda Wagnera Parsifal.

Téma grálu skladatele neobyčejně fascinovalo. Na Wagnerův příkaz směla být opera dlouho uváděna jen v bayreuthském divadle Festspielhaus.

Vpravo nahoře: Scénický návrh chrámu svatého grálu od Paula Joukowského pro premiéru opery v r. 1882.

Vpravo dole: Snímek scény ze slavné inscenace Parsifala od Wielanda Wagnera z r. 1951.

Nahoře: Artušovi rytíři Galahad a Parcifal spatří zjevení grálu (francouzský rukopis, 14. století). Ve většině zpracování této látky hraje tajemný Galahad mnohem větší úlohu než u Wolframa von Eschenbacha, jenž zdůrazňuje zejména lidský vývoj Parzivalův, na němž závisí úspěch jeho "queste".

Vlevo nahoře: Fragment z Willehalmova rukopisu Wolframa von Eschenbacha. Kolem r. 1210, Bavorská státní knihovna.

Nahoře: Papež Inocenc III. (1198 - 1216) na mozaice z antické baziliky sv. Petra v Římě. Inocenc usiloval o absolutní moc církve a přijal "výzvu" gnostických katarů.

Jím přijatá opatření, zejména křížová výprava do Languedoku, zahájila brutální vyhlazování katarů.

Naproti: Hrdiny nové doby byli "dvorští rytíři" jako tento květinami ověncovaný mladý šlechtic, jenž je na cestě ke své milé. - Velký heidelberský rukopis písní (Manesský rukopis), Univerzitní knihovna v Heidelbergu.

Vpravo: Masakr v Béziers podle rytiny z 19. století. Na pokyn papežského legáta nedělalo papežem vyslané vojsko Kristovo (1209) žádný rozdíl mezi katolíky a katary:

"Pobijte je všechny. Bůh už ty své pozná." Podle odhadu padlo za oběť této hromadné vraždy deset až dvacet tisíc lidí, počet, který vzhledem ke skutečnosti, že obyvatelstvo na celém světě ve 13. století představovalo přibližně desetinu dnešního, opravňuje srovnání s atomovým útokem na Hirošimu, jež se objevuje u některých historiků.

Nahoře: "Pasování", malba od F. Leightona z r. 1893, symbolizuje středověkou idealizaci ženy. V době pozdního romantismu zažily legendy o Artušovi a mýtus o grálu nový rozkvět.

Zřícenina Montségur na nepřístupné hoře ve stínu francouzských Pyrenejí. Teprve po desetiměsíčním obléhání donutilo křížácké vojsko středisko katarů, aby se vzdalo.

Přes dvě stě katarských perfektů bylo upáleno na úpatí hory.

Stavba, která tam stojí teď, byla vybudována po kapitulaci katarů a po zničení pevnosti.

Katarská horská pevnost Lastours, severně od Carcassonnu.

Městečko obývané horníky bylo po léta neúspěšně atakováno a obléháno. Teprve uzavření mírové smlouvy donutilo tamní katary k útěku. Věže, které se dnes tyčí nad troskami, byly vybudovány oddíly protivníků.

Město Carcassonne, jedna z nejmohutnějších pevností v jižní Francii. Její obsazení na začátku křížové výpravy proti katarům a zjetí purkrabího Trencavela, významného obhájce gnostického učení, způsobilo brzy po masakru v Béziers další těžkou ránu odporu v Languedoku.

Antonin Gadal, učitel z Ussat-les-Bains, v jeskyni, která podle něho sloužila posledním katarům jako svatyně. Gadal, fantasta a vizionář, patřil ke skupině francouzských romantiků, jejichž zásluhou začátkem 20. století znovu ožil zájem o grál a katary.

Vlevo nahoře a dole: Nacističtí předáci na počátku hnutí jeví výrazný sklon k okultismu. Adolf Hitler, Rudolf Hess a především říšský vůdce SS Heinrich Himmler se pokusili začlenit magii grálu do své ideologie, podle níž křesťanské hodnoty nepocházejí ze Středního východu, nýbrž je třeba je hledat v árijském pragermánství. V nacistických produkcích dávali znovu ožít, jak se proslýchalo, starogermánským ceremoniálům.

Nahoře: Heinrich Himmler vytvořil své SS podle vzoru středověkých rytířských řádů, například řádu německých rytířů a řádu templářů, tj. chtěl z nich mít "černý řád smrti", jenž měl ve znaku lebku a považoval nemilosrdnou a brutální službu v koncentračních táborech za zasvěcovací rituál pro své novice.

Vpravo: Od roku 1934 sloužil Wewelsburg ve Vestfálsku jako duchovní centrum a chrám pro Himmlerův kult SS. Cikáni už neměli být v okolí trpěni, neboť patřili k nesčetným neárijcům, které chtěl říšský vůdce SS v rámci očisty německé rasy vyhladit.

Vlevo: Krypta a horní sál ve Wewelsburgu byly upraveny podle Himmlerových zmatených představ. Pro nejvyšší představitele hierarchie bylo určeno dvanáct sedadel - reminiscence na rytíře kulatého stolu, shromážděné kolem krále Artuše, ale také na Ježíše a jeho učedníky při poslední večeři Páně.

Dole: Nacistický pamflet představuje Hitlera jako rytíře svatého grálu. "Vůdce" sám mluvil často o "svatém grálu německé krve".

Nahoře: Otto Rahn se svou matkou v Ussat-les-Bains v r.

1931. Nosil už pulover se symbolem SS.

Návštěvníci jeskyně Lomberives u Ussat-les-Bains. Mnozí lidé, mezi nimi četní antroposofové, theosofové a především rosenkruciáni, vyhledávají tuto jeskyni, v níž podle spisovatele Maurice Magra a Antonina Gadala bylo zaživa zazděno posledních pět set katarů. To je ovšem málo pravděpodobné, neboť kosti, které zde byly nalezeny, pocházejí z prehistorické doby.

Vlevo nahoře: Pohár života neboli grál. Dílo B. Adamse.

ČASOVÝ PŘEHLED Montségur - hrad svatého grálu

kolem r. 50

Vznikl patrně nejstarší gnostický rukopis, jenž byl nalezen v r. 1945 v Egyptě.

60 - 130

Vznik "uznaných" evangelií.

313

Milánský toleranční edikt Konstantina Velikého vyhlásil úplnou náboženskou svobodu a zrovnoprávnění křesťanství.

Tímto prohlášením se křesťanství otevřela cesta k povýšení na státní náboženství říše římské.

325

Na koncilu nikajském bylo stanoveno jednotné závazné vyznání víry.

9. století Gnostikové ze Sýrie a Edessy byli pronásledováni a zčásti deportováni na Balkán. Odtud se v následujících staletích jejich učení rozšířilo prostřednictvím bogomilů nejenom na Balkáně, nýbrž po celé Evropě. Úrodnou půdu našlo především na jihu Francie; během 11. století se od bogomilů oddělili kataři jako samostatné náboženské společenství.

1179

Na III. lateránském koncilu byli kataři římskokatolickou církví oficiálně exkomunikováni a prohlášeni za kacíře. kolem 1180

Díky eposu Le Roman de Perceval ou Le Conte du Graal od Chrétiena de Troyes se po Evropě rozšířila představa o svatém grálu.

1198 (- 1216) Na svatý stolec zasedl papež Inocenc III.

1204

Raimund de Péreille znovu vybuďoval hrad Montségur ve francouzských Pyrenejích. Pevnost se v následujících desetiletích stala střediskem katarů.

1200 - 1210

Je dokončen Parzival od Wolframa von Eschenbacha.

1209 (- 1229) Křížová výprava proti katarům v jižní Francii, která vešla do dějin pod názvem válka s albigenskými. Mír v Meaux v r.

1209 sice přinesl podrobení Languedoku Francií, ne však konec války proti "kacířům".

1215

Na IV. lateránském koncilu bylo vyhlášeno dogma o transsubstanciaci, jež se jasně odlišovalo od katarského učení o eucharistii.

1216

Založení dominikánského řádu.

1231

Papež Řehoř IX. prohlásil inkvizici za papežskou soudní instituci a jmenoval dominikány papežskými inkvizitory.

1243

Po válce proti katarům, trvající přes třicet let, začalo obléhání hradu Montségur.

1244

Po desetiměsíčním obléhání byl Montségur 16. března definitivně obsazen papežským vojskem. V noci předtím se podařilo čtyřem parfaits uprchnout a dostat se do bezpečí s domnělým pokladem katarů. V následujících desetiletích byli kataři i nadále systematicky pronásledováni.

1321

Poslední parfait zemřel na hranici. Tím bylo znemožněno další předávání consolamenta, kataři byli definitivně zlikvidováni. začátek 20. století Antonin Gadal zastával tezi, že kataři hledali poslední útočiště v ussatských jeskyních nedaleko Montséguru, kde podle jeho mínění měli také ukrytý "poklad katarů". Ussat se potom stal poutním místem okultistů a ezoteriků nejrůznějšího ražení.

1931

Němec Otto Rahn, fascinovaný ezoterickými spekulacemi o Montséguru, napsal po pobytu v něm knihu Kreuzzug gegen den Gral (Křížová výprava proti grálu). Teze o grálu a katarech, které tam vyslovil, vzbudily o několik let později zájem Heinricha Himmlera.

1933

K moci se dostali nacisté, pod vedením Heinricha Himmlera byla vybudována SS jako obrovský mocenský aparát. Hlásala extrémní rasovou ideologii, kterou chtěla historicky legitimovat mezi jiným tím, že přejala organizační formy a falešně interpretovala myšlení katarů, jež využila k vypracování nacionálně socialistických rasových teorií.

1945

V Egyptě byly odhaleny gnostické rukopisy na svitcích papyru, mezi nimi i evangelium sv. Tomáše.

Uloupený Beránek boží Gentský oltář a jeho tajemství

Když kostelník katedrály svatého Bava (Sint Baafs) v Gentu, statný šedesátník, nastupoval ráno 11. dubna 1934 do služby, netušil, že ho očekává okamžik rozčilení, jaké v životě zažije jen jednou. Hned mu bylo podezřelé, že malá postranní dvířka, obvykle zavřená na tři závory, jsou pouze přivřená.

Opatrně se vydal na obchůzku katedrálou, nic mimořádného však nezjistil. Nakonec se přiblížil ke kůru kaple svatého Jana, kde byl vystaven slavný Gentský oltář s obrazy Huberta a Jana van Eycka, umělecké dílo nedozírné hodnoty, v jehož středu se nachází Beránek boží (Mystický Beránek). I zde se zdálo být všechno v pořádku, mřížka kůru byla zavřená a oltář zahalovala ochranná záclona. Když ji však kostelník odhrnul, zděsil se - spatřil obrovskou

díru. Jedna z dvanácti částí oltáře, na jejíž jedné straně je obraz Jana Křtitele, patrona katedrály a města Gentu, a na druhé straně Spravedliví soudci, zmizela. Stařec informoval ihned příslušného kanovníka a ten spěchal na nejbližší policejní komisařství.

To byl začátek neuvěřitelné aféry, která není dodnes objasněna: oltářní křídlo se Spravedlivými soudci, jehož dnešní hodnota se odhaduje na více než deset milionů německých marek, se od té doby pohřešuje.

Zpráva o krádeži se rozšířila jako blesk, avšak policejní komisař Luysterborgh se nezdál být příliš zneklidněn. Velká pozornost, kterou tisk ukradeným obrazům věnoval, na něj nijak nepůsobila. Komisař si patrně kladl otázku, kdo by si vzal domů dvě dubové desky takovýchto rozměrů? Navíc jsou tato umělecká díla až do nejmenších detailů známá, takže je prakticky nemožné je na černém trhu prodat! Všechny okolnosti činu kromě toho nasvědčovaly, že zloděj prostory katedrály důvěrně znal. Nejedná li se o drzý studentský kousek, pak je tedy třeba hledat v okruhu biskupských úřadů.

Na této nejisté půdě bylo nutné postupovat opatrně. Pokud nebudou nalezeny nesporné důkazy, že Spravedliví soudci vůbec opustili katedrálu, měla by se policie raději vyvarovat kroků budících rozruch.

V důsledku tohoto váhavého postoje úřadů přešlapovalo vyšetřování po měsíci stále ještě na místě. O případ však kupodivu projevila zájem německá kriminální policie. Žádala, aby byla průběžně informována o nejnovějších událostech.

Pak nastal obrat jako na divadle: kriminální policie obdržela zprávu, že biskup, monsignore Coppieters, dostal již před týdnem žádost o výkupné! Už 1. května přišel dopis napsaný na psacím stroji, který byl podán večer předtím v Antverpách. Pisatel, který se podepsal písmeny "D.U.A.", tvrdil, že má ukradený obraz, a prohlašoval, že je ochoten ho vrátit za milion belgických franků - to představovalo, přepočteno na dnešní poměry, asi pět milionů německých marek. Na důkaz své upřímnosti nabídl ještě před zaplacením této částky vrácení jednoho z obou obrazů, obraz Jana Křtitele. Transakce měla být dohodnuta prostřednictvím nenápadných inzerátů, publikovaných v novinách zvolených vyděračem. V případě, že biskup s navrženými podmínkami souhlasí, měl v novinách *Derni+re Heure* ze 14. na 15. květen zveřejnit inzerát tohoto znění: "D.U.A.: Po dohodě s úřady přijímáme bezvýhradně vaše návrhy." V dohodnutý den se však ve sloupcích bruselských novin objevil pouze stručný řádek, kterého si většina čtenářů sotva všimla: "D.U.A: Návrh přehnaný!"

Tato lakonická odpověď zahájila dialog, který se táhl pět měsíců. V dalším dopise obhajoval tajemný "D.U.A." požadovanou cenu poukazem na rizika, která na sebe vzal.

Jeho drzost šla tak daleko, že nabídl gentskému biskupovi z transakce pět procent provize. V *Derni+re Heure* z 25. května bylo nakonec zveřejněno oznámení, že monsignore Coppieters obchod přijímá. Jako odpověď obdržel duchovní obyčejný lístek z úschovny zavazadel, který vedl vskutku k objevení Jana Křtitele. Vzácné oltářní křídlo bylo odloženo v úschovně zavazadel bruselského Severního nádraží, zabalené v obyčejném balicím papíře. Naštěstí se všichni zúčastnění dohodli, že budou o akci mlčet, neboť bez ohledu na vysokou škodu, kterou biskupství utrpělo, by pohled na tento "úkryt" jistě vyvolal ve veřejnosti smích!

Další kolo zvýšilo skóre monsignora Coppieterse, avšak na úkor jeho cti. Výkupné měl předat emisar biskupa, který se měl vykázat polovinou stránky z novin; D.U.A. měl připojit druhou stránku s dalšími instrukcemi. Předání bylo dohodnuto na 14. června v domě jistého kněze v Antverpách. Toho dne přišel taxikář, který se vykázal jako prostředník D.U.A. a převzal obálku s výkupným. Kriminální policii se příštího rána podařilo muže vypátrat, ten však byl schopeno svém šéfovi uvést jen nanejvýš vágní údaje: Podle všeho nebyl taxikář o tom, co obálka skrývala, informován. Monsignore Coppieters dal D.U.A. sice čestné slovo, že o tajných jednáních nikomu nic neprozradí a rovněž si nezaznamená čísla bankovek, ale ani jeden ze slibů nedodržel. A tak, stejně jako Petr zapřel v jedné noci třikrát Krista, porušil i

biskup slovo potřetí: obálka obsahovala ve skutečnosti místo dohodnutého milionu pouze dvě stě padesát tisíc franků. A to měl D.U.A. svému "obchodnímu partnerovi" dost za zlé!

Tato nepovedená léčka byla dílem komisaře Luysterborgha, kterému se při objasňování případu lepila smůla na paty.

Některé noviny rozšířily historku, že kriminální úředník šel dokonce tak daleko, že maskován za duchovního sledoval předávání peněz na faře.

Po těchto událostech následovala další několik měsíců trvající výměna dopisů a inzerátů. Počátkem října však dialog znenadání umlkl... a od té doby se již nikdy neobnovil. D.U.A. nepochopitelně ze dne na den přestal jevit známky života. Přestože křídlo oltáře bylo nadále nezvěstné, mnoho účastníků události pocítilo ulehčení. Případ byl odložen ad akta - Spravedliví soudci měli vzhledem k nedostatečnému množství faktů zůstat nezvěstní navždy.

V neděli 25. listopadu 1934 byl bratr Bornauw, mnich v benediktinském opatství Termonde - městečku na Šeldě vzdáleném dvaatřicet kilometrů od Gentu, zavolán k loži umírajícího do domu klenotníka Van den Durpela. Když tam mnich přišel, skláněl se nad tvář nešťastníka muž, v němž duchovní poznal advokáta De Vose. Umírající se pokoušel právníkovi sdělit něco zjevně velmi důležitého. Když spatřil duchovního, přerušil svou výpověď a zřetelně ho požádal:

"Bratře, nechte nás o samotě... jsem při smyslech... musím něco říci..."

Později De Vos mnichovo líčení potvrdil: "Ars+ne Goedertier, kterého jsem znal již dlouho, činil v okamžiku, kdy bratr Bornauw vstoupil do pokoje, následující doznání: 'Vím, kde jsou ukryti Spravedliví soudci. Všechny informace naleznete v pravé zásuvce mého psacího stolu, v obálce s nápisem Pojištění...' Goedertier chtěl pokračovat, síly ho však opustily. O několik okamžiků později byl mrtev!"

Aniž se nadál, držel tedy advokát v rukou klíč k objasnění tajemství, jehož hodnota byla naprosto nepředstavitelná. Jak má reagovat? Přiznat zpověď policii a tím veřejnosti? Ne, to nebylo možné! Smělý zloděj byl totiž stejně jako De Vos členem Parti Catholique (Katolické strany) - osudná embolie, jíž padl za obět', ho zastihla na schůzi strany - a takovýto skandál by nutně poškodil i stranu! Tomu se muselo za každou cenu zabránit!

Ars+ne Goedertier byl tedy slavnostně pohřben ve své domovské vesnici Wetterenu, na půl cesty mezi Gentem a Termonde, jako by se nic nestalo. Na jeho rakev položilo věnce a květiny dokonce několik ministrů; na počest zesnulého byly prosloveny pohnuté řeči a na posmrtných zobrazeních, která se rozdávala v kostele, bylo možné mimo jiné číst: "... viděl vše v jasném světle upřímnosti..."

Den po pohřbu, 30. listopadu 1934, se advokát De Vos vydal ke Goedertierově vdově a nechal si otevřít řečenou zásuvku.

Tam našel skutečně slíbenou obálku, odnesl si ji domů, horečně ji otevřel... a vytáhl z ní průklepy třinácti vyděračských dopisů gentskému biskupovi. Kromě toho v ní objevil koncept čtrnáctého dopisu, nedokončeného a dosti nesrozumitelného. Jasně bylo pouze to, že D.U.A. navrhoval biskupovi nové možnosti předání Spravedlivých soudců a současně kladl ultimátum. Dále narazil De Vos ještě na několik lístků se záhadnými náčrtý a údaji o rozměrech, kterých si příliš nevšímal. A pak se právníkovi na zlomek sekundy zastavilo srdce: ve změti všech těchto papírů se nakonec skrýval zavazadlový lístek z nádraží Saint-Pierre v Gentu. De Vos si pravděpodobně okamžitě vzpomněl, že obraz Jana Křtitele byl několik měsíců předtím nalezen v úschovně zavazadel jednoho bruselského nádraží. Že by Spravedliví soudci, po kterých státní policie marně pátrala, byli schováni skutečně stejně vyzývavě?

V době, kdy bylo oltářní křídlo uloupeno, bylo Ars+nu Goedertierovi sedmapadesát. Bývalý kostelník to dotáhl na burzovního makléře, byl aktivním členem strany Parti Catholique a měl být povýšen na ředitele akademie.

Goedertier byl ženatý, měl jedno dítě a obýval v ulici Zandstraat ve Wetterenu pěkný dům. Mnoho obyvatel obce ho považovalo za trochu zvláštního patrona, museli mu však přiznat jisté detektivní schopnosti. Před nějakým časem se mu podařilo objasnit loupežné přepadení, jehož obětí se stal zlatník Coosemans v Bruselu. Kupodivu metodu bruselských lupičů krátce poté až do nejmenších detailů okopíroval nějaký lupič v Termonde; obětí se tentokrát stal zlatník Van den Durpel, Goedertierův švagr - a pachatele se nikdy nepodařilo vypátrat!

V době, kdy byl Goedertier kostelníkem ve Wetterenu, objasnil během jediného dne krádež obrazů v wetterenském kostele. Pachatel umělecká díla dobrovolně vrátil, avšak Goedertier odmítl odhalit jeho totožnost. Nakonec se detektiv-amatér podílel i na objasnění krádeže dvou starých obrazů v gentských kostelích, opět bez vydání pachatelů!

Ars+ne Goedertier byl velkým milovníkem umění a ve volném čase vytvářel kopie velkých mistrů. Kdo by se však domníval, že v jeho domě nalezne vybranou knihovnu učence, sbírku knih odpovídající jeho lásce k umění, byl by zklamán. Na policích stály převážně detektivky, především díla francouzského spisovatele Maurice Leblanka o lupiči-gentlemanovi Ars+nu Lupinovi. Jedno z Lupinových dobrodružství patrně, vzhledem k opotřebovanosti knihy, Goedertierovi obzvlášť učarovalo:

L'Aiguille Creuse (Dutá jehla).

Zvláště zajímavá je v této souvislosti okolnost, že Ars+ne Lupin byl rovněž milovníkem umění... a zlodějem uměleckých děl! Ukradl světoznámé obrazy, mimo jiné dílo s názvem La Vi+rge + l'Agnus Dei (Panna s Beránkem božím), a nahradil je kopiemi. Originály ukryl ve slavné skalní dutině (aiguille rodeuse) v Étretatu v Normandii. Jako klíč k tomuto úkrytu sloužil kryptogram. Tím však paralely mezi Goedertierem a Lupinem nekončí. Leblankův ušlechtilý zloděj a padělatel uměleckých děl si dával poštu zasílat do Normandie a pro svou identitu používal iniciály A.L.N. Napodoboval snad Goedertier svůj literární vzor i v tom, že podepisoval své vyděračské dopisy gentskému biskupovi šifrou D.U.A.? Dalším pátráním se skutečně zjistilo, že bývalý kostelník přijal falešnou totožnost. Používal dokumenty vystavené na jméno Ars+ne Van Damme. Písmena "U" a "V" jsou ovšem v latinské abecedě identická a iniciály Goedertierova pseudonymu - čteny pozpátku - znějí ... D.U.A.!

11. prosince 1934 se vydal De Vos s bušícím srdcem na nádraží Saint-Pierre v Gentu a odevzdal zřízení zavazadlový lístek, který našel u vdovy po Goedertierovi. Nikdo neví, jaký další postup si De Vos stanovil, nepotřebujeme však mít velkou fantazii, abychom si dokázali představit jeho zklamání, když mu zřízenec nádražní úschovny přinesl místo Spravedlivých soudců psací stroj. Naštěstí De Vos svůj postup alespoň nezveřejnil a nevystavil se tím posměchu!

A tak se mu rychle podařilo nalézt ztracenou rovnováhu: dosud nebylo nic prohráno! Že by ho jeho stranický přítel na smrtelné posteli obelhal? To bylo téměř vyloučené! Slíbené údaje o úkrytu Spravedlivých soudců musely být tedy obsaženy ve zbývajících papírech, v oněch plánech a poznámkách, které De Vos pominul.

Po návratu domů se advokát vrhl do studia těchto listů a pokusil se z tajemných vzorců, které zloděj zanechal, vyčíst nějaký smysl. Leč nadarmo! Co tato čísla jenom znamenala? Prostě na to ne a ne přijít.

Zklamán, avšak obávaje se i o svou reputaci - neboť vlastně bylo od začátku jeho povinností informovat úřady - se De Vos odhodlal požádat o radu svého bývalého představeného van Ginderachtera, tehdy předsedu soudu v Termonde, ke kterému měl politicky blízko. Zároveň mu předal obálku s Goedertierovými papíry, i když dobře věděl, že na něj může padnout podezření, že tajně některé dokumenty odcizil.

Od této chvíle se stává případ neprůhledným. Jako by narazil na státní tajemství, bylo první starostí předsedy soudu informovat tři vysoké státní úředníky: generálního státního zástupce, prvního předsedu apelačního soudu v Gentu a vrchního státního zástupce De Heema. Společně s nimi založil van Ginderachter jakýsi tajný výbor, který se bez dalšího váhání pustil do práce... ovšem neuvěřitelným způsobem! V první fázi učinila tato čtveřice vše, co bylo v její moci, aby machinace bývalého kostelníka Goedertiera zůstaly před veřejností utajeny. Kromě De Vose stál tomuto počínání v cestě jen počestný bratr Bornauw: mnich se objevil u zlatníka Van den Durpela v tom nejnevhodnějším okamžiku a možná náhodou zaslechl pár útržků Goedertierova přiznání. Naštěstí se bratr Bornauw nyní nacházel daleko od Gentu: uchýlil se nějakou dobu do ústraní kláštera Pierre-qui-Vire, dvě stě kilometrů jižně od Paříže, aby zde meditoval. A co se týče hlavního svědka, našlo se rovněž řešení: diskrétnost advokáta De Vose si čtveřice pojistila tím, že mu nabídla strmou politickou kariéru. O rok později pomohlo mlčení De Vosovi ke křeslu v senátu.

Čtyři právníci prohledali se souhlasem Goedertierovy vdovy znovu dům ve Wetterenu. Veškeré předměty, knihy a dokumenty, které měli nějaký vztah k případu, zkonfiskovali - a tím současně odstranili všechny indicie, které by mohly vést k objasnění případu. Teď, kdy již oficiální vyšetřování definitivně nemělo žádné vyhlídky na úspěch, vypracovala čtveřice zápis, v němž - jako dodatečné bezpečnostní opatření - bylo jméno Goedertier nahrazeno "x". S poznámkou "tajné dokumenty" byl pak tento zápis svěřen státnímu zástupci De Heemovi, který jej proti všem předpisům uchovával ve vlastním domě. Tam také padl roku 1941 do rukou Němcům!

Měsíc po zmíněných událostech, kdy bylo pole již důkladně zoráno, vypleto a uhrabáno, byl informován konečně i nešťastný komisař Luysterborgh. Uplynuly však ještě další čtyři měsíce, než tajný výbor nabyl přesvědčení, že věc už dostatečně ztratila svou nebezpečnost. 9. května 1935 byla konečně o věci informována i veřejnost. Státní zástupce De Heem dal ve všech policejních stanicích Belgického království vyvěsit vyhlášku: "Státní zastupitelství je přesvědčeno, že Spravedliví soudci nebyli zničeni, nýbrž se dosud nacházejí v Belgii a je třeba je hledat v Gentu a okolí. Jménem církevní rady katedrály svatého Bava je podepsaný vrchní státní zástupce oprávněn vyplatit odměnu pětadvacet tisíc franků tomu, kdo poskytne buď justici, nebo duchovenstvu katedrály informace, které umožní obraz nalézt."

Honba za pokladem byla zahájena!

V květnu 1940 dostala německá vojenská jednotka, která pronásledovala Spojence, rádiem překvapivý rozkaz k okamžité změně kurzu. Vojáci se měli bez ohledu na aktuální požadavky války odebrat do Gentu a zabavit zde oltář bratrů van Eycků.

Na základě podobně předaného rozkazu vrchního velení wehrmachtu ušetřily německé vzdušné síly při bombardování střed Gentu a jeho katedrálu. Je málo pravděpodobné, že by tato starost o polyptych byla čistě kulturní nebo finanční povahy!

Stejně překvapující jako chování okupantů byla skutečnost, že si belgická vláda po vstupu Němců udělala čas, aby jednala o tom, jak zajistit bezpečnost nástavce oltáře - a to ve Vatikánu! Jednotlivé části oltáře byly zabaleny a vypraveny na cestu do místa určení. Když příslušníci wehrmachtu vnikli do katedrály, našli kapli svatého Jana prázdnou.

O něco později byl belgický konvoj, který měl drahocenné umělecké dílo dopravit do Říma, zastaven na úpatí Pyrenejí vstupem Itálie do války. Bylo rozhodnuto uložit oltářní retábl v největší tajnosti ve sklepeních muzea v městě Pau.

Avšak německá tajná služba již byla konvoji v patách. Bez ohledu na to, že se Gentský oltář nacházel na druhé straně demarkační linie, která dělila okupovanou část Francie od výsostného území vichyské vlády, usilovali němečtí agenti o vypátrání úkrytu. Nakonec byl do věci zapojen i sám Hitler, který považoval celou záležitost za natolik významnou, že se

obratem spojil s maršálem Pétainem a žádal vydání uměleckého díla - jako by se jednalo o německý kulturní statek!

Francouzská hlava státu žádosti "vůdce" skutečně vyhověla.

A tak se obrazy bratrů van Eycků - s výjimkou Spravedlivých soudců - pečlivě zabalené vydaly na cestu do třetí říše. Aby mohl být oltářní nástavec zkompletován, byl do Belgie poslán nadporučík Koehn s rozkazem najít chybějící oltářní křídlo za každou cenu!

Argumenty, kterými Němci pro sebe Beránka božího reklamovali, nebyly ovšem vůbec tak scestné, jak se v Belgii domnívali. Již v roce 1432 se polyptych - v rozporu s dřívějšími teoriemi o jeho vzniku - dostal do města nad Šeldou spíše náhodou. Od té doby jej Gentané několikrát ztratili a znovu získali zpět. Za Francouzské revoluce obsadili jižní Nizozemí (Belgii) francouzští republikáni, oltářní retábl odvěkli do Francie a vystavili ho v Musée Central d'Art. Bourbon Ludvík XVIII., který usedl na trůn po Napoleonově porážce, Belgičanům umělecké dílo vrátil, nesklidil však očekávaný dík: ještě v témže roce 1821 prodal prostředník biskupství dílo bratrů van Eycků anglickému sběrateli, který je poté prodal pruskému králi Fridrichu Vilémovi III. Tím se dostalo umělecké dílo pravoplatně do Berlína, kde bylo až do doby, kdy jej Versailleská mírová smlouva vrátila v roce 1920 církvi. Ta ho však nebyla vůbec hodna!

Malá horlivost, kterou projevovala církev, aby si Beránka božího zachovala, měla pravděpodobně stejnou příčinu, jako Hitlerova umanutost, se kterou usiloval získat jej za každou cenu pro sebe. Obě reakce pramení ze skrytého významu maleb, úzce souvisejícího s středověkým esoterickým učením, jež v měnicích se intervalech opakovaně přijímaly okultní společnosti.

Druhý, obsah obrazu přesahující význam, který propůjčuje nástavci oltáře jinotajný smysl a hodnotu racionálně pouze obtížně měřitelnou, sotva ujde tomu, kdo dvanáct jednotlivých částí díla pozorně studuje. Jako příklad zjevně mysteriózního charakteru polyptychu může sloužit obraz Kristovi rytíři v sousedství Spravedlivých soudců. V popředí rozeznáme tři jezdce, kteří vedou spojenectví evropských panovníků. Jeden z nich třímá stříbrný štít s krvavým křížem, na kterém sotva viditelná písmena vytvářejí tato záhadná slova: DS FORTIS:ADONAY:SABAOT:V-EMA (N)VEL:IHS:XPC AGLA. Tento sled písmen je v latině, hebrejštině, řečtině a koptštině stejně nesrozumitelný a představuje jakýsi talisman, magickou formuli, která se vyrývala do zbraní, aby se zvýšila jejich síla. Údajně je vlastnoručně napsal na pergamen Bůh - krví z rány Ježíše Krista. Takto formuli v každém případě používali kataři, kacíři, proti kterým církev ve 13. století vedla křížovou výpravu. Snaha o jejich potlačení byla rovněž jedním z důvodů pro vytvoření inkvizice. Zhruba o sedm set let později projevovali ideoví zakladatelé národního socialismu o doktríně katarů nápadný zájem.

V době van Eycků bylo používání takovýchto kompromitujících formulí nebezpečným zahráváním, které bylo možné snadno zaplatit životem. Žádný malíř by nepodstoupil riziko, že by jimi opatřil své dílo, a tím na sebe upozornil inkvizitory, neměl-li by pokyn zadavatele natolik mocného, aby se nemusel bát klatby z Říma. Tento zadavatel chtěl zjevně zaměřit pozornost několika vybraných zasvěcenců zcela cíleně na rytíře s křížem barvy krve!

Tři rytíři jistě nepředstavují, jak napsali někteří kritici, archanděly, neboť nemají křídla a nesou jednoznačně identifikovatelné korouhve. První třímá červený praporec s bílým křížem řádu johanitů (pozdějšího řádu maltézských rytířů) a třetí prapor řádu Svatého hrobu; rytíř uprostřed, rytíř s talismanem na štítu, mává bezpochyby bílým praporem s červeným křížem templářů!

Námitka je nasnadě: za života bratrů van Eycků již tomu bylo sto let, co byli templáři obviněni z okultních praktik, mučení a upalování. Řád tehdy přestal existovat! Na druhé

straně očití svědkové tvrdili, že v roce 1410 v bitvě u Tannenbergu spatřili bojovat rytíře s praporem řádu. Že by se to svědkům jenom zdálo?

Vysvětlení je prosté: mezi vojsky, sbubnovanými z celé Evropy, která nastoupila s členy řádu německých rytířů proti Polákům, byla také malá skupina pod vedením hraběte henegavského Tito rytíři, kteří patřili k dnes takřka zapomenutému řádu rytíře Antonia z Barbefosse, nesli korouhev řádu templářů. Poznávali se navzájem podle malého erbu s antonínským křížem (T), symbolu svatého Antonína, který nosili uprostřed svých emblémů. Právě tento emblém, červený erb se zlatým antonínským křížem, nacházíme překvapivě na štítu rytíře s krvavým křížem. A na protilehlém oltářním obraze poznáváme v čele zástupu poustevníků samotného patrona řádu - svatého Antonína s modrým antonínským křížem kaplanů z Barbefosse na rameni.

Původ rytířského řádu svatého Antonína, který se považoval za dědice řádu templářů, je obestřen hádankami. Jeho prvním velmistrem nebyl nikdo menší než syn německého císaře Ludvíka IV. Bavora, vévoda Albrecht I. z Dolního Bavorska-Straubingu, hrabě henegavský. Toto hrabství v jižním Nizozemí se ve 14. století dostalo příbuzenskými svazky s Wittelsbachi do sféry vlivu císařství. V roce 1382

Albrechta podnítil domnělý zázrak, náhlé zastavení série požárů, k založení vojenského řádu, jemuž vévoda přidělil jako sídlo chudícké oratorium Barbefosse v blízkosti Monsu.

Zde byl uctíván jako relikvie vous svatého Antonína. Mocní oné doby projevovali zvláštnímu řádu brzy svou přízeň a dávali se s oblibou malovat s antonínským křížem a zvonečkem na krku; ten byl podle mocenského vlivu a významu portrétovaného ze zlata nebo stříbra.

To se na první pohled nejeví nijak významné. Překvapivě projevilo později o tyto podobizny neobyčejný zájem Berlínské muzeum. Nejvýznamnější akvizicí Němců byl portrét Françoise de Borselles, posledního velmistra řádu, který je lépe znám pod názvem Muž s karafiátem. Toto dílo pochází od Jana van Eycka z Lutychu, který byl ve službách vévody bavorského a hraběte flanderského Jana. Vévoda Jan, sám rytíř z Barbefosse, byl zetěm vévody Albrechta a švagrem Viléma IV. Stal se následníkem svého otce v roce 1404 jako hrabě henegavský a velmistr řádu svatého Antonína.

Vilém IV. byl posedlý týmž snem, který pronásledoval staletí předtím Karla Velikého a později rovněž jičil Napoleona Bonaparta a Adolfa Hitlera: totiž touhou, rozšířit mocenský dosah Západu až k hranicím zaniklé říše římské. Jinak než jeho následníci chtěl Vilém sjednotit krále a knížata Evropy do koalice pod císařskou pastýřskou holí. Na počátku 15. století stála tomuto záměru v cestě pouze Francie. Avšak život jejího krále Karla VI. dohasínal v šílenství, a tak postoupil regentství fakticky své manželce - Vilémově sestřenicí Isabele Bavorské!

Vilém plánoval křížovou výpravu, která měla znovu dobýt svatá místa sice pod vedením německého krále Zikmunda, syna císaře Karla IV., sebe však považoval za duši podniku.

Protože nevěděl, na kterého papeže by se měl obrátit, zda na papeže v Římě, či v Avignonu, chtěl hrabě Vilém IV. dosáhnout božího svolení bez prostředníka: pomocí zázraku!

Dobře věděl, jak božímu prstu napomoci: příbuzný hraběte, rytíř Jean du Bois de Barbefosse měl o letnicovém pátku

1405 kýženou vizi. Když se modlil v hradní kapli hradu Bois-Seigneur-Bisaac v blízkosti Halu, zaplavil ho náhle proud krve, který vytryskl z pravého boku Ukřižovaného. Pro zesílení požadovaného účinku se tento zázrak opakoval celý týden. Puzen horlivostí víry, dal lid na místě události postavit kapli. Vilém IV. využil této příležitosti, aby dal pro oltář kaple vytvořit nástavec, který měl jednak sloužit jako apoteóza myšlenky křížové výpravy a současně zrcadlit světonázor hraběte. Tak se zrodila myšlenka jedinečného uměleckého díla, do něhož by bylo zakomponováno mnoho zašifrovaných tajemných textů: Beránka božího.

Některé z tajných zvěstí byly rozlušťeny teprve po staletích. V roce 1962 objevil belgický duchovní na červené čapce Žida, který stojí na centrálním obrazu dole vlevo mezi spravedlivými Starého zákona, tato písmena, sotva větší než jeden a půl milimetru: V K JUNII M CCCC 17 - "předvečer kalend června 1417", to znamená 31. května téhož roku.

Myslelo se, že se jedná o přesnou dataci dokončení oltářního obrazu. Ve skutečnosti však tvůrce díla tímto nápisem upozorňoval na osudný den, kdy se zhroutily veškeré naděje na novou křížovou výpravu! 31. května 1417 podlehl Vilém IV. na svém zámku v Bouchainu následkům zranění nohy. Okamžitě se rozšířila zpráva, že ho otrávil Židé, kteří na Vilémovy ctižádostivé plány na křížovou výpravu hleděli nevraživě.

Pro bratry van Eycky a nedokončený oltářní nástavec to znamenalo nejistou budoucnost. Vilémova jediná dědička byla jeho šestnáctiletá dcera Jakobe, která se již brzy musela bránit nárokům svého druhého manžela, Jana IV., vévody brabantského a limburského, na své statky. Z tohoto důvodu hledal Jan van Eyck útočiště v Lille u burgundského vévody Filipa Dobrého. V roce 1428, dva roky po smrti Huberta van Eycka, se definitivně rozplynuly poslední naděje, které snad Jan vkládal do bavorského domu. Jakobe byla přinucena odstoupit svá práva vévodovi burgundskému a uchýlila se na zámek v Goesu. Tam ji van Eyck ještě jednou vyhledal a vytvořil její portrét a portrét jejího manžela Françoise de Borselles, kde mají oba řetěz řádu rytířů svatého Antonína. Umělec jim vložil do ruky karafiát - jako symbol lásky jdoucí až za hrob.

Poté, co byl Beránek boží zbaven zamýšlené funkce, získal Jan van Eyck od Jakobey svolení k prodeji díla. Malíř se rychle dohodl s obchodníkem se sukrem Jossem Vydtem (Jodocus Vijd) z Gentu, který daroval oltářní nástavec svému domovskému městu a sám se nechal zvěčnit na jedné z vnějších desek.

Na základě této prehistorie si domyslíme, proč dal Hitler části polyptychu uloupené ze sklepení muzea v Pau dopravit do Bavorska a zamýšlel je učinit ústřední částí plánovaného "Vůdcova muzea" v Linci na Dunaji. Avšak umělecké dílo nebylo kompletní. A tak vydal "vůdce" Himmlerovým pochopům rozkaz, aby zmizelé Spravedlivé soudce vypátrali.

Z Bruselu právě dorazil do Gentu nadporučík Koehn, ubytoval se v hotelu Cecil, dal si předložit všechny dokumenty, které byly k dispozici, a s úžasem zjistil, že žádného ze svědků, kteří byli přítomni při Goedertierově smrti, nikdy nevyslyšely justiční orgány. Vyšetřování muselo být vedeno úplně znovu.

Rok strávil důstojník SS tím, že velmi pečlivě rekonstruoval události let 1934 a 1935, avšak ani potom se neobjevila sebemenší stopa. V létě 1942 však Koehn náhle vystupňoval svou aktivitu, jako by něco věřil. Že by Ars+ne Goedertier na smrtelné posteli přece jen prozradil něco více, než se dosud oficiálně uvádělo?

Koehn spěchal do Termonde, aby se zeptal bratra Bornauwa na totožnost a záměr návštěvníka, kterého mnich přijal v lednu

1935 v klášteře Pierre-qui-Vire. Po tomto rozhovoru nabyl důstojník přesvědčení, že se řešení záhady nachází na listu s náčrtu a údaji o rozměrech, který našel De Vos mezi vyděračskými dopisy adresovanými monsignoru Coppietersovi.

Koehn kresby pozorně prostudoval a dospěl k názoru, že by se mohly vztahovat na schodiště nebo krov. Uvedené rozměry navíc odpovídaly rozměrům oltářního křídla, teď již šlo jen o to, popsané místo najít...

Nejprve byl od pudy až po sklep prohledán dům v ulici Zandstraat, avšak bez úspěchu. Opět se vynořily pochybnosti: nehrál Goedertier se svým stranickým přítelem tvář v tvář smrti ještě falešnou hru? Nadporučík Koehn kategoricky odmítl vzít tuto možnost v úvahu. A vzdát se - to bylo vyloučené. Proto tedy ještě jednou kus po kuse probíral záznamy v aktech. Narazil přitom na poznámkový sešit, o kterém dosud nikde nebyla zmínka. Některé stránky byly vytržené, avšak zbývající vzbudily jeho pozornost: v kresbách tužkou poznal Koehn oblouk,

cosi jako sarkofág, který v něm vzbudil pocit déj+-vu. Všechno připomínalo kryptu - kryptu kostela sv. Bava?

Vrátil se do Gentu a přes zákaz biskupa začal zkoumat katedrálu. Cítil, že se blíží k cíli. V sedmnáct hodin ho vyrušil kostelník, byl čas zavřít chrám Páně. Koehn váhal, nakonec se však podvolil... čehož příští den hořce litoval!

Ráno kolem deváté otevřel kostelník s nevinným obličejem dveře do krypty a vpustil Koehna dovnitř. Důstojník se zděsil, ihned pochopil, že ho přelstili. Okamžitě pátrání přerušil a napsal svou zprávu - se zničujícím závěrem:

"Příkaz nesplněn." Vzápětí byl poslán "na zotavenou" na východní frontu.

Byli Spravedliví soudci skutečně ukryti v kryptě katedrály svatého Bava? Věděl o tom biskup a podařilo se mu snad umělecké dílo v posledním okamžiku před Němci zachránit?

Všechny tyto domněnky se zdají být dosti pravděpodobné.

Komisař gentské policie Mortier, který později uveřejnil akta případu, se o této epizodě ani slůvkem nezmiňuje.

Odvážnou hypotézu naopak potvrzuje architekt Winders, dvojitý agent, který využil svých styků s wehrmachtem, aby zachránil zvony kostela. Řekl, že věděl o Koehnových záměrech a informoval biskupa. Víc však neřekl!

"Čtyři osoby," prohlásil pythicky, "zaplatily již svou žvanivost životem. Já sám jsem od roku 1934 pravidelně ohrožován a nechtěl bych seznam obětí rozšířit. V Mortierově spise se neobjevují tři důležité dopisy. Proč?"

I komisař Mortier uvízl ve slepé uličce. Kamkoliv se obrátil, sáhl do prázdna. Nebyl gentský spis náhodou záměrně "očistěn"? Faktem je, že řada dokumentů a fotografií se dodnes pohřešuje. Dokonce i Koehnovy záznamy byly zkomoleny.

Ani tyto nedůslednosti a vytrvalé mlčení těch, kteří by měli vědět více, nemohou zabrzdit komisařovo úsilí. Mortier přísahal, že tajuplné okolnosti gentské loupeže uměleckého díla odhalí, nepůjde li to jinak, i za cenu své kariéry.

Protože policista nesmí nevyjasněný případ nikdy odložit ad akta.

Když Spojenci na jaře 1945 překročili Rýn, zřídil štáb amerického hlavního velení, který by se měl teoreticky v těchto týdnech zabývat jinými úkoly, neprodleně speciální oddělení pod velením kapitána Poseyho, jehož hlavní úkolem bylo vypátrat Beránka božího! Bylo třeba si pospíšet, protože mocipáni třetí říše údajně vydali rozkaz, aby byly fantastické poklady, mezi jiným přes deset tisíc obrazů zabavených na okupovaných územích, zničeny. Velká část společného uměleckého dědictví západního světa byla v nejvyšším nebezpečí! Spojenci byli požádáni, aby američtí detektivové pomohli vypátrat místo uložení polyptychu.

Belgická tajná služba již několik měsíců věděla o tom, že Gentský oltář byl koncem roku 1944 spolu s dalšími uměleckými díly umístěn v solném dole u Altaussee ve Štýrsku a místní velitel dostal příkaz vyhodit všechno do povětří, jakmile Spojenci dorazí do obce! Avšak v Bruselu se tím zřejmě nikdo neznepekovoval, nechali kapitána Poseyho tápat v temnotách! Kdyby rakouští odbojáři nezablokovali přístup k solnému dolu, byl by nástavec oltáře pravděpodobně ztracen.

Psal se 4. květen 1945. Kapitán Posey byl před několika dny upozorněn na informace, které byly před ním tajeny.

Neprodleně vyrozuměl generála Pattona. Dějiny se opakovaly:

Slavný generál poslal 80. pěší divizi a některé pancéřové jednotky spěšně do Altaussee. Americké jednotky vytvořily kolem solného dolu zakázanou zónu a čekaly na kapitána Poseyho, kterému se dostalo té cti, že směl jako první proniknout do zatarasených chodeb, v nichž narazil na nepředstavitelnou sbírku uměleckých pokladů. O několik týdnů později se v

Altaussee objevila belgická vojenská delegace s konzervátorem van Puyveldem. Posey však dal skupinu zavřít a kategoricky odmítl s ní spolupracovat.

Po těchto zmatcích se Gentský oltář konečně vrátil do lůna církve. Od té doby se v katedrále svatého Bava kolem oltáře s obrazy bratrů van Eycků opět tlačí zástupy obdivovatelů.

Avšak sotva existuje komentář, který by se rozladěně nevyjadřoval ke kopii Spravedlivých soudců. Otázka, co se stalo s originálem, který - mimochodem - představuje Viléma IV.

Henegavského a jeho družinu, dosud nebyla zodpovězena.

Nadporučík Koehn byl pravděpodobně dosti blízko pravdě. Je nepředstavitelné, že by si věřící katolík Ars+ne Goedertier tváří v tvář smrti dovolil Posledníšprým. Proto se informace o úkrytu asi skutečně nacházely ve zmíněné obálce. Jestliže nemohli vyšetřující úředníci vyvodit z náčrtů žádnou odpovídající lokalitu, bylo to zřejmě tím, že byly zašifrované.

Burzovní makléř toužil napodobit románového hrdinu Ars+na Lupina - a ten, jak známo, nikdy nevynechal příležitost pohrát si s tajnými písmi. Jakým triumfem by pro Goedertiera bylo, kdyby do svých dopisů biskupovi ukryl náznaky místa úkrytu, aniž by se musel vážně obávat, že jeho tajemství bude odhaleno? A pak si hrát s úřady jako kočka s myší? "Kde se nacházejí Spravedliví soudci?" "Ale pánové, přece jsem vám to napsal! Vezměte druhé písmeno každého slova od páté řádky a..."

Pro tuto tezi hovoří i další indicie. Poslední, nedokončený dopis zloděje gentskému biskupovi končí zvláštním způsobem:

Pod záminkou, že je třeba učinit dodatečná bezpečnostní opatření, navrhuje D.U.A., aby církevní autority rozdělily svou opověď do šesti krátkých a šifrovaných (!) inzerátů. Není třeba být tajným agentem, abychom zjistili, že sady čísel a nesmyslná slova na dolním konci stránky jsou pouze v mlhavém vztahu k nákrese, na který údajně odkazují.

Bezpochyby se jedná o tajný text, který měl být zakódován metodou přehození písmen. I když lze nedokončenou zprávu těžko vyložit, jen ona ukazuje cestu k místu pobytu Spravedlivých soudců!

Až do chvíle, kdy čtete tyto řádky, se Spravedliví soudci patrně nevynořili z úkrytu. Obraz je daleko od místa svého původního určení... Kdo však zná prostředí sběratelů, může počítat s možností, že i když se nestane právě multimilionářem, má naději odhalit z tajemství tolik, že si způsobí třeba spoustu nepříjemností!

Texty k obrázkům ke Gentskému oltáři

Nahoře: Mystický Beránek - výřez z Gentského oltáře bratrů Jana a Huberta van Eycka
Nahoře: Historik Paul de Saint-Hilaire je autorem obou základních děl, která vrhají zcela nové světlo na otázku, kdo byl objednatel Gentského oltáře a co znamenají tajemné narážky v uměleckém díle.

Klanění Beránkovi tvoří ústřední část Gentského oltáře.

Neodkazují kalich a krev náhodou na svatý grál? Řád templářů, který podle Wolframa von Eschenbacha grál střežil, používal na svých pečetích rovněž často motiv Beránka božího. A kryptogramy rozptýlené v celém uměleckém díle vedou k domněnce, že obrazy na retáblu mají tajný význam, přesahující obsah obrazu.

Retábl rozevřený. Dole vlevo, zasazené do černého rámu, vidíme Spravedlivé soudce, deskový obraz, který byl v roce

1934 uloupen a dosud se nenašel. Vedle něj se nachází deska s Kristovými rytíři a předposlední obraz vpravo dole představuje poustevníky v čele se sv. Antonínem, patronem po něm pojmenovaného řádu.

Dílo bratrů van Eycků je plné skrytých symbolů a textů,

kteře připomínají tajná písma. Vlevo: Latinské věty v půlkruhu nad postavou Boha Otce jsou napsány dvěma různými typy písma. Nahoře: U paty pultu, za kterým stojí Hudoucí anděl, rozeznáme sedící opici - maskota Monsu (Bergenu), hlavního města hrabství henegavského, a atribut prvního patrona města, svatého Germaina d'Auxerre.

Vpravo: Retábl zavřený. Jako druhý obraz zleva dole vidíme Jana Křtitele, světce-ochránce katedrály a města Gentu - zadní stranu křídla ukradeného v roce 1934. Tento obraz (viz rovněž nahoře) byl již několik měsíců po loupeži nalezen v úschovně zavazadel na bruselském nádraží. Na křídle dole vlevo se nechal zvěčnit Josse Vydť, obchodník, který daroval v roce 1423 umělecké dílo městu Gent. Četní badatelé ho dodnes považují za objednatele Gentského oltáře.

Dole: Ars+ne Goedertier, pravděpodobný zloděj deskového obrazu.

Vlevo: Komisař Mortier s fotografií vynálezavého lupiče uměleckých děl. Gentský policista přísahal, že temný případ objasní a vrátí Spravedlivé soudce městu na Šeldě.

Vpravo: Komisař Mortier studuje papíry se záhadnými kryptickými poznámkami (nahore), které podle prohlášení Ars+na Goedertiera na smrtelném loži ukazují cestu k nezvěstnému uměleckému dílu (dole).

Vlevo: V květnu 1935, déle než rok po krádeži, bylo ve všech policejních stanicích Belgického království vyvěšeno toto oznámení. Vrchní státní zástupce De Heem v něm sděluje, že ukradený obraz (nahore) se podle dosavadních zjištění dosud nachází v Gentu nebo okolí, a vypisuje odměnu dvacet pět tisíc franků za informace, které pomohou při pátrání.

Když kostelník katedrály sv. Bava vstoupil 11. dubna 1934 do kostela, zjistil krádež.

Kostelník ukazuje na místo, kde se ještě den předtím nacházelo křídlo se Spravedlivými soudci a Janem Křtitelem, kde však v té chvíli zela jenom velká díra.

Za druhé světové války se Belgičané pokusili dopravit nástavec Gentského oltáře přes jižní Francii do Říma a zachránit ho ve Vatikánu před Němci. Záměr se nezdařil, přestože již bylo umělecké dílo úspěšně převezeno do neobsazené části Francie. Poté, co se Němci oltářního nástavce v roce 1940 zmocnili, byl pověřen nadporučík Koehn, aby vypátral chybějící oltářní obraz.

Podobně přízračně jako tito tančící duchové na střeše gentského zámku vypadá i pozadí zmizení Spravedlivých soudců.

Deska s Kristovými rytíři. V pozadí poznáváme panovníky evropských království, sjednocené pro křížovou výpravu, která se nikdy neuskutečnila.

Naproti vpravo: Výřez obrazu Kristovi rytíři. Ve zvětšení (dole) jasně rozpoznáme znamení řádu svatého Antonína (T) a magický nápis na štítu.

Dole: Na pečetích, které používali templáři ve Španělsku, Provinci, Normandii a Anglii, byl většinou zobrazen Beránek boží - zde pečeť anglického mistra Williama de la More z roku 1304.

Nahore: V Německu razili templáři na své pečetě obvykle hlavu Jana Křtitele - pečeť řádových rytířů, 1271.

Nahore vpravo: Pamětní deska norimberského patricie, který putoval v roce 1462 ke Svatému hrobu a cestou prý získal členství v šestnácti řádech, mimo jiné i v řádu rytířů svatého Antonína (zvoneček visící na antonínském kříži).

Nahore: Antonínský kříž. Řád rytířů svatého Antonína z Barbefosse se považoval za dědice zakázaného řádu templářů.

Vlevo: Kaple svatého Antonína v Barbefosse, ve které byl uctíván jako relikvie vous světce. Když vévoda Albrecht I. dolnobavorský a hrabě henegavský v roce 1382 využil údajného zázraku, náhlého skončení série požárů, k založení řádu rytířů svatého Antonína, zvolil toto místo v blízkosti Monsu za sídlo řádu. - Obraz připisovaný Hieronymu Boschovi, Museum ve Valenciennes.

Nahoře: Erb Jakobey Bavorské, obtočený řádovým řetězem rytířů svatého Antonína. Jakobea byla dcerou Viléma IV., hraběte henegavského a velmistra řádu, který objednal u Jana van Eycka umělecké dílo známé dnes jako Gentský oltář.

- Kresba v rukopisu stanov řádu, který je dnes uložen v Královské knihovně v Bruselu.

Vpravo: Muž s karafiátem - a řetězem řádu rytířů svatého Antonína kolem krku. Tento obraz Jana van Eycka představuje Francoise de Borselles, posledního velmistra řádu a posledního manžela Jakobey Bavorské.

Krypta katedrály sv. Bava. Poté, co nadporučík Koehn v roce

1942 našel lístky s kryptickými poznámkami Ars+na Goedertiera, domníval se, že hádanku rozřešil. Všechno podle jeho názoru nasvědčovalo tomu, že Spravedliví soudci jsou ukryti v sarkofágu v kryptě. Avšak ráno po tomto domnělém odhalení zažil důstojník SS ošklivé překvapení.

Kresba, která pravděpodobně vedla k úkrytu. Je na ní skutečně znázorněn sarkofág, nebo se jedná o kajutu vlečného člunu? Jeden z úředníků, který byl pověřen vyšetřováním případu, zastával názor, že se krádež uskutečnila pomocí člunu, který byl uvázan jen několik kroků od katedrály. Při této teorii by se dala vést paralela k dobrodružstvím románových postav Ars+na Lupina a hraběnky Cagliostrové francouzského autora detektivních románů Maurice Leblanka.

A Goedertier už vícekrát provedl triky inspirované Leblankem...

Vchod do solného dolu v Altaussee, kde nacisté ukryli Gentský oltář společně s dalšími uměleckými díly, která naloupili po celé Evropě. Rakouští odbojáři zabránili v roce

1945 tomu, aby byl solný důl - na Hitlerův rozkaz - vyhozen do vzduchu.

Patrick Bernauw, jeden z badatelů, který se zabývá tajemstvím uloupeného deskového obrazu. Podle jeho názoru se dílo nachází v budově za ním.

Nahoře vlevo: Katedrála sv. Bava v Gentu - zachycená ze směru, kterým se musel zloděj vydat, aby se několika kroky dostal zpět ke svému člunu.

Nahoře: Výřez ze současného plánu města. Za apsidou katedrály (22) vidíme průplav, kterým se může člun dostat přímo do Šeldy.

Počítačová grafika: Ve stínu Ars+na Goedertiera se skrývají vysoké politické osobnosti a jejich společníci, kteří se podíleli na krádeži a pravděpodobně dalším prodeji obrazu.

Gent. Na tomto místě mohl být uvázan vlečný člun zloděje, avšak policie to zde nikdy pečlivěji neprozkoumala. Přitom se mohl zlodějův člun dostat odsud kanálem přímo do Šeldy a po řece dále až do Wetterenu. K dispozici jsou výpovědi svědků, podle nichž byl několik měsíců předtím bez zjevného důvodu v blízkosti školy, na které Goedertier učil, uvázan člun. A mohlo to být i tak, že člun plul dál po řece až do Termonde a nacházel se za klenotnictvím Van den Durpela v okamžiku, kdy zde Goedertier v domě svého švagra ležel na smrtelném loži. Odtud mohl vlečný člun pokračovat směrem do Antverp, kde se pak stopy definitivně ztrácejí....

Text na str. 161, 163, Beránek boží Gentský oltář

1118/1119

Založení řádu templářů.

1312

Na Vídeňském koncilu byl řád templářů zrušen.

1382

Vévoda Albrecht I. z Dolního Bavorska-Straubingu a hrabě henegavský, syn německého císaře Ludvíka IV., založil řád rytířů svatého Antonína, který se považoval za dědice zakázaného řádu templářů a byl současně jeho prvním velmistrem.

1404

Vilém IV. se stal následníkem svého otce Albrechta jako hrabě henegavský a velmistr řádu rytířů svatého Antonína.

1405

V kapli byl rytíř Jean de Bois de Barbefosse svědkem zázraku, který přiměl Viléma IV., aby u bratrů van Eycků objednal oltářní nástavec. Ten měl vyjádřit myšlenku křížové výpravy, a tím i politické plány hraběte.

1410

Při bitvě u Tannenbergu byli spatřeni rytíři hraběte henegavského s praporcem řádu templářů.

1417

31. května zemřel Vilém IV.

1426

Zemřel Hubert van Eyck.

1432

Dokončení a prodej retáblu obchodníkovi se sukнем Jossemu Vydtovi v Gentu, který jej věnoval svému městu.

1441

Zemřel Jan van Eyck.

1920

Na základě podmínek Versailleské smlouvy byl Gentský oltář, který byl zavlčen během revoluce do Francie a poté se nacházel v majetku pruské královské rodiny, vrácen zpět Belgii.

1934

11. dubna bylo z katedrály svatého Bava v Gentu odcizeno oltářní křídlo z retáblu, které mělo na jedné straně obraz Jana Křtitele, na druhé Spravedlivé soudce. Jan Křtitel se vynořil téhož roku, avšak Spravedliví soudci jsou pohřešováni dodnes. 25. listopadu přiznal Ars+ne Goedertier na smrtelném loži, že ví, kde se oltářní obraz nachází.

V jeho psacím stole se našly šifrované informace o předpokládaném místě uložení Spravedlivých soudců. Hádanka však není vyřešena dodnes.

1934/1935

Všechny indicie, které členu strany Parti Catholique Ars+na Goedertiera spojují s krádeží, byly shromážděny v tajném dokumentu, který byl zamčen do sejfu. V květnu byla oficiálně vyhlášena odměna pro nálezce desky.

1940

Německá vojska dostala rozkaz Gentský oltář zabavit.

Belgičané se pokusili nástavec odvézt do bezpečí, avšak Hitlerovi se podařilo zmocnit se uměleckého díla.

1941/42

Nadporučík Koehn pátral v Gentu bezvysledně po úkrytu zmizelé desky.

1944

Nacisté uložili oltární nástavec společně s dalšími uměleckými poklady do solného dolu u Altaussee ve Štýrsku.

1945

Spojenci zachránili ukrytá umělecká díla a dopravili Gentský oltář zpět do Belgie.

Seznam literatury

Adolf, Helen: New Light on Oriental sources for Wolfram's Parsival and other Grail Romances, In: Publications of the Modern Language Association of America, 62 (March 1947), P.

306-324.

Allegro, John M.: The Dead Sea Scrolls, Harmondsworth 1956.

Allegro, John M.: The Dead Sea Scrolls. A Reappraisal, Harmondsworth 1975.

Baigent, Michael/Leigh, Richard/Lincoln, Henry: Der Heilige Gral und seine Erben. Ursprung und Gegenwart eines geheimen Ordens. Bergisch Gladbach 1993.

Baigent, Michael/Leigh, Richard: Der Tempel und die Loge.

Das geheime Erbe der Tempeler in der Freimaurerei. Bergisch Gladbach 1993.

Baigent, Michael/Leigh, Richard: Verschlussache Jesus. Die Qumranrollen und die Wahrheit über das frühe Christentum.

München 1991.

Barber, Malcolm: The Trial of the Templars. Cambridge 1989.

Baumbach, Günther: Qumran und das Johannes-Evangelium.

Berlin 1957.

Bent, Theodore: The Sacred City of The Ethiopians. Travel and Research in Abyssinia in 1893. 2. edition. London, New York, Bombay 1896.

Bernadac, Christian: Le Mystère Otto Rahn. Paris 1978.

Bernadac, Christian: Montségur et le Graal. Paris 1994.

Birks, Walter/Gilbert, R.A.: The Treasure of Montségur.

Wellingborough 1987.

Black, Matthew: The Scrolls and Christian Origins. Studies in the Jewish Background of the New Testament. New York

1961.

Borne, Gerhard von dem: Der Gral in Europa. Wurzeln und Wirkungen. Stuttgart 1976.

Borst, Arno: Die Katharer. Freiburg i. Br. 1991.

Bottineau, Yves: Der Weg der Jakobspilger. Geschichte, Kunst und Kultur der Wallfahrt nach Santiago de Compostela.

Bergisch Gladbach 1987.

Braun, Herbert: Qumran und das Neue Testament. Tübingen

1966.

Bulst, Werner/Pfeiffer, Heinrich: Das Turiner Grabtuch und das Christusbild. Frankfurt a. M. 1987.

- Bulst, Werner: Betrug am Turiner Grabtuch. Der manipulierte Carbontest. Frankfurt a. M. 1990.
- Burdach, Konrad: Der Gral, Forschungen über seinen Ursprung und seinen Zusammenhang mit der Longinuslegende. Darmstadt 1974.
- Burman, Edward: The Templars. Knights of God. Wellingborough 1986.
- Burrows, Millan: Mehr Klarheit über die Schriftrollen. Neue Rollen und neue Deutungen nebst Übersetzung wichtiger jüngst entdeckter Texte. München 1958.
- Burrows, Millan: Die Schriftrollen vom Toten Meer. München 1957.
- Caucci van Saucken, Paolo: Santiago de Compostela. Augsburg 1993.
- Caucci van Saucken, Paolo/Defoer, H.L.M.: Santiago de Compostela. 1000 jaar europese bedevaart. (Katalog zur Santiago de Compostela-Ausstellung in Gent 1985).
- Cels, Jos: Meneer Arseen en de Rechtvaardige rechters. Bruxelles 1963.
- Charpentier, Louis: Der Pilgerweg nach Compostela. Spaniens berühmteste Wallfahrtsstraße. München 1993.
- Charpentier, Louis: Die Geheimnisse der Kathedrale von Chartres. 10. Aufl. Köln 1988.
- Chrétien de Troyes: Le Roman de Perceval ou Le Conte du Graal/Der Percevalroman oder die Erzählung vom Gral. Übers. und hg. v. F. Olef-Krafft. Stuttgart 1991.
- Churton, Tobias: The Gnostics. London 1987.
- Coremans, Paul: L'Agneau mystique au laboratoire. Antwerpen 1953.
- Cullmann, O.: Secte de Qumran, Hellénistes des Actes et quatrième Évangile. In: Les manuscrits de la Mer Morte (Colloque de Strasbourg 1955). Paris 1957.
- Daniélou, Jean: Qumran und der Ursprung des Christentums. Mainz 1958.
- Demurger, Alain: Die Templer. Aufstieg und Untergang 1118-1314. München 1993.
- Doresse, Jean: Ancient Cities and Temples of Ethiopia. London 1959.
- Dubarle, A.M.: Histoire ancienne du linceul de Turin jusqu'au XIII siècle. Paris 1958.
- Dupont-Sommer, André: Die essenischen Schriften vom Toten Meer. Tübingen 1960.
- Eisenamn, Robert: Maccabees, Zadokites, Christians and Qumran. Leiden 1983.
- Eisenman, Robert/Wise, Michael: Jesus und die Urchristen. Die Qumran-Rollen entschlüsselt. München 1993.
- Enriquez de Salamanca, Cayetano: Der Pilgerweg nach Santiago de Compostela. Freiburg i. Br. 1992.
- Erbstösser, Martin: Ketzer im Mittelalter. Stuttgart 1984.
- Flusser, David: Das Christentum - eine jüdische Religion. München 1990.
- Flusser, David: The Dead Sea Sect and Pre-Pauline Christianity. In: Aspect of the Dead Sea Scrolls. C.
- Rabin/Yigael Yadin (ed.). Jerusalem 1958.
- Fossati, Luigi: La Santa Sindone. Nuova Luce su Antichi Documenti. Torino 1961.
- Friedman, Richard Elliott: Wer schrieb die Bibel? Wien, Rastatt 1989.
- Gadal, Antonin: Auf dem Wege zum Heiligen Gral. Harlem 1980.
- Gadal, Antonin: Das Erbe der Katharer. Harlem 1993.

- Haberland, Eike: Untersuchungen zum äthiopischen Königstum. Wiesbaden 1965.
- Hancock, Graham/Pankhurst, Richard/Willetts, Duncan: Under Ethiopian Skies. London/Nairobi 1983.
- Hancock, Graham: Die Wächter des heiligen Siegels. Auf der Suche nach der verschollenen Bundeslade. Bergisch Gladbach 1992.
- Heller, John: Report on the Shroud of Turin. Boston 1983.
- Herbers, Klaus: Der Jakobsweg. Mit einem mittelalterlichen Pilgerführer unterwegs nach Santiago de Compostela. Tübingen 1993.
- Horne, Alexander: King Solomon's Temple in Masonic Tradition. Wellingborough 1972.
- Ivanov, Andrei A./Kouznetsov, Dimitri A.: On the Accuracy of the Radiocarbon Method for Dating Ancient Linen Textile Samples. In: Recherches sur le Linceul de Turin. Actes du Symposium Scientifique International de Rome, 10-11-12 juin 1993. Paris 1994.
- James, John: Medieval France. A Guide to the Sacred Architecture of Medieval France. London 1987.
- Jeremias, G.: Der Lehrer der Gerechtigkeit (Studien zu Umwelt des Neuen Testaments 2). Göttingen 1963.
- Kaufmann, Hans-Günther/Lozano, Millán B.: Santiago de Compostela. Auf alten Wegen Europa neu entdecken. Innsbruck 1992.
- Kebra Nagast: Nach den Handschriften in Berlin, London, Oxford und Paris zum ersten Mal im äthiopischen Urtext herausgegeben und mit einer dt. Übersetzung versehen von C. Bezold. In: Abhandlungen der philos.-philo. Klasse d. Bayer. Akademie der Wissenschaften zu München, Bd. 23, 1. Abtlg. München 1909.
- Kebra Nagast [Budge 1932]: The Queen of Sheba and her Only Son Menelik. Being the Book of the Glory of Kings®. Oxford 1932.
- Kenyon, Kathleen: Jerusalem. Die heilige Stadt von David bis zu den Kreuzzügen. Bergisch Gladbach 1968.
- Kersten, Holger/Gruber, Elmar: Das Jesus-Komplott. Die Wahrheit über das Turiner Grabtuch. München 1972.
- Kessler, David: The Falashas. The Forgotten Jews of Ethiopia. New York 1985.
- Klinzing, Georg: Die Umdeutung des Kultus in der Qumrangemeinde und dem Neuen Testament. Göttingen 1971.
- Kohlbeck, Joseph A./Nitowski, Eugenia L.: New Evidence May Explain Image on Shroud of Turin: Chemical Tests Link Shroud to Jerusalem. Milan 1990.
- Kuhn, Karl G.: Konkordanz zu den Qumrantexten. In Verbindung mit A.-M. Denis und R. Deichgräber, W. Eiß, G. Jeremias und H.-W. Kuhn. Göttingen 1960.
- Lechner, Kilian: Pilgerwege nach Santiago. Bamberg 1989.
- Lejeune, Jérôme: Les révélations du Maître du Codex de Pray, au milieu du XII siècle. In: Recherches sur le Linceul de Turin, Actes du Symposium Scientifique International de Rome. Paris 1994.
- Littman, E. (Ed.): The Legend of the Queen of Sheba in the Tradition of Axum, Bibliotheca Abessinica (Studies concerning the Languages, Literature and History of Abyssinia, Vol. I). Princeton 1904.

- Malangre, Heinz: Auf Pilgerfahrt nach Santiago de Compostela. Vom falschen und vom wahren Jakob. Kevelaer/Aachen 1987.
- Matthews, John: Der Gral. Die Suche nach dem Ewigen. Frankfurt a. M. 1981.
- Mayer, Hans E.: Geschichte der Kreuzzüge, 7. überarb. Aufl. Stuttgart 1986.
- Milik, J.T.: Ten years of Discovery in the Wilderness of Judaea. London 1959.
- Miller, Malcom: Chartres Cathedral. Illustrating the Medieval Stained Glass and Sculpture. London s.a.
- Miller, Malcom: Chartres. The Cathedral and the Old Town. London s.a.
- Minority Rights Group Report Nr. 67: The Falashas. The Jews of Ethiopia. London, July 1985.
- Moerland, Bram: Montségur, Gnosis, Gnostiek en de Katharen. Den Haag 1992.
- Morgenstern, Julian: The Ark, the Ephod and Tent Meeting. In: Hebrew Union College Annual, Vol. XVII (1942-1943).
- Morgenstern, Julian: The Book of the Covenant. In: Hebrew Union College Annual, Vol. V (1928).
- Mortier, Karel / Kerckjaert, N: De Rechtvaardige rechtens gestolen. Gent 1968.
- Munro-Hay, S. C.: Excavations at Axum. British Institute in Eastern Africa. London 1989.
- The Nag Hammadi Library in English. Trans. by members of the Coptic Gnostic Library Project of the Institute for Antiquity and Christianity, dir. James M. Robinson. Leiden 1977.
- Philby, H. St. John: The Queen of Sheba. London 1981.
- Picknett, Lynn/Price, Clive: The Turin shroud - in whose image? The shocking truth unveiled. London 1994.
- Porten, Bezalel: Archives from Elephantine. The Life of an Ancient Jewish Military Colony. Berkeley/Los Angeles 1968.
- Quispel, Gilles: Gnosis als Weltreligion. Die Bedeutung der Gnosis in DER ANTIKE: 2. über. Auflage. Bern 1972.
- Rahn, Otto: Kreuzzug gegen den Gral. Freiburg 1933.
- Rahn, Otto. Luzifers Hofgesind. L. Schwarzhäupter-Verlag 1937.
- Ranke-Graves, Robert von/Patai, Raphael: Hebräische Mythologie. Über die Schöpfungsgeschichte und andere Mythen aus dem Alten Testament. Reinbek bei Hamburg 1986.
- Robert de Boron: Die Geschichte des Heiligen Gral. Übers. v. Konrad Sandkühler. 3. Aufl. Stuttgart 1979.
- Rocquebert, Michael: Les Cathares et le Graal. Toulouse 1994.
- Runciman, Steven: Geschichte der Kreuzzüge. München 1968.
- Runciman, Steven: Häresie und Christentum. Der mittelalterliche Manichäismus. München 1988.
- Saint-Hilaire, Paul de: La Belgique mystérieuse. Bruxelles 1973.
- Saint-Hilaire, Paul de: La Flandre mystérieuse. Bruxelles 1976.
- Saint-Hilaire, Paul de: Bruges, le Temple et le Graal.

- Bruxelles 1993.
- Saint-Hilaire, Paul de: Les sceaux templiers et leurs symboles. Puiseaux 1991.
- Saint-Hilarie, Paul de: L'univers secret du Labyrinthe. Paris 1991.
- Schneider, Norbert: Jan van Eyck. Der Genter Altar. Frankfurt a. M. 1993.
- Segal, J.B.: Edessa, the Blessed City. Oxford 1970.
- Seton-Williams, M.V.: Egyptian Legends and Stories. London 1990.
- Stern, Henry A.: Wandering Among the Falashas in Abyssinia. London 1862 (Reprint: London 1968).
- Ullendorff, Edward: The Queen of Sheba in Ethiopian Tradition: In: James B. Pritchard (Ed.): Solomon and Sheba, London 1974.
- Van Puyvelde, Léo: L'Agneau mystique. Bruxelles 1964. de Vaux, Roland: Archeology and the Dead Sea Scrolls. Oxford 1977.
- Verm+s, Geza: Les manuscrits du Désert de Juda. Paris 1955.
- Vignon, Paul: Le Saint Suaire de Turin devant la Science. L'Archéologie, l'Histoire, L'Iconographie, La Logique, Paris 1939.
- Walsh, John: Das Linnen. Frankfurt a. M. 1963.
- Wibbing, Siegfried: Die Tugend - und Lasterkataloge im Neuen Testament. Berlin 1959.
- Wilson, Ian: Holy Faces, Secret Places. New York/Sydney/London 1991.
- Wilson, Ian: The Mysterious Shroud. New York 1986.
- Wilson, Ian: Eine Spur von Jesus. Herkunft und Echtheit des Turiner Grabtuchs. Wien 1980.
- Wolfram von Eschenbach: Parzival. Nach der Ausgabe von Karl Lachmann, übers. v. W. Spiewok. Stuttgart 1992.
- Wollschläger, Hans: Die bewaffneten Wallfahrten gen Jerusalem. Geschichte der Kreuzzüge. Zürich 1973.
- Wondemagegnehu, Aymro/Motovu, Joachim: The Ethiopian Orthodox Church. Addis Abeba 1970.
- Yadin, Yigael: The Message of the Scrolls. London 1957.
- Yadin, Yigael: The Scroll of the War of the Sons of Light against the Sons of Darkness. Oxford 1962.

O autorech

GRAHAM HANCOCK, narozen 1950 v Edinburghu, vystudoval sociologii a pracoval jako nezávislý novinář pro listy Guardian, Times, Sunday Times, Observer, The Economist a Daily Express. Od roku 1987 se věnuje spisovatelské činnosti a vydal několik knih, např. Obchodníci s nouzí, Strážci svaté pečeti. Žije v Okehamptonu.

WILHELM ZIER, narozen 1938 v Berlíně. Vystudoval historii a dějiny umění, promoval roku 1969. Pracoval v nakladatelství a věnoval se především cestopisné a kulturněhistorické tematice. Autorsky se podílel na vydání řady knih, např.

Ptáci bohů, Černá království, Peklo v ráji, Marie matka boží, Dva tisíce let šachu, Hedvábná cesta po moři, Arktis.

Je vydavatelem a šéfredaktorem šestidílného Lexikonu Švýcarska. Žije v Udligenswilu u Luzernu.

IAN WILSON, narozen 1941 v Londýně, vystudoval historii na Magdalen College v Oxfordu. Roku 1978 uveřejnil knihu Turínské plátno, která byla přeložena do deseti jazyků, a podle ní napsal též scénář k televiznímu seriálu BBC. Mimoto vydal řadu dalších knih s kulturněhistorickou tematikou, např. Svědectví o Ježíšovi, Svaté tváře, tajná místa, Mýtus o Kolumbovi, Svědectví o Shakespearovi. Žije v Bristolu.

HERMAN VUIJSJE, narozen 1946 v Amsterdamu, vystudoval sociologii. Uveřejnil řadu článků ze svého oboru a byl vydavatelem oddílu sociologie v projektu Spectrum Encyclopaedia. Mimoto pracoval jako redaktor v týdeníku Haagse Post a psal pravidelné příspěvky o sociologii i do dalších periodik. Od roku 1989 má svobodné povolání novináře a spisovatele a vydal již několik knih, např. Bůh poutníků.

Žije v Amsterdamu.

ROEL OOSTRA, narozen 1946, pracoval déle než patnáct let v holandské televizi a vytvořil přes sto dokumentárních pořadů. Roku 1990 založil mezinárodní televizní společnost CTC a vyprodukoval mezi jiným pořady jako Mnoho hlasů - jeden svět, seriál Mýty a mystéria a množství dokumentárních pořadů. V mezinárodní televizní soutěži v Monte Carlu získal Zlatou nymfu za seriál televizních dokumentů. Žije v Hilversumu.

PAUL DE SAINT-HILAIRE, narozen 1926 v Casteau, je profesorem historie a spisovatelem. Ve své publikační činnosti se zabývá především kulturou a dějinami středověku, např. Tajná historie Bruselu, Atlas Mystérií, Pečetě a symboly templářů, Tajuplný svět Labyrintu, Tak praví Nostradamus. Mnohé z jeho prací byly zpracovány do podoby televizních pořadů. Za svou publikační činnost získal několik prestižních cen. Žije v Casteau v Belgii.

Obsah

Roel Oostra Dobrodružství nevysvětlitelného 7

Graham Hancock Hledání ztracené archy úmluvy 10